

Besede Janka Rudolfa na komemorativni seji ob smrti narodnega heroja Staneta Semiča-Dakija

BIL NAM JE VZOR

Zbrali smo se, da se poslednjič poslovimo od našega Dakija. Sedemdesetletni Stane Semič, ta preprosti človek, doma z Bloške planote, je kot pravi proletarec vse svoje bogato in plodno življenje posvetil stvari delovnega človeka. Od rane mladosti je v trdnem delu za boren kos vsakdanjega kruha dozoreval v revolucionarja in aktivnega pripadnika naprednega delavskega gibanja. Zato je že leta 1936 kot mlad fant zapustil bivšo jugoslovansko vojsko in se podal na tvegano pot v daljno Španijo, kjer se je priključil drugim številnim jugoslovanskim in slovenskim borcem proti fašističnemu režimu generala Franka, ki ga je podpirala vsa svetovna reakcija, še najbolj mrčna režima v fašistični Italiji in nacistični Nemčiji. V teh bojih se je prekalil v izjemnega vojaško sposobnega borca. To mu je pomagalo pozneje, ko je po zlomu španske socialistične republike pobegnil iz taborišča v Franciji, se vrnil v domovino in že julija 1941. stopil v partizanske vrste na Mokrcu. Takrat je bil tudi sprejet v Komunistično partijo Jugoslavije. Od prvih dni oborožene vstaje slovenskega ljudstva proti okupatorju pa do njegovega zmagovitega konca je bil frontni vojak, vedno v prvih vrstah boja za svobodo. Samo nekaj najpomembnejših bitk, ki jih je bojeval s svojimi soborci: Lož jeseni 1941. leta, akcije Dakijeve leteče patrolje in prvega proletarskega bataljona Toneta Tomšiča, boji na Ratežu julija 1942, likvidacija belogardističnih postojank Grahovo in Turjak – s Tomšičevo brigado, rušenje Štampetovega mostu z 18. divizijo... Teh nekaj najbolj značilnih primerov seveda ne more do konca osvetliti izjemno pomembnega in marsikdaj odločilnega deleža našega Dakija, ki ga je dal skupnemu boju vseh jugoslovanskih domoljubov proti okupatorju za osvoboditev in za novo socialistično Jugoslavijo. V čem je njegova veli-

čina? V tem, da je kot preprost človek iz ljudstva v izjemnih razmerah osvobodilnega boja postal izjemna osebnost v naših partizanskih vrstah. Kaj je bilo tisto, kar je vlivalo borcem zaupanje vanj, sovražnikom pa nagnalo strah v kosti, če so slišali, da imajo opraviti z Dakijevimi partizani? Prav gotovo je izraz neomajnega zaupanja vanj njegova dragocena človeška lastnost, da je bil vedno v prvih bojnih vrstah, da je svojim borcem poveljeval na čelu njihovih jurišev, ne pa nekje iz zaledja in da ni svojega življenja nič bolj cenil od življenj svojih sotovarišev, soborcev. Zanje je bil, kadar so bili ranjeni, pripravljen tvegati tudi svoje življenje, da bi jim pomagal. Potemtakem je popolnoma naravno, da je borcem že njegova navzočnost pomenila gotovost v boju in neomajni optimizem tudi v najhujših preizkušnjah. Nič ni pretirana trditev, da je že v tem času postal legendarna osebnost, ki je bila poznana širom po naši domovini pa tudi med sovražniki, zlasti belogardističnimi izdajalci. To, da je bil že oktobra 1943. kot prvi živi Slovenec odlikovan z redom narodnega heroja, je bila samo logična posledica vsega njegovega dotedanjega junaštva, vsem borcem pa, ki so se bojevali pod njegovim poveljstvom, v veliko čast in zadovoljstvo. Svoje praktične vojaške izkušnje je pozneje izpopolnjeval v oficirski šoli glavnega štaba Slovenije ter na vojni akademiji v Moskvi. To svoje znanje je s pridom uporabljal tudi po vrnitvi v domovino v vojaških enotah jugoslovanske armade. Po demobilizaciji je opravljal mnoge pomembne dolžnosti v organih ljudske oblasti. Tudi v času povojne graditve in gradnje samoupravnih socialistične družbe v Jugoslaviji je neutrudno sodeloval povsod tam, kjer je bilo potrebno in kjer je lahko čim več prispeval za splošni družbeni napredek tako tudi svoje Bloške planote.

Iztekle se je življenje tega prečudovitega človeka, ki nam je bil lahko vzor in bi nam moral biti tudi v današnjih časih, ko preživljamo preizkušnjo hude gospodarske in siceršnje krize, ko nam je še kako potreben vzor poštenega, nesebičnega, skromnega in do konca vdane borce za socializem, za nove odnose med ljudmi in ko iščemo najučinkovitejše poti, da premagamo tudi to veliko težavo. Ljudje, kot je bil Daki, poosebljajo vero v pravično stvar delovnega človeka, neomajni optimizem v najhujših časih in pripravljenost dati vse od sebe, kar od človeka terjata čas in okoliščine. Njegov svetli lik ne bo nikoli zbledel in prav je, da se v njegovem primeru vzgajajo tudi mlade generacije, kajti osebni primer je zlasti v hudih časih največja vrednota, ki nas pelje po zmagoviti poti naprej. Ko se v imenu Zveze združenj borcev NOV Slovenije in vseh njegovih bojnih tovarišev, soborcev in prijateljev poslednjič poslavljamo od njega, se mu, kar je najbolj skromen način, s preprostimi izrečenimi besedami zahvaljujem za vse, kar nam je dal, in obljubljam, da nam bo njegov svetli lik ostal v neizbrisnem, trajnem spominu.

Koga smo izgubili

Novica, da je umrl Stane Semič-Daki, prvi narodni heroj slovenske narodnoosvobodilne vojne, ni bila presenetljiva. Toda čeravno sta on sam in javnost vedela, da je že dolgo hudo bolan, je sporočilo o njegovi smrti vendarle odjeknilo v zavesti mnogih ljudi kot nemila pomota. Vsi, ki so preživljali zadnja leta v njegovi bližini, so se počutili minulo avgustovsko nedeljo žalostno opeharjeni, zakaj Dakijevo vedrina, vesela trma in radoživost so skozi poletja in zime zbujele vero, da takemu korenjaku še zlepa ne bo treba kloniti. Zahrbna bolezen je storila svoje. Daki je šel, nam pa prepustil v premislek, koga smo izgubili z njim.

Predvsem smo izgubili dobrega človeka, Notranjca, del slovenskega ljudskega tkiva; del tistega tkiva, ki ni bilo nikoli pomirjeno z nezasluženo dediščino, marveč je žarela iz njega neumrljiva težnja po pravici, po veličini osebnosti in naroda. Živa podoba ljudske sile, ki se noče sprijazniti s krivično usodo, to je bil Stane Semič. Rojen v brezupu vaškega proletariata, odrasel v revščini, brezpravju in žilavem boju za obstanek, se ni pokoril tem zgodovinskim danostim. Njegova pot v Španijo 1936 je bila učinek zavestnega vzgiba v duši dvajsetletnega fanta, ki je hotel s to potjo izpovedati, da se za zmerom postavlja na človeško stran svetovne fronte, na branik ponižanih in razžaljenih.

Z Dakijem smo izgubili vojsko revolucije v neposrednem pomenu besede. Biti borec, vo-

jak, je bil njegov življenjski poklic. Vendar je premalo reči, da se je tolkel za svetovno proletarsko domovino kot artilerist, voznik topov, mitraljezec, bolničar, komandir, komandant... V pojmu vojak revolucije je poudarjena njegova privrženost k molčečemu dejanju, njegova vera v akcijo tukaj in zdaj, obsežen pa je tudi njegov dvom o goli besedi, čeprav le-ta prekipeva v istorodnem zatrdjevanju in navdušenju.

Z Dakijem odhaja dragocen tovariš, kakršnih je med nami vse manj. Poslovil se je eden redkih ljudi, ki mu je bila tuja slast veljave, prevlade, oblasti nad sočlovekom. Morda nas prav to spoznanje zadeva najhujše. Osebnost skromen, odprtih rok in odprtega srca za stiske drugih, poln dejavnega sočutja za reveža, utrujenega soborca ali ranjenca, prizanesljiv do zmot in napak, ki so bile storjene v ustvarjalnem tveganju, trd pa do sleherne grdobe, ki se je skotila iz pojmovanja, da je kdo človeško več vreden – tak je bil tovariš Daki in tak je užival ljubezen slovenskih partizanov. Nikoli ne bo pozabljeno, kako neizprosno je v partizanih terjal, naj se kuha ista hrana za borce in štabe; kako mu ni bilo pod čast – visokemu oficirju – natovoriti si na pleča municijo ali kotel; kako je razbijal tehtnice in grajal skopuštvu intendantov; kako je preganjal pikolovstvo, neumno administracijo, birokracijo, štabne skrivače; kako odločno se je znal potegniti za borce, kadar jih je stiskal pri mež puritanstva; kako je pre-

prečil prenekatero tragedijo, ko so »vojvode« in »revolucionarni« kaznovalci tirali pred puške borca, če je zaspal na straži ali vzel kak krompir...

Ko izrekamo tožbo, da je umrl Daki, naš narodni heroj, nam je pred očmi sklenjena vrsta njegovih del, ki so zahtevala komaj pojmljivo samozatajo in junaštvo. Ta kos legende o njem je stkan iz nešteti spominskih drobcev, med katerimi nekateri pričujejo o njegovi skoraj boleči hladnokrvnosti in neustrašnosti v spopadih, drugi o tem, kako je jurišal na čelu svojih mož, spet drugi o njegovi tihi, trmasti vzdržljivosti v vsakršnih naporih, vsi pa se združujejo v podobo, kako je v boju »Dakijeva majhna, a žilava postava dobila lik velikega moža« in kako je »potisnil glavo med ramena ter držal v rokah mitraljez, s katerim je bil močan in nepremagljiv.« Hkrati je bil to heroj, ki je znal in hotel priznati, da ga je včasih tudi strah; enako je trepetal za življenje borcev kot zase; enot ni gnal vede v nepremišljeno tveganje. Mnogi se spominjajo, kako so se ga bali belogardistični izdajalci, kajti do teh je bil trd – tako v vročici boja kot vselej takrat, kadar jih je lovil ter najbolj zločinske in zakrknjene med njimi pošiljal v »trinajsti bataljon«. Temu in onemu soborcu še živo doni v ušesih njegov znameniti bojni klic, uperjen proti še tolikšni premoči: »Fašisti, pridite sem, če si upate. Tu sem jaz, Daki, gotovo ste že slišali zame!« Predstavo o njegovem herojstvu zaokrožajo pripovedi, kako je ohranjal in trosil okrog sebe srčnost tudi v trenutkih, ko je grozil obup, kako je izpeljal neverjetno drzne preboje

iz obročev, kako mu ni zmanjkalo šegavosti v najbolj usmiljenja vrednih položajih in kako je znal zbrati v sebi moč, ko ga je razjedala bolečina spriču smrti najdražjih tovarišev.

Naposled ni moč zamolčati, da smo z Dakijem izgubili pobudnika, delavca, ustvarjalca... Morda zvenijo ti pojmi v zvezi z njegovo prostodušno naravo nekam zapeto in neorgansko, vendar lahko pripelje do takšne mnenjske neskladnosti samo zelo površna presoja. Dostikrat se je reklo, da je Daki samovoljen, neposlušen, anarhičen, vse preveč zaverovan v lastni prav; dostikrat je požel v partizanih kritike, ukore, kazni za ravnanja, ki so bila navzkriž z redom, ali so se vsaj zdela takšna. Toda v njegovih velikih dejanjih so se napake in zamere razblinjale. Vojaško in politično vodstvo slovenske vstaje ga je cenilo. Privadilo se je takšnega, kot je bil: navzven vetrnjaški, v svojem jedru pa urejen, poln zamisli, marljiv in vesten organizator. Obrusila ga je vdanost partiji in revoluciji, tako da je osebnostne vzgibe bolj in bolj podrejal zahtevam kolektiva. Kaj vse je Daki načrtoval, snoval, ustvarjal! Koliko energije je vložil ne samo v svoje neposredno bojno opravilo, temveč tudi v intendanco, rekrutiranje, urjenje novih borcev, oblikovanje enot, obveščevalstvo, sanitetno organizacijo! Prav izumiteljsko si je prizadeval, da bi enote dobro oborožili in naredil moderne; po njegovih idejah so nastajali oddelki partizanskih smučarjev, kolezarjev, motoristov pa minerske in pirotehnične skupine. Ves srečen je bil, ko so zaplenili sovražne avtomobile, tovor-

njake, topove, oklepna vozila, saj je pri pridi lahko sestavljaj motorizirane enote. Učil se je po svoje kakor otrok, ki hoče vse poskusiti; verjel je v moč improvizacije, eksperimenta in osebnega zgleda ter bolj kot kdorkoli uveljavljal prepričanje, da partizanu ne sme biti nič nemogoče. Pisanim učbenikom je manj zaupal, ta okoliščina pa mu je ovirala pot med najvišje vodstvene kadre. Tja si tudi ni posebno želel. Še kot komandant divizije je rad prišel za vsako delo. Pri svojih boricah je ostajal prvi med enakimi, še vedno se je raje sukal med bombaši in mitraljezci kakor v štabih, še vedno je sam načrtoval zasede ali zgrabil za strojnico, ko je bilo treba četi, bataljonu kriti umik.

Na enak način kot v vojni je ostal ustvarjalen skozi desetletja svobodnega miru. Nove tovarne, ceste, električne napeljave in druge pridobitve na Notranjskem nosijo v veliki meri pečat Dakijeve pobude in požrtvovalnega sodelovanja.

Ob žari z njegovim pepelom se oglašajo ta in druga spoznanja; vsem, ki jih izpovedujejo, zvenijo kot nekaj, kar je bilo potisnjeno v območje malo aktualne legende, zdaj pa se znova prebujajo in pronicajo v zavest sodobnikov kot tvorna vrednota. Daki, mož, ki se je brez sence koristoljubja in nastoparstva razdal revoluciji, je še enkrat zmagal: sila njegovega spomina obvladuje zakone pozabe, tako neizprosne v času, ko sicer z grozljivo progresijo podlegamo gluhoti v svetu sočutja, hvalečnosti in drugih etičnih prvin. Hvala ti, Daki, za to poslednjo zmago; izbojeval si jo sebi in nam, ker si bil do kraja zvest.

Zvone Kržišnik

Daki – mož dejanj

Bil je prvi slovenski partizan, ki je dobil red narodnega heroja: dvajsetega oktobra trinširidesetega. Takrat je bil star osemindvajset let, za seboj je imel Španijo in tri leta boja na svoji zemlji.

Stanko Semič je bil doma na Velikem vrhu pri Cerknici. Njegov oče, kovač po poklicu, je le stežka preživljal veliko družino. Tudi sam je – rojen v hudih časih prve svetovne vojne (13. novembra 1915) – doživljal bedo takratnega življenja malih ljudi. Po končani osnovni šoli se je izučil pekovske obrti. Živel je v zelo težkih razmerah. Enaindvajsetletni je odšel leta 1936 na odsluženje vojaškega roka v Kraljevo, a je še istega leta pobegnil iz vojske in se maja 1937 pridružil prostovoljcem v španski državljanski vojni. Kot bорец internacionalnih brigad je dobil vzdevek Daki. Po umiku brigad v Franciji se je znašel v enem izmed taborišč, da je septembra leta 1940 pobegnil in se januarja naslednje leto vrnil v domovino.

Do maja 1941. je ilegalno živel v Stenjevcu pri Zagrebu in nato v Ljubljani, odkoder je 27. julija po nalogu partije odšel v partizane. V Krimskem partizanskem bataljonu je takoj zaslovel kot odlični in hrabri mitraljezec, zlasti ob uspelem napadu na italijansko posadko v Ložu. Po razbitju krimskega polbataljona konec oktobra se je vrnil v Ljubljano, a se že decembra znova podal v partizane ter sodeloval tako pri ustanovitvi Šerčerjevega bataljona kot pri političnih pripravah na vstajo na Notranjskem. Kmalu je napredoval v vodnika, postal je komandant tabora na Kožljeku, formiral in vodil je znano letečo proletarsko patroljo Šerčerjevega bataljona, ki je prerasla v četo in iz čete v 5. bataljon Notranjskega odreda, Daki pa je bil imenovan za komandanta.

Ob ustanovitvi 1. slovenske udarne brigade Toneta Tomšiča je postal namestnik komandanta brigade. Med italijansko ofenzivo na Rog polti dvainširidesetega je bil v boju pri Ratežu hudo ranjen in prepeljan v partizansko bolnišnico Žumberak. Po vrnitvi konec oktobra je postal namestnik komandanta udarne brigade Ivan Cankar, nekaj tednov pozneje pa spet namestnik komandanta Tomšičeve. Julija trinširidesetega so ga imenovali za njenega komandanta. Daki je s Tomšičevo sodeloval v mnogih bojih z Italijani in belogardisti, še zlasti v ofenzivi slovenskih brigad na Suho krajino in Žužemberk. Po kapitulaciji Italije je z brigado razoroževal italijanske in belogardistične postojanke v Ribnici in Velikih Laščah, sodeloval pri napadu na belogardiste v Turjaškem gradu ter se spopadel z Nemci na območju Cerknice in vzdolž železniške proge med Rakekom in Postojno. Med nemško ofenzivo jeseni 1943 se je proslavil v bojih pri Mašunu ter pri uničenju domobranske posadke v Grahovem. V bojih pri Dolenji vasi je bil ponovno ranjen. Dva meseca je bil v partijski šoli CK KPS na Kočevskem Rogu in v aprilu 1944 v vojaški šoli v Metliki. Nato je postal namestnik komandanta 15. divizije ter je z njo vodil uspešne boje za Novo mesto in Žužemberk.

Junija 1944 so ga imenovali za komandanta 18. divizije, ki jo je vodil ob uspešnem rušenju Štampetovega mostu. Oktobra 1944 je postal operativni oficir v glavnem štabu NOB in POS, a bil že nekaj tednov po tistem poslan na šolanje v Sovjetsko zvezo, kjer je končal vojno akademijo Vorošilov v Moskvi.

V domovino so je vrnil po osvoboditvi. Konec leta 1945 je bil imenovan za komandanta trinširidesete in pozneje druge divizije KNOJ.

V avgustu 1944. leta je bil demobiliziran s činom polkovnika.

Daki je sodeloval v nešteti bojih in se vselej odlikoval z izjemnim pogumom in neustrašnostjo. Partizanske enote je vodil v najhujših okoliščinah, pri čemer je bil do borcev vedno izjemno tovariški. Posebno skrb je izkazoval zlasti ranjenim soborcem. V bojih je bil tudi sam štirikrat ranjen.

Ves čas je bil tudi družbeno aktiven. Že na zboru odposlancev slovenskega naroda 1943 je bil izvoljen za člana OF ter za člana delegacije Avnoj. Številne družbenopolitične dolžnosti pa je opravljal tudi po vojni. Bil je član glavnega odbora OF in republiškega odbora ZRVS. Prvi poveljni leti je delal na upravi za gozdarstvo LRS, nato v republiškem odboru ZZZB NOV Slovenije, ki mu je v letih 1948 do 1951 tudi predsedoval, bil od 1953 do 1959 direktor Muzeja revolucije v Ljubljani in nato – do upokojitve 1963 – svetnik v Institutu za zgodovino delavskega gibanja. Posvečal se je zgodovinopisju narodnoosvobodilnega boja na območju Bloške planote in Notranjske. Bil je član sveta republike in častni občan Cerknice.

Narodni heroj Stane Semič-Daki, nosilec partizanske spomenice 1941 je bil odlikovan z redom za hrabrost, z redom zaslug za narod z zlato zvezdo ter z redom republike z zlatim vencem pa še s številnimi drugimi visokimi odlikovanji, med katerimi zlato priznanje Osvobodilne fronte zagotovo ni najmanj pomembno.

Bil je pravi borec in nepozabni mož dejanj.

Republiški odbor ZZZB NOV Slovenije

Iz knjige Spomini na partizanska leta, natisnjene neposredno po vojni v septembru 1966. leta, objavljamo del Dakijevega zapisa o bojih med nemško ofenzivo jeseni trinširidesetega.

Boji v Loški dolini

Štirinajsta divizija se je ob veliki nemški ofenzivi oktobra 1943 spoprijela z Nemci na Notranjskem. Prva se je udarila Tomšičeva brigada v Leskovi dolini z deli motorizirane divizije Hermann Göring. To je bil prvi spopad z nemško kloni, ki je prišla s Primorske, nato pa se je borba prenesla na Loško dolino, na vso Štirinajsto divizijo in na Notranjski odred. Nemci so hoteli prodreti s prvimi manjšimi silami v Loško dolino, mi pa smo jih v Leskovi dolini zadržali, zato so vrgli na ta sektor čez Mašun celo motorizirano divizijo. Štab Tomšičeve brigade je bil v Mašunu. Dejanjsko se je boj začel takrat, ko je neki drzen skojevec pogljal v zrak »tigr«. Miniral je s tridesetimi kilogrami ceste in potegnil od mesta dvajset metrov dolg kabel za

Nemci so imeli 250 mrtvih, izgubili so »tigr«, sedem kamionov in eno blindo. Ko smo videli, da ne bomo mogli več držati položajev, smo zaminirali Mašun in se umaknili. Še preden smo zapustili Mašun, smo dobili od nemške komande iz Ilirske Bistrice pismo, v katerem so nam sporočali, naj se predamo. V pismu je bilo rečeno, da imajo Nemci delavske bataljone in da zagotavljajo, da bodo partizanski oficirji protežirani in da jim je zagotovljeno življenje.

Mi smo odgovorili nemški komandi, naj se predajo oni, da imamo tudi mi delavske bataljone, oficirjem pa da ne moremo garantirati za življenje.

Kmalu nato smo se umaknili in požgali grad nad Mašunom, pobrali nafto, in ko je še pod nami pokalo in je

ki so jo kurirji tudi vzpostavili. Takoj nato pa smo dobili od štaba divizije nalog, da napademo Grahovo.

V Grahovem samem je bila belogardistična postojanka, ki je bila popolnoma brez skrbi, ker so belogardisti širili vesti, da so vsi partizani uničeni.

V Loški dolini smo v naglici demaskirali topove ter krenili proti Grahovu, in sicer XII., Tomšičeva in Šerčerjeva brigada. Preden smo napadli Grahovo, smo iskali podatke o moči postojanke. Udarili smo se z neko patroljo, toda naši so se takoj umaknili. Zaradi tega so belogardisti sklepali, da nas je malo. S tem smo jih seveda prevarali.

Šerčerjeva brigada je zavarovala pot proti Begunjam in Rakeku, XII. pa proti Prezidu, medtem ko je imela Tomšičeva nalog likvidirati belogardistično postojanko v Grahovem. Ko se

Stane Semič-Daki kot komandant Tomšičeve brigade in Mirko Bračič (desno) kot komandant 14. divizije ob zaplenjenem lahkem oklepniku po razorožitvi italijanskih posadk v Kočevju in Ribnici v septembru 1943

skale. Na kraj, kjer je bil zakopan eksploziv, smo natrosili papir. Ko je tank dospel do eksploziva, se je ustavil. Svabi so šli iz tanka in si ogledovali papir. Ker se jim je zdelo, da ni nič nevarnega, so se vrnili v tank. Tank je zavozil na eksploziv, ki se je vžgal in »tigr« popolnoma raznesel, tako da so bila 30 metrov okoli vsa drevesa raztrgana. Kjerkoli na drevesu si videl os ali kose železa in mesa. Minerec je pritekel k nam in javil, da je nalogo izvršil. Pripovedoval nam je, da je bil zelo v strahu, če se eksploziv ne bi vžgal, kajti v tem primeru bi bil izpuhjen. Eksploziv 808 je napravil svoje. Nemci so skušali v »tigr« prodirati s svojimi enotami, da bi si zagotovili prometne zveze in da bi med nas sejali s tem paniko in nered.

Potem se je začel boj. V teh bojih se nam je pokvaril top. Po telefonu sem prosil komisarja divizije Krta za »ispraven« top. Po telefonu sva precej časa govorila. Nenadoma sem čutil v slušalki motnjo. Ker je ves dan proti Javorniku in Loški dolini pokalo, se mi je zdelo, da so Nemci prišli do žice, kajti takoj za Krtom sem slišal neznan glas. Vprašal sem ponovno:

»Ali bo kaj s topom ali ne bo?« V tistem so pa Nemci vprašali po telefonu: »Kaj pa bo?« Ko sem slišal, da zna bolj slovensko, sem vprašal: »Ali si Slovenec ali si Švaba? Govori! Saj smo na Mašunu.«

»Kdo pa je pri telefonu?« »Kdo je pri telefonu? Jaz, Daki. Saj se ne bova po telefonu razgovarjala, kar pridi sem gor na Mašun. Tu boš dobil vse informacije.«

V Leskovi dolini pa se je boj bližal koncu in se počasi prenašal na Loško dolino. grad gorel, smo peli pesem: Grad gor, grof beži... Vino tečej naj, če teče kri... Hoteli smo se prebiti na Babno polje. Naprej je šla izvidnica. Cesto pa so že kontrolirali Svabi. Vsake tri minute je drvelo po cesti motorno vozilo. Z dvema bataljonom smo prodrli na en kilometer dolžine ceste in začeli boj. V tistem hipu pridrva dva avtomobila, luk-suzni avtomobil, v katerem je bil štab prodirajoče enote, in kamion s kruhom. Mi pa seveda lačni. Morala se je izboljšala, kajti dobili smo hrano. Prvi četi, ki je minirala cesto, sta avtomobila priletela kar v naročje. Luk-suzni avto smo razbili, kamion pa izpraznili, kajti že je prihajala druga nemška kolona na pomoč. To je bilo ponoči okoli desetih. V tem boju sem bil ranjen v nogo, in sicer od naše bombe, ker jo je zaradi teme vrgel naš borec v bližnje drevo. Bomba se je odbila in padla med nas. Šli smo naprej na Babno polje. Eno četo sem poslal kot izvidnico na Babno polje. Toda znašla se je sredi nemških tankov in avtomobilov. Ko so Nemci začutili naše, so začeli iz vsega orožja tolči po njih. Komandir, ki se je vrnil v četo, je rekel, da še nikoli ni bil v takem ognju. Rekel je, da tu ne bomo nič opravili, da z glavo skozi zid ni mogoče. Nekoliko smo se odpočili, si skuhalo in šli potem naprej proti Javorniku. Med Rakekom in Cerknico je štab brigade v Zelčah sam napadel Nemce. Tu sta bila dva kurirja ranjena. Umaknili smo se v hosto, kajti z Rakeka so prišli Nemcem na pomoč tanki. Razdelili so se na tri dele, vsak bataljon je krenil po svoji poti nazaj proti Loški dolini.

grad gorel, smo peli pesem: Grad gor, grof beži... Vino tečej naj, če teče kri...

Hoteli smo se prebiti na Babno polje. Naprej je šla izvidnica. Cesto pa so že kontrolirali Svabi. Vsake tri minute je drvelo po cesti motorno vozilo. Z dvema bataljonom smo prodrli na en kilometer dolžine ceste in začeli boj. V tistem hipu pridrva dva avtomobila, luk-suzni avtomobil, v katerem je bil štab prodirajoče enote, in kamion s kruhom. Mi pa seveda lačni. Morala se je izboljšala, kajti dobili smo hrano. Prvi četi, ki je minirala cesto, sta avtomobila priletela kar v naročje. Luk-suzni avto smo razbili, kamion pa izpraznili, kajti že je prihajala druga nemška kolona na pomoč. To je bilo ponoči okoli desetih. V tem boju sem bil ranjen v nogo, in sicer od naše bombe, ker jo je zaradi teme vrgel naš borec v bližnje drevo. Bomba se je odbila in padla med nas. Šli smo naprej na Babno polje. Eno četo sem poslal kot izvidnico na Babno polje. Toda znašla se je sredi nemških tankov in avtomobilov. Ko so Nemci začutili naše, so začeli iz vsega orožja tolči po njih. Komandir, ki se je vrnil v četo, je rekel, da še nikoli ni bil v takem ognju. Rekel je, da tu ne bomo nič opravili, da z glavo skozi zid ni mogoče. Nekoliko smo se odpočili, si skuhalo in šli potem naprej proti Javorniku. Med Rakekom in Cerknico je štab brigade v Zelčah sam napadel Nemce. Tu sta bila dva kurirja ranjena. Umaknili smo se v hosto, kajti z Rakeka so prišli Nemcem na pomoč tanki. Razdelili so se na tri dele, vsak bataljon je krenil po svoji poti nazaj proti Loški dolini.

V Loški dolini ugotovimo, da Nemcev ni več. Skušali smo dobiti zvezo z divizijo,

je zmračilo, je komandir Silni dobil nalog, da se s svojo četo vtihotapi v postojanko samo in da obkoli cerkev, da ne bi mogli ob času napada belogardisti bežati vanjo. Komandirju Silnemu se je naloga posrečila. Vse obzide okrog cerkve je zasedel s svojo četo. Na njegov znak z raketo je vsa brigada hkrati napadla. Tolkli smo se vso noč. Okrog enajstih ponoči smo začeli boj in se bojevali do drugega dne do devetih. Beli se niso hoteli predati za nobeno ceno, ker so pričakovali nemške pomoči z Rakeka.

V trenutku, ko je dal Silni znak z raketo, niso imeli beli niti pojma, kaj se pripravlja. Na ta znak so naše čete začele jurišati na Grahovo in so dosti belogardistov presenetile v bajtah, kjer so ležali pri svojih ljubicah. V paniki

so pozabljali puške po hišah ali pa so jih na begu metali od sebe. Sredi vasi je četa Silnega odprla ogenj in tako je v Grahovem v trenutku zavladala zmeda. Četa Silnega je kmalu dobila zvezo z drugimi četami, ki so prodirale v Grahovo, tako da so se borci že lahko pogovarjali med seboj. Pod Bračičevim in mojim vodstvom smo v teku pripeljali po cesti dve havbici kar pred pošto. Havbici so vlekli konji. Brž ko so prispeli z njimi na položaj, smo konje izpregli in takoj tolkli v pošto. Top smo prepeljali kakih 12 metrov pred poslopje in streljali iz te bližine. Zračni pritisk je bil tako močan, da smo se bali za topove. Od časa do časa smo se z belogardisti razgovarjali. Norčevali smo se, češ da smo sicer ostanki partizanov, ki so jih Nemci za časa ofenzive pozabili potolči, a kljub temu ne bo Nemcev na pomoč. Belogardisti so nam odgovarjali, da bodo napravili protinapad, brž ko bo dan in da bodo gotovo prišli. Komandant divizije Bračič se je kar sprehajal po cesti pred pošto. Dobil je pri tem strel čez suknjico na rami in enega skozi titovko.

Proti jutru je pripeljal iz Cerknice osebni avtomobil, katerega so šerčerjevci spustili proti Grahovu, češ da jih bo v Grahovem več. Ta avtomobil je res pripeljal v Grahovo, toda naši so ga sredi vasi z mitraljezi vsega prešestali.

V pošti je bilo okrog sedemdeset belogardistov. S topovi smo že stolkli pol bajte, toda belogardisti se še niso marali predati. Nekajkrat smo se skušali z njimi razgovarjati in jih pregovoriti k vdaji. Kadar so naši hoteli prodreti k pošti, so beli vedno odprli ogenj. Potem smo pošto zažgali. Nekateri so kar skozi okna skakali pred naše puške in mitraljeze. Silni se je moral s svojo četo proti jutru umakniti od cerkve, ker bi ga belogardisti podnevi lahko tolkli. Ta umik so belogardisti izrabili. Pet jih je ušlo v cerkev. Dva sta zlezla v zvonik, trije pa so ostali v cerkvi. Ti so se potem bojevali tako dolgo, dokler nismo cerkve zažgali. S topom smo začeli nato nabijati v zvonik in granata je zadela prav v zvon. Toda moški in ženska v zvoniku sta ostala živa. Moški je skočil iz zvonika, ko je začelo pod njim goreti, in skušal še na tleh pobegniti. Ženska se je bojevala tako dolgo, da je zgorela. Okoli devetih je bilo vse likvidirano.

V Grahovem smo dobili mnogo materiala.

Med belogardisti v ostalih postojankah je zavladal preplah. Iz Cerknice so pobegnili na Rakek. Mi pa smo navdušeni nad sijajno zmago šli nad Velike Lašče.

Zvezdice za titovke

Na Polževem je bil junija 1942 udarni bataljon Toneta Tomšiča. V njem so bili zbrani najboljši borci iz vseh enot. Poveljeval jim je Daki.

Nekega dne nas je obiskal v šoli na Krki. Mladinci so ga radovedno gledali, saj so ga videli prvič. Prijazen smehljaj mu je šel čez obraz, okrog vratu pa je imel petero ruto. Naročil je, naj za njegove borce naredimo peterokrake zvezde in z navdušenjem smo sklenili, da bodo imeli tomšičevci najlepše zvezdice.

Po sestanku so najboljši risarji narisali polno ličnih zvezdic in tako smo imeli papirnate osnutke, a kako naj dobimo blago, tega nismo vedeli. V Ljubljano se nismo upali in ne smeli, potrebovali pa smo rdeče blago in zlate niti. Končno smo se spomnili na gasilske uniforme z rdečimi epoletami.

Še istega dne so Zlata, Marta in Ivan porezali epolete in druge našitke v gasilskem domu na Krki.

Začeli smo z delom. Na kapah so se pojavile zvezde s srpom in kladivom v sredi.

Kurir Vinko je kar vrtel kapo v rokah, tako se mu je zdela lepa. In še in še so prihajali borci. Vsakemu smo naredili zvezdo. Seveda nam je pri tem zmanjkalo materiala. Prebrskali smo vse skrinje in predale, poslali še nekaj mladincev v gasilski dom v Zagradec in v Kočevje. Samo da so se na kapah naših borcev bleščale rdeče zvezde.

Ko so prišli v vas fašisti, o našem delu ni bilo sledu. Italijani so pionirje sicer zasliševali, toda nihče ni bil izdajalec. Pionirji so bili ponosni, da so delali rdeče zvezde za partizane.

Iz knjige M. Šemetove »Spomini partizanske učiteljice«

Narava živi... pa tudi umira — odvisno je od človeka

Še o pitni vodi

Skupna količina vode na Zemlji je ocenjena na 1.380.000.000 km³. Zaloge sladke vode na Zemlji, ki jo lahko uporabljamo, je približno 8.300.000 km³, kar je 0,6 odstotka. Iz vodnogospodarskih osnov Slovenije, ki jih je izdelala Zveza vodnih skupnosti Slovenije in so izšle leta 1978, si lahko ogledamo podatke o Sloveniji.

Naša republika pridobi s padavinami približno 30.400 km³ vode, s pritoki iz sosednjih držav pa ima skupnega odtoka približno 34.000 km³. Te sicer majhne količine pa vendar pomenijo približno 0,4 odstotka svetovnih zalog sladke vode.

Zato lahko Slovenijo uvrstimo med dežele, ki imajo vode v obilju.

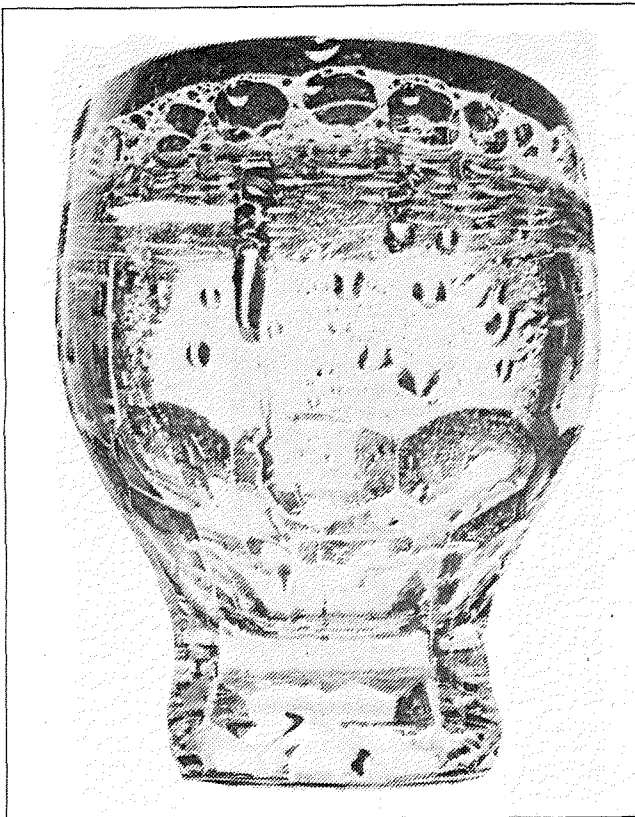
Če si ogledamo podatke o pitni vodi bolj natančno, lahko sklepamo, da se 60,5 odstotka prebivalstva oskrbuje prek ustrezno organizirane vodne oskrbe in razpoložljivi viri v naši republiki pomenijo 36.943 l/sekundo. Ta vrednost predstavlja na ocenjeno porabo 6360 l/sekundo v letu 1968 skoraj 500-odstotni presežek. Ista študija v napovedi do leta 2000 ugotavlja, da bo v najbolj kritičnih približkih presežek tudi na prelomu tisočletja še vedno skoraj 80-odstoten. Vendar pa moramo pri vseh teh številkah le omeniti, da je preskrba s pitno vodo, torej viri pitne vode, zelo neenakomerno razporejena po celotni republiki.

Najbolj neugodno stanje je v Slovenskih goricah, Halozah, Zasavju in na Krasu. Poleg tega je vsa organizacija vodne oskrbe v Sloveniji zelo razdrobljena. Obstoječi vodovodi, ki so zelo lokalizirani (regionalnih vodovodnih omrežij ne poznamo), imajo ponavadi premajhne zmogljivosti in pogosto ne morejo slediti vse večjim zahtevam porabnikov. Zaradi zastarelih in izrabljenih omrežnih naprav so izgube

v omrežju med 20 do 50 odstotkov. Študija tudi ugotavlja, da zelo narašča poraba vode v tehnološke namene. Sorazmerno bo-

predelih naše republike tisti viri, ki prek porodne kamnine bogatijo podtalnico v različnih količinah.

Velika urbana središča so tudi močno industrializirana in večina črpališč pitne vode je ravno v območjih, kjer so vodotoki najbolj onesnaženi in obremenjeni. Del pitne vode v naši republiki je potrebno tudi klorirati, da bi se izognili možnemu onesnaževanju pitne vode s fekalnimi bakterijami in enterovirusi, ki predstavljajo nenehno grožnjo v obliki epide-

gati vodni viri so doslej omogočali industrijsko uporabo vode iz vodovodnih omrežij v veliko večjem obsegu kot to zahtevajo proizvodni procesi in v mnogih primerih se voda uporablja neracionalno. Od vse industrijske vode, tako pitne kot manj kakovostne, se je del porazgubi, preostala pa se vrača v vodotoke neprimerno bolj onesnažena. Vodotoki pa so predvsem v prodnatih

mij, če omenimo le znano vrhniško epizodo z virusom hepatitisa. Naša prodišča predstavljajo v večini primerov še dovolj veliko čistilno plast, ki pa je v določenih predelih že začela popuščati. Stanje ni tako kritično kot npr. v porečju Rena ali na Nizozemskem, kjer zaloge talnice zaradi množičnega razvoja industrije in intenzivnega kmetijstva ne zadoščajo več niti količinsko niti ka-

kovostno. Tam si morajo pomagati z dragimi prečiščevalnimi napravami, s katerimi prečiščujejo odpadno vodo in z njo bogatijo talnico, ki pa jo morajo nato ponovno čistiti.

Ohranjanje kakovostne talnice

Zato si moramo pri nas v Sloveniji kot v vsej državi (od koder zadnje čase dobivamo vznemirljive resnice o onesnaževanju rek in neustreznosti pitne vode) prizadevati, da bi ohranili tako nivoje kot kvaliteto talnice in s tem povezano preskrbo s pitno vodo. Onesnaževanje okolja ali polucija, kakor ji tudi pravimo, pa moramo vedno razumeti kot dva procesa. Prvorazredno onesnaževanje je del življenjskega procesa samega in vplivi onesnaževanja so v povezavi s kopičenjem bioloških odpadkov (iztrebkov) v okolju, kar je seveda neposredno povezano s številom oziroma z rastjo števila prebivalstva. Količina človeških izmečkov zelo variira, vendar je nekako povprečno 1,25 grama trdne snovi na kilogram telesne teže na dan. Če vzamemo povprečno težo človeka 68 kg in na okroglo 2 milijona prebivalcev, potem v Sloveniji izločamo 172.000 ton suhe snovi na dan. Pri tem porabimo 877.300 ton kisika, da se samo amonijak spremeni v nitrat. Ta potrebnikisik pa se porablja tudi pri drugorazredni poluciji, ki je ravno tako povezana s številom prebivalstva, z njegovo aktivnostjo in predstavlja tisti del onesnaževanja, na katerega nasplošno mislimo z besedo onesnaževanje; to je rezultat industrijskega in kmetijskega potenciala družbe. Na ta del onesnaževanja okolja in s tem tudi voda pa lahko seveda vplivamo tako, da ga preprečujemo oziroma zmanjšujemo na minimalno možno mero. Pri zaščiti talnice in s tem zalogo pitne vode ima pre-

prečevanje onesnaževanja vodotokov prvobitni pomen.

Ob tem moramo priznati, da je stanje naših rek na določenih odsekih precej klavarno. Kemične analize kažejo, da se v določenih vodotokih kopičijo poleg hranilnih snovi tudi toksični mikroelementi. Tako so raziskave sedimentov rek v zadnjih letih razkrile nič kaj prijetne podatke. V sedimentih reke Mure najdemo velike količine fosfatov, ki se tu kopičijo zaradi odpadnih voda iz klavnic in mesnopredelovalne industrije ter zaradi intenzivnega gnojenja kmetijskih površin. V reki Idrijci vsebujejo sedimenti ob odlagališču »halde« živoroživo srebro v koncentracijah, ki so tik pod dovoljeno mejo ali pa jo celo presegajo. V ulovljenih ribah iz tega območja so v škrgah, jetrih in mesu dokazali navzočnost živega srebra. Stanje pa se slabša zaradi izpodjedanja odlagališča ob narasli vodi kakor tudi zaradi izpiranja z meteorno vodo ob nalivih. Drava vsebuje v določenih predelih povečane količine niklja. Sedimenti Save pa so v Zasavju in Krškem polju obremenjeni z živim srebrom. Tako obremenjeni sedimenti pomenijo nenehno nevarnost za vodonosne sloje. Poleg tega so v vzorcih iz vodnih črpališč na menaškodomaškem območju odkrili povečano količino živega srebra in svinca. Stanje utegne biti še bolj kritično, saj omejenji izsledki predstavljajo le ugotovitve občasnih

analiz, omejenih le na določene predele Slovenije. Sedanja praksa analiz sedimentov vodotokov in vzorcev pitne vode o navzočnosti toksičnih mikroelementov ne predstavlja neprestanega nadzora kvalitete vode, ampak je še vedno le občasna in prostorsko omejena. Seveda so take analize drage in v današnjem gospodarskem položaju predstavlja nakup opreme za tovrstne

analize mnogim institucijam, ki se ukvarjajo z rutinskim nadzorom nad kvaliteto voda, nepremostljivo oviro. Poleg tega je splošno znano, da naša »ekotoksikologija« ne more spremljati velike palete organskih spojin, ki so osnova industrijski proizvodnji, posebno pa še ne njihovim industrijskim produktom, ki »tonejo« v okolje. Zato s sedanjimi rutinskimi analizami tudi niso mogli odkriti razvitega PCB-ja v vodah Bele krajine, čeprav je odtekal in onesnaževal vode celih sedem let ali še več. Sem ter tja odkrijemo tudi nafto in njene derivate v vodah, večinoma ob izlitihih, ali pa ko zasledimo v rekah masten madež že s prostim očesom. Rutinskih raziskav obremenitve voda z naftnimi derivati, klororganskimi pesticidi in drugimi halogeniranimi ogljikovodiki pri nas še ne izvajamo, in zato je pri vsakem katastrofalnem onesnaženju tako težko najti povzročitelje. Potrebe po tovrstnih analizah pa so ves čas navzoče kakor tudi potrebe po natančnejšem biološkem »monitoringu« voda, če hočemo zavezati onesnaževanje voda in okolja.

Na svetu je trenutno znanih 2 milijona kemičnih spojin, ki se jim vsako leto pridruži 25.000 novih. Od vseh teh kemikalij se trenutno uporablja 27.000 vsak dan v industrijskih procesih. In mnoge od njih so nevarne za okolje. Zato ne moremo vzeti dobesedno vzklika, ki si ga je iz-

mislo ameriško kemično združenje: »Kemija, ključ k boljšemu življenju!« temveč moramo nevarnim kemikalijam preprečiti, da bi »tonile« v okolju, da bo voda ostala tisto, o čemer se je nobelov nagradenec Szent-Gyorgyi takole izrazil: »Življenje izvira iz vode, uspeva v vodi – voda je topilo, pa tudi okolje življenja. Voda je materica življenja.«

Miha Bricelj

Poduk iz Verige Lesce

Ni zavrelo le med delavci Verige v Lescah, ko so konec julija zvedeli za visoke poročane osebnih dohodkov funkcionarjev v občini Radovljica. Tudi v drugih delovnih organizacijah v občini pa tudi po Sloveniji in najbrž tudi v drugih republikah, spričo velike publicitete tega »primera« v jugoslovanskih časopisih, radiu in televiziji, je ta (še nepopolna) informacija postala tema meseca. Prav lahko bi si jo izmislili tudi v katerikoli drugi občini, če bi se pozanimali za poročane

osebni dohodkov svojih funkcionarjev, saj navsezadnje velja za vse isti družbeni dogovor o razporejanju dohodka za osebne dohodke (z nekaterimi niansami) po sprejetih merilih, o katerih bi se bržkone dalo veliko razpravljati.

Naključje je hotelo, da so bili delavci Verige oziroma njenega tozda Vzdrževanje prvi, ki so javno, glasno in jasno povedali svoje mnenje in opozorili na zanje nesprejemljive razmere, ki jim grenijo življenje. Zato jih lahko razumemo, zakaj so v navalu

jeze in ogorčenja podpisali izjavo o izstopu iz sindikata.

Iz dogajanj v Verigi, ki so polnili časopisne kronike, radijske in televizijske oddaje, pa bi se dalo marsikaj naučiti. Za to ni potrebna nobena posebna filozofija. To so povedali tudi delavci leške Verige na svojem zboru 20. avgusta, ko so rešitve vseh odprtih vprašanj strnili v 15 točkah akcijskega programa, če tako lahko imenujemo sklepe tega zbora, vključno z opustitvijo prvotne izjave o izstopu iz sindikata.

Delavci menijo, da so osebni dohodki funkcionarjev v primerjavi z njihovimi previsoki oziroma njihovo delo ni pravilno vrednoteno. V prihodnje terjajo zavoljo tega nadzorovano večanje, ki bo odvisno od njihovega dela in možnosti gospodarstva. Tudi sindikalno članarino je treba pravičnejše razporejati, predvsem pa nameniti večji del osnovnim organizacijam. Občinski funkcionarji, zlasti sindikalni, katerim je bilo izrečenih največ kritik, morajo več med delavce. Urediti morajo pravilno obračunane bolezni in dodatke oziroma regresiranje dopustov. Dali so pobudo za ak-

cijo, da se upoštevajo v izračunu pokojninske osnove tudi nadure. Namesto socialnih pomoči mora zadostovati osebni dohodek. Pripravi je potrebno branži sporazum o delitvi dohodka za osebne dohodke v okviru sozda Slovenske železarne. Osebnih dohodkov delavcev je treba prilagajati inflaciji. V tej zvezi so se dogovorili tudi za jesenski poročun 43 odstotkov od novih osnov, ki jim ga bodo izplačali v oktobru.

Kljub številnim samoupravnim aktom in pravilnikom, ki so jih v Verigi sprejemali že leta nazaj, niso njihovih določil tudi uveljavljali. Zavoljo

tega so delavci vztrajali, da strokovne službe pripravijo spodbudnejša merila za nagajevanje in zlasti takšne pravilnike, ki bodo pravilno vrednotili delo. To seveda ne pomeni težnjo k uravnilovki in enako debelim kuvertam, kot želijo nekateri prikazati akcijo delavcev leške Verige! Dobro opravljeno delo naj se dobro nagraduje, slabo pa kaznuje, je bilo slišati. To dokazuje tudi stališče delavcev o akcijskem programu, ki terja tudi boljšo delovno disciplino vseh zaposlenih, da bi bili kos proizvodnim (in izvoznim) nalogam, s katerimi so bili zadnja dva meseca v občutnem zaostajanju. JR

Luanda 85

Ministrska konferenca neuvrščenih držav v Luandi, na obali Atlantika, ki bo predvidoma trajala do sobote zvečer, je za politiko in gibanje neuvrščenih najpomembnejši letošnji dogodek. Medtem ko so na dvodnevnem pripravljalnem sestanku ministri razpravljali o bolj ali manj proceduralnih vprašanjih, pa je bil spekter glede vsebine razprav in sklopov problemov bolj ali manj jasno zastavljen že pred meseci.

Neuvrščeni že dobre četrt stoletja vnašajo v »somračen sen«, ki se vleče od druge svetovne vojne, pozitivne elemente stabilnosti, saj so kot kaže, za zdaj edina možna alternativa blokovski konfrontaciji, zaostrovanju v svetu in grozeči nevarnosti potencialne vojne. Resda so uspešnost ali neuspešnost in učinkovitost akcij neuvrščenih tesno povezane s članicami gibanja, še zlasti pa s plimo in oseko v mednarodnih odnosih, vendar vizija, ki jo ponujajo, ostaja nezamenljiva; najširša demokratizacija mednarodnih odnosov in univerzalno popuščanje na vseh področjih. Kot takšna za vojaške zveze in velike sile zaradi tisočkrat ponavljanih razlogov ni sprejemljiva.

Ne glede na to naj bi Luanda 85 zagotovila kontinuiteto akcij neuvrščenih na visoki politični ravni, vsebinski akcij pa se bo gibala okoli treh pglavitnih sklopov vprašanj. Ministri bodo podali oceno udejanjenja sklepov, sprejetih na Sedmem vrhu v New Delhiju, nadalje preučili razmere, ki pestijo današnji svet, in podali možne nove predloge za njihovo odpravo. Ob koncu, to za našo državo ni nepomembno, pa se bodo odločili o kraju in času prihodnjega, se pravi osmega vrhunškega zasedanja.

Okvir razprav, ki ne bodo razgovor gluhih, bo zakoličen od Afganistana do juga Afrike, od »kreditnih srhljivk« do dolžniških šokov, še zlasti pa bodo te razprave minile pod mračnimi pritiski vse očitnejšega prizadevanja po okrepljenem bipolarizmu kot posledici širjenja blokavske politike, otežene z dejstvom nespoštovanja temeljnih načel miroljubnega in aktivnega sožitja, neodvisnosti in nevmešavanja v notranje zadeve posamičnih držav. Dejstvo, da je osnutek gospodarskega dela sklepnega dokumenta po obsegu enakovreden političnemu, opozarja na tehtnost razprav na področju gospodarskih odnosov v svetu. Nenazadnje tudi to, da je Angola država gostiteljica, pomehi jasno odločnost gibanja, da v vsem podpira preostali del afriškega sveta v boju za dekolonializacijo.

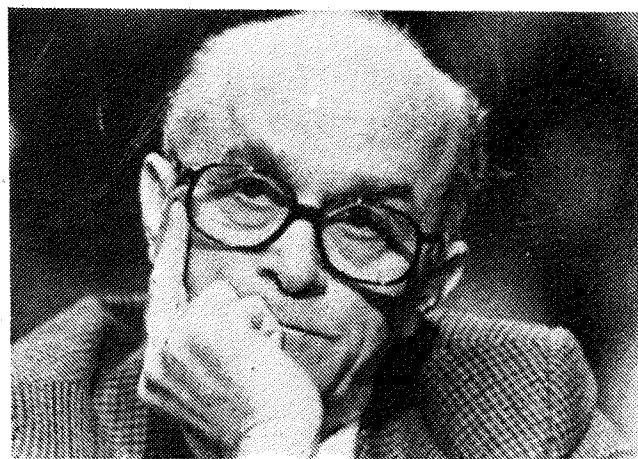
Na dlani je, da je za uspešnejše delo in učinkovitost neuvrščenih nujno potrebna njihova enotnost. Ta je bila v marsičem v minulih letih ogrožena zaradi medsebojnih spopadov in nesoglasij. Najočitnejši so bili tisti v zvezi z iraško-iransko vojno, nadalje z vietnamskim napadom in okupacijo Kampučije, s sovjetsko okupacijo Afganistana itd. Tudi danes se številna sporna vprašanja, ki

zadevajo enotnost neuvrščenih, niso spremenila na bolje. Nekatere podrobnosti resda ovirajo delo gibanja, vendar z globalnega vidika ne gre za nekaj nepremagljivega, kajti neuvrščeni so svetovni forum, ki je v svoja izhodišča vgradil ideološki pluralizem. Žal prav razlike v ekonomski moči posameznih članic, v kulturni dediščini ali različnih političnih pristopih do posamičnih vprašanj izzivajo napetosti pa tudi vojne med njimi.

Na »havanskem vrhu« se je pokazala močna polemika oziroma taktika, da bi gibanje postalo neke vrste naravno zavezništvo z eno iz-

šanj, do posamičnih kriznih žarišč. Pri tem velja omeniti dogajanje v zvezi z afganistansko krizo, kajti Indija na primer, kot predsedujoča v gibanju neuvrščenih, ni nikoli izrecno obsodila sovjetske okupacije Afganistana. Podobne primere bi lahko našli v zvezi z bližnjevzhodno krizo, z dolgovi ali v zvezi z dogodki v Srednji Ameriki.

Čeprav je čutiti različne tone, ki se bodo izkristalizirali med samim plenarnim zasedanjem, od naravnega zavezništva do ene ali druge velesile, od plemičnih do umirjenih pristopov itd., pa bo pri odločanju o ključnih

Raif Dizdarević vodi jugoslovansko delegacijo v Luandi

med velesil. V tem primeru pač s Sovjetsko zvezo. Kot so pokazali dogodki, še zlasti samo vrhunsko zasedanje v Havani, so bile takšne ideje močno zgrešene, sama zasnova pa je doživela poraz. Zgrešeno bi bilo pričakovati, da so različni ideološki pristopi v gibanju danes preseženi, nasprotno, pri presoji posamičnih vprašanj se razkrijejo še globlje. Kar so včasih v terminologiji imenovali »teoretične razprave«, se je danes že izkristaliziralo kot politično stališče do posamičnih vpra-

vprašanj odločilnega pomena polno soglasje in interese enotnosti ter krepitve družine neuvrščenih in njenih izvirnih načel. Najverjetneje bo v Luandi, spričo globoke in mnogoplastne svetovne krize, pomembno vlogo odigrala skupina tistih neuvrščenih držav, ki se odločno zavzemajo za ustavitve erozije v mednarodnih odnosih in za tako imenovani uravnotežen pristop do reševanja spornih vprašanj. Sem prištevamo Indijo, Alžirijo, Zambijo, Nigerijo in Jugoslavijo.

Iz zgodovinske izkušnje zasedanj predstavnikov družine neuvrščenih lahko sklepamo, da se utegnejo v posamičnih razpravah izraziti že znane slabosti, ki so tudi v preteklosti ovirale akcije neuvrščenih. Najverjetneje bodo tudi tokrat na dnevnem redu pretirane obsodbe ene ali druge velesile. Ni nareč skrivnost, da poskušajo »veliki« za svoj manevrski prostor izrabljati tudi manjše, po statusu sicer neuvrščene države. Ob tem ne bodo smeli pozabiti, da je prav globalna blokavska konfrontacija vzrok za krizo današnjega sveta. Luanda 85 bo uspešna samo v primeru preraščanja blokavske politike, prav to pa bosta priložnost in način, da posamične razkorake med neuvrščenimi potisnejo na stranski tir ali pa jih odpravijo.

Članice gibanja neuvrščenih se ne bodo smele zadovoljiti z omejevanjem na bolj ali manj uspešno rekapitulacijo znanih načel in na platformo, ki naj pospeši procese miru in detanta, razorožitve in razvoja. Ob tem ne gre pezeriti dejstva, da se bo srečanje sklenilo le nekaj tednov pred jubilejnim oktobrskim zasedanjem Generalne skupščine Združenih narodov, zato bodo udeleženci, še zlasti naša država opozorili na Združene narode kot na edino organizacijo in mesto za multilateralno dogovarjanje. S posebno pozornostjo bo govor o krivičnih svetovnih gospodarskih razmerah, kajti, kot kaže, teh ni mogoče reševati na sebičnih temeljih, temveč na svetovni delitvi dela z možnostmi za lastno razvost in prilagoditve lastnim potrebam.

Poglavitna naloga ministrske konference v Luandi bo

potemtakem okrepitev enotnosti in temeljnih opredelitev ter akcij za prihodnjo aktivnost gibanja. Opredelitve so zapisane na več sto straneh obsegajočega načrta politične in ekonomske deklaracije, ki jo je pripravila država gostiteljica Angola. Dokument zajema skoraj vse prednostne naloge sodobnega sveta za odpravo napetosti in nasprotovanja na številnih področjih udejstvovanja, vendar je že izzval številne pripombe in dopolnitve nekaterih delegacij, med drugim tudi jugoslovanske.

Kot prednostne naloge so naznačena vprašanja miru, razorožitve, varnosti in enakopravnega mednarodnega sodelovanja, popuščanja, še zlasti pa so omenjena številna krizna žarišča. Journal de Angola je med drugim zapisal, da bodo dogodki na afriškem jugu spričo angolske meje z apartheidom v središču pozornosti konference. Pričakovati je namreč celotno podporo gibanja neodvisnosti Namibije in ostro obsodbo južnoafriškega režima. Ponovno bodo na dnevnem redu razprave o krizi na Bližnjem vzhodu, ki jo izraelski ekspanzionizem samo pogloblja, nadalje več kot petletna iraško-iranska vojna, razmere v Srednji Ameriki, Kampučiji, Afganistanu in druge.

Neuvrščeni bodo v Luandi pozdravili obnovitev ameriško-sovjetskih pogajanj o nadzoru jedrskega oboroževanja, pri tem pa bo še zlasti pomembno stališče, da blokavska tekma ali popuščanje napetosti ne more biti samo stvar velesil in da stabilnosti sveta in razvoja ni mogoče doseči na ravnotežju vojne moči, strahu ali blokavskega dogovarjanja.

M. Lamprecht

Neko mesto in njegova odgovornost

Zahodnonemško mesto Fröndenbergo je na jugovzhodu okrožja Unna ob železniški progi Arnsberg-Hagen v bližini avtomobilske ceste Dortmund-Kassel. Prebivalcev ima 20.000.

V Brockhausovem leksikonu iz leta 1930 piše, da je tedaj živel v mestecu, ki je zdaj samo jedro veliko večjega kraja, 5060 prebivalcev, od tega 2260 evangeličanov in 2770 katoličanov. Preostalih 30 je bilo Judov. Pisali so se Bernstein, Neufeld, Wiessenbacher, Grünfeld in podobno. Danes je Fröndenbergo tisto, kar so svojčas zadržali nacistični funkcionarji tako radi pisali v svojih poročilih višjim oblastem: v mestu ni Judov.

Samo delno je menda znano, kam so odšli Judje iz Fröndenberga. Po podatkih mestnega župana Drosteja so se nekateri izselili v Izrael, na Švedsko ali v ZDA. Vse druge so prek zbirališča v Unni poslali v Dortmund, kjer je za njimi izginila vsaka sled.

Pred kakšnim tednom so se prebivalci Fröndenberga prvič spomnili tudi na svoje judovske rojake. Na krajevnem pokopališču so jim postavili skromno tablo, na kateri piše, da so »padli kot žrtve nacional-socialističnega nasilja«. Izkazalo se je, da so tisti preostali prebivalci mesta, ki pred drugo svetovno vojno niso bili niti evangeličani niti katoličani, večinoma pomrli v koncentracijskem taborišču Oswienczyn.

Največji delodajalec v Fröndenbergu pred vojno in med njo je bila firma Union Sils, van de Loo & Co GmbH, katere vodstvo ni hotelo priznati nobene zveze z dobavitelji prisilne delovne sile iz koncentracijskih taborišč. Celo politikom zdaj očita, da so znali zabrisati vsako sled, prepričati javne očitke, da je bila ta firma kakorkoli povezana z vojno, proizvodnjo, češ da je obenem s sorodnima obratoma v Werlu in Berlinu »izdelovala samo sestavne dele za kolesa«.

Toda dokazano je, da proizvodnja v Union Sils... ni bila vedno tako zelo »civilna«. Na zahtevo vojaškega nabavnega oddelka so v tej firmi začeli izdelovati vžigalnike za artilerijske granate AZ-23. Poleg tega so leta 1940. organizirali v Thornu UNION-KG ob Visli, nato pa še poseben oddelke v Zaporozju v Ukrajini. Ko je bila 5. marca 1943. – tako piše Raul Hilberg v svoji knjigi Uničevanje evropskih Judov – v Essnu zbombardirana Kruppova tovarna vžigalnikov, so opremo, ki je bila še uporabna, prepeljali v Oswienczyn. Ko se je vojna sreča obrnila na sovjetsko stran, je morala firma UNION opustiti še tovarno v Zaporozju, v zamenjavo je prevzela vodstvo nad oddelkom, ki so ga uredili v Oswienczynu (oktobra 1943). Vodstvo SS je dalo firmi na voljo 2500 judovskih delavcev in 250 delavk iz taborišča Birkenau. Januarja 1945 so morali nacisti izprazniti tudi taborišče samo. Kakor je mogoče zdaj zvedeti, je firma UNION zahtevala zaradi tega od države povračilo škode in dobila na ta račun 2,5 milijona mark!

Spomini na to obdobje delovanja zahodnonemške firme so zelo skopi. Heinz van de Loo, zdaj je star že več kakor 80 let, je bil med vojno solastnik in poslovodja v Fröndenbergu, zdaj pa nepretrgoma laže o izrabljanju internirancev kot delovne sile v tovarni. Pravi, da je šele lani izvedel za znano vstajo internirancev v Oswienczynu. Ko se je Rdeča armada bližala taborišču, je posebna skupina z razstrelivom in ročnimi granatami uničila tretji krematorij v taborišču. Mrtvi so bili trije esesovci in 450 internirancev. SS je ugotovila, da so interniranci dobili razstrelivo iz tistega oddelka firme UNION, ki je izdeloval vžigalnike za granate.

Poveljstvo taborišča je 6. januarja 1945 na »apelu št. 6.« v taborišču na ukaz komandanta Hösslerja obesilo štiri interni-

ranke. To so bile: Regina Saphirstein, Ester Weissblum, Alla Gärtner in Rosa Roberta. Nihče ne ve, česa so bile krive in ali so sploh kaj zakriville. Tem ženskam in drugim žrtvam, ki so umrle izčrpane v obratih firme UNION, je pred časom veljala spominska slovesnost v Fröndenbergu.

Meščani zdaj skesano priznavajo, da v nacističnih časih in med vojno ni bilo med njimi nikogar, ki bi kdajkoli pomislil na usodo rojakov Judov v taborišču Oswienczyn.

Vhodna vrata v koncentracijsko taborišče Oswienczyn: mesto Fröndenbergo se je le spomnilo judovskih prisilnih delavcev, ki so izginili v njegovih krematorijih.

czyn. Ernst Kohn, nekoč prisilni delavec v UNION, zdaj pa živi na Dunaju, je po ključju prišel na sled tedanjim voditeljem oddelkov: večina njih se je pred sodiščem nekako izmazala, nato pa so znova dobili

delo v Fröndenbergu in si ustvarili več kot udobno življenje.

Ernst Kohn je predsednik evropske sekcije internirancev, ki so preživeli Oswienczyn. Zadal si je nalogo, da bo zločince iz tega taborišča postavil pred sodišče, vsekakor pa poskrbel, da spomin na žrtve ne bo nikoli zbledel. Skoraj 50 nekdanih prisilnih delavcev firme UNION je našel v Izraelu. Med njimi je bila tudi Herta Fuchs. V svojih spominih je opisala trpljenje, vendar pa tudi vstajo internirancev v Oswienczynu.

»Če bomo vsako leto posvetili v naših

šolah samo eno šolsko uro spominu na žrtve taborišča,« pravi Kohn, »se bomo vsaj delno oddolžili žrtvam in vsaj na zunaj popravili krivico, storjeno rojakom Judom.«

—f—

Med Kozjanci na Boču

Kot aktivist sem obhodil Kozjansko v drugi polovici 1944. leta do osvoboditve po dolgem in počez od Savinje do Sotle in od Save do Donačke gore. Spominjam se, da me je takratni okrožni sekretar Dušan Spindler nekega dne poslal na okraj Šmarje, ki je bil sestavni del okrožja Kozje. Dejal mi je: »Lado, pojdi na Veliko Rudnico, tam boš našel okrožnega sekretarja Mileta Nunčiča in druge aktiviste in jim pomagaj pri njihovem delu«. Odpravil sem se s kurirjem iz Zagorja-Fužin na pot. Po nekaj urah sva prispela prek Prevalja na Rudnico. Šla sva podnevi, saj je bilo Kozjansko takrat v glavnem osvobojeno. Nunčiča sem našel v domenijskem kraju. Prikazal se mi je iz grmovja ob poti, ki je vodila v ta zaselek.

Kasneje sem se spoznal tudi z drugimi aktivisti in kurirji, od katerih sem videl nekaj domačinov, drugi pa so prišli v ta okraj od drugod, tako kot jaz. Med domačimi je bil čevljar Bevc. Skale je bil doma iz Pečice pri Podplatu. Ta je odgovarjal za trgovino in obrt. Vili Detiček, bivši finančni uslužbenec, je vodil finance. Ta živi sedaj v Kidričevem. Kovič – Mrk, je v Mariboru. Ta je vodil okrajno narodno zaščito, kasneje po osvoboditvi pa je bil načelnik oddelka za notranje zadeve v Krškem. Helena Borušak, predvojna revolucionarka, doma iz Hrastnika pri Trbovljah, zdaj živi v Celju, je odgovarjala v okraju in v okrožju za organizacijo AFŽ. Hernaus, doma nekje iz Rogaške Slatine, je bil eden od glavnih kurirjev, ki so držali zvezo med okraji Šmarje in Rogatec. Med njimi je bilo tudi nekaj mladink. Po imenu se spominjam le Cvetke Jerin, ki je padla marca 1945 na Svetinji pri Celju kot okrožna sekretarka mladine za okrožje Kozje. (Bila je sestra pokojnega ko-

mandanta Kozjanskega odreda Marjana Jerina).

Na območja tega okraja sem prišel večkrat. Tudi mobilizaciji novincev v enote Kozjanskega odreda in drugih enot, ki so prihajale na to območje, sem pomagal, saj mi je bila kot vojaškemu poverjeniku zapuščena ta naloga. Nekateri posamezniki so se poskrili, ko se je naredil prvi svit, ker so nas opazili. Dobili smo jih v glavnem le ponoči. Toda nekateri so nam že prek dneva ušli iz enote, kamor smo jih poslali, in zgodilo se je, da so bili naslednjega večera že doma. Ponoči so nam v glavnem pri našem trkanju na vhodna vrata odpirle ženske. Skoraj vsaka pa je dejala že vnaprej, ker je slutila po kaj smo prišli, da je njen mož »bolen« (bolan). Zgodilo se je tudi, da nam je kateri od mobilizirancev popihal na zvit način kar izpred nosa. Tako smo lahko dobili le tisto, kar mu je žena pripravila za odhoda v partizane. Toda precejšen del Kozjancev se je hrabro in požrtvovalno bojeval v enotah Kozjanskega odreda in drugih eno-

tah brigad Bračičeve, Zidanškove in Šercerjeve. Kozjansko je dalo za osvoboditev velik krvni davek, saj jih je bilo po zbranih podatkih 7000 v partizanskih enotah. Za domovino jih je padlo 1237, kot talcev je bilo ustreljenih 419, ob preselitvi in drugače pa je v tujini umrlo 572 oseb. Tako je zapisano na veličastnem spomeniku v Kozjem. Bilo je tudi nekaj skrivačev, ki so mislili pobirati srednjo pot ali pa so sodelovali z okupatorjem. Tako sem se spopadel s skrivači v januarju ali februarju na območju Žusma, ko so me napadli. S tovarišem Štefanom sva jih komaj obvladala, nevaren je bil tudi skrivač Romih na Škofiji, ki sva ga s tovarišem Hermansom odstranila nekega jutra ob tem času.

Ponovno sem bil poslan iz okrožja v okraj Šmarje z nalogo, da se tam združim z deli enote Šercerjeve brigade, ki ji je poveljeval komandant Viktor Tisovec. Pomagal naj bi jim pri mobilizaciji. Dne 23. decembra 1944 sem našel enoto ponoči pri Sv. Štefanu. Štab je bil v neki hiši. Izdolbeno repo so napolnili z lojem, potisnili vanj konec tkanine in si tako razsvetljevali mizo, na kateri so imeli pogrnjen zemljevid. Bataljon se je podnevi bojeval s sovražnikom, zato so imeli nekaj ranjenec. Kmalu se je enota spravila v zbor in odšla drugam. S seboj je enota nosila huje ranjene, ki sem jih pomagal nositi. Skoraj že ob svitu smo šli po levi strani Šmarja. Kmetje so že krmili živino. Nas pa je spremljalo petje petelinov,

Kurirji in aktivisti z Boča

ki so naznanjali beli dan. Del enote se je nato odcepil in je vzel ranjence s seboj. Verjetno so jih nesli proti Pohorju, kjer so bile partizanske bolnišnice. Nadaljevali smo pohod čez Lemberk in smo prišli že podnevi na Sladko goro, kjer se je bataljon utaboril. Borci so se razdelili po hišah sladkogorskih kmetij. Te so nas tudi gostile na božični dan 25. decembra. Toda že okrog 9. ure so za nami prišli Švabi iz postojanke Šmarje. Vnel se je boj, ki je trajal dolgo. Sovražnika smo pognali v beg.

Zvečer smo šli v Lemberk, kjer je terenska organizacija pripravljala partizanski miting v tamkajšnji šoli. V kulturnem programu enote je nastopal tudi moški oktet, ki je pel partizanske in narodne pesmi. Še danes po toliko letih ne

morem pozabiti lepega petja. Dekleta in žene so pripravile za borce nekaj dobrin in božične potice. Gospodarji so prinesli v pletenkah domačega vina. Ko smo uživali te dobrrote, so se dekleta vrtela ob zvokih partizanske harmonike. Po mitingu smo se vrnili na Sladko goro, nato pa naprej in smo na Pečici prekoračili cesto, ki je vezala Maribor-Rogaško Slatino z Zagrebom.

Naslednjega dne 26. decembra smo bili na Boču. Popoldne so nas obiskala dekleta, ki so prinesla v jerbasih na glavah in košarah božične dobrine, ki so jih za borce pripravili mladinska organizacija in ženske iz vasi okoli Kostrivnice. Spet je bilo v enoti dobro razpoloženje. Kmetje na Boču pa so dali tudi nekaj vinske kapljice za bor-

ce. Tako je enota 1. bataljona Šercerjeve brigade nadaljevala pot proti Makolam. Mi pa smo se z nekaterimi borci iz Makol vračali proti Boču.

Prostrani Boč z raztresenimi samotnimi domačijami je dajal zatočišče mnogim partizanom, ki se še danes spominjamo gostoljubnosti kmetov. Tako se spominjamo tudi požgane Velike Rudnice in Male Rudnice, kjer se je bojevala Kozjanska četa ali skupina z Nemci že v letu 1942. Na območju občine Šmarje pri Jelšah, je bil narejen velik gospodarski napredek. V začetku septembra šmarska občina praznuje. Zato si dovolim, da jim v imenu vseh, ki smo kdaj partizani po Kozjanskem, čestitam k njihovem prazniku.

Milan Garantini

Bilo je v Logu, v Poljanski dolini

V Logu, kjer se Poljanska Sora stiska v globeli, je prek Poljanščice razpet star slikovit lesen dotrajan most, ki so mu dnevi šteti, kajti zamenjal ga bo nov železobetonski.

V času partizanskega bojevanja je bil ta most zelo pomemben. Prek njega so potekale partizanske kurirske zveze že od leta 1941: na sever čez Gabrsko goro v Selško dolino, na jug prek Polhograjskega hribovja v Ljubljansko pokrajino in na vzhod proti Medvodam in naprej na kamniško stran. V Logu so prestopale Soro tudi vojaške partizanske enote. Okoliško, z gozdovi poraslo hribovje Pasja ravan (1029 m), Polhovec (948 m) in Gabrška gora (963 m) je služilo kot priročno izhodišče partizanskim enotam, z njega so pogosto napadale sovražnika v Poljanski dolini in Črnem vrhu, ovirale cestni promet in prekinjale telefonske zveze. Sovražnik je zato v Logu budno nadzoroval most čez Poljansko Soro in prizadejal partizanom 12 smrtnih žrtev, zasegel nekaj orožja, hrane in drugega vojaškega materiala.

Iz Belega potoka v Ločniški dolini je 24. septembra 1944 krenilo na pot prek Kozjeka, Sv. Ožbolta in Staniš 24 do 27 tovarišev iz zaščitnega bataljona oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko, iz osebja partizanske tiskarne Trilof in iz transportne čete Gorenjskega odreda. Imeli so nalogo, da prenesejo dele tiskarskega stroja in črkovni material iz tiskarne Trilof (tri leta OF) na novo mesto tiskarne v Davči. Skupini je poveljeval komandir čete zaščitnega bataljona Branko Pirkovič-Dušan. Kolono je vodil Lovro Demšar-Kožuhoj iz Brodov v Poljanski dolini. Nezastrito okno, dogovorjeno znamenje na hiši Franca Tuška, danes Log 20, je pomenilo, da sta prehoda čez Poljansko Soro in čez cesto pod Sv. Volbenkom varna. To je potrdila tudi domačinka, ki so jo poslali oprezati. Ko se je kolona spustila iz Staniš, je v Spodnjem Logu vstopila v Poljansko dolino in okrog 16. ure v Logu prestopila Soro in cesto

Škofja Loka-Poljane ter se začela vzpenjati na Gabrsko goro vzhodno od gostilne pri Premetovcu. Prav tedaj so sredino kolone, v kateri so bili predvsem nosači, napadli nemški policisti, ki so se prav tedaj vračali v Škofjo Loko s tremi tovornimi avtomobili in oklepnikom na čelu. Kljub sovražnikovi premoči je zaščita skoraj pol ure zavračala napad sovražnika z vzvišenih položajev. Sele ko so policisti prišli borcem za hrbet, je padlo v sovražnikove roke nekaj delov tiskarskega stroja in skoraj ves črkovni material.

Log v Poljanski dolini

V tem spopadu so padli: Franc Mrak-Tomincov (1910-1944) iz Vaš pri Medvodah, bil je mitraljezec v zaščitnem bataljonu oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko; Ludvik Pogačnik-Polde, strojnik v tiskarni Trilof, doma iz Stražišča; Jože Kallan (Slugov) iz Bodovelj, ki so ga okoli 14. ure spotoma mobilizirali pri Krmelu v Stanišah in je bil sele dve uri partizan; Mihael Robič-Boris, rojen 1923 v Gozdu Martu-

ljku, tesar. V NOV je stopil avgusta 1944. Imena drugih štirih padlih borcev iz transportne čete pa so za zdaj še nepoznana.

V nedeljo, 28. januarja 1944, ponoči so nemški orožniki iz Poljan napravili močno zasedo na vzhodni in zahodni strani Tuškovih hiš v Logu. Partizanski ubežnik je orožnikom izdal, da je odšla manjša enota (okoli 10 do 12 moških) Škofjeloškega odreda z Gabrške gore na desno stran Poljanske Sore z namenom, da bi v Polhograjskem hribovju pri tistih, ki so imeli svoje pri domobrancih, opravila prehranjevalno akcijo in da se bo ponoči vračala skozi Log v Gabrško goro.

Ob vrnitvi iz Dolomitov je skupina v Logu pri Kršinarju mobilizirala domačega si-

pravočasno vrgel za kup gnoja. Imena padlih partizanov niso poznana. Domačini so jih pokopali poleg borcev, ki so padli 24. septembra 1944. Tako je bilo na kraju, kjer danes stoji spominsko znamenje za oba dogodka, pokopanih 12 in 13 borcev, kot se je prvotno mislilo.

V Spodnjem Logu na desni strani Poljanske Sore sta v zadnji sovražnikovi ofenzivi začetek pomladi izgubila življenje dva borca Škofjeloškega odreda. Brez vzroka je bil ustreljen domačin, drugi pa huje ranjen. Med ofenzivo je v Spodnji Log prispela sovražnikova topniška enota s štirimi topovi, v njej so bili večinoma vlasovci. Utaborili so se na jugu za vasjo, kjer so kozolci. Na Planinčarjevem kozolcu pa sta ob prihodu sovražnikovih topničarjev ostala ujeta – brez hrane, partizana Vinko Žagar, komisar udarne čete Škofjeloškega odreda in njegov spremljevalec Lojze Dolenc iz Lovskega brda. Sovražnik je oba odkril in ju pozval, naj se vdeta. Zajeli so Dolenca. Vinko Žagar, ki je bil dobro oborožen, se je branil z brzostrelko in ročnimi bombami. Na nemške pozive na vdajo se ni odzval, zato so policisti kozolec zažgali in v njem je zgorel junaški Vinko Žagar.

Sovražnik je tega dne streljal na vsakogar, ki se je znašel v njihovi bližini. Huje so ranili domačina Franca Demšarja z Loga. Ujetega partizana Lojzeta Dolenca in Ivana Mraka (Petruszovega) iz Gabrka, ki je delal na njivi, so vlasovci strahovito mučili. Ivan je moral nezvestnega Lojzeta odnesti na morišče za vasjo Log, kjer so oba ustrelili v tilnik. Po dveh dneh se je sovražnikova enota premaknila z območja Loga proti Poljanam.

Marijan Masterl

V Škofji Loki zbiramo gradivo za izdajo knjige o partizanskih spominskih znamenjih. Bralce prosimo, da sporoče na naslov Marijan Masterl, Kamnitnik 1, 64220 Škofja Loka, vse kar vedo o navedenih treh medvojnih dogodkih v Logu, še posebej pa želimo zvedeti imena padlih, ki so nam še nepoznana, in kje bi lahko o njih dobili dodatna pojasnila.

na Maksa Platišo, se za kratek čas ustavila pri sosedu Juriju Stanoniku (Malenskem Juriju) in se okrepčala. Ko so borci z vozmi hrane že prestopili Poljanščico in se približali Tuškovi hiši, kjer se je kolona zaradi klanca počasi premikala, so jih orožniki ostro napadli s križnim ognjem. Padla sta dva mitraljezca iz predhodnice in še dva druga borca. Laže ranjen in zajet je bil novomobilizirani Maks Platiša, ki se je še

Obisk pri Tončki Ravbar-Kosovelovi v Tomaju:

»Nekoč je vse imelo večjo vrednost«

Nekaterim starejšim ljudem se dnevi vrstijo, eden drugemu podobni, včasih prevroči in včasih premrzli. Zbada jih v križu ali v kolenu, težko preberejo vrstico v časopisu, ker jim nagaja vid... sedejo za zapeček in seštevajo vse nadloge starosti. S Tončko Kosovelovo bi se morali srečati, pa bi jim hitro postalo nerodno. Zakaj? Zato, ker pri svojih osemindesetih letih (ko je minilo že sedem let, odkar ji je umrl mož in živi v hiši čisto sama), še vedno najde toliko opravil in razvedrila v vsem, da pozablja na leta in težave.

Dvakrat v življenju je prebolela pljučnico, enkrat vnetje rebrne mrene. Nima posebnih receptov za dolgo življenje in se ne hvali s tem, da ni bila nikoli pri zdravniku. Pa kljub temu daje viden krepke starke, v pogovoru pa občutek svežine in omike, kakršna nas še posebno privlači pri ljudeh, ki nam lahko kaj povedo o (za nas že zgodovinsko oddaljenem) daljnem času pred prvo svetovno vojno.

»Naš kraj, Tomaj, je imel vinarsko in sadjarsko društvo že leta 1897! Tistega leta so tukaj odprli tudi hranilnico in posojilnico. Kmetje sicer niso bili veliki bogataši, bili pa so trdni in napredni, vedno pripravljeni v svoja gospodarstva uvajati novosti... Še pred prvo vojno je človek iz naših krajev študiral na Dunaju enologijo. V svoji nalogi se je lotil pisanja o teranu in tako je nanese, da je zbudil zanimanje svojega profesorja, ki je prišel potem na Kras na počitnice. Tisti profesor se je tako navdušil, da je raziskal zemljo v teh krajih in napisal prvo (in menda še vedno edino) knjigo o teranu. Že takrat je ugotovil, da je v naši zemlji nekaj posebnega, kar črpa trta vase in kar potlej da vinu mlečno kislinost.

Ko smo bili mladi, so imele vse stvari večjo vrednost in veljavo, kot jo imajo danes. Dobre stvari so bile cene in so bile na dobrem glasu. Tako so na primer naše kraške kmetice nosile sadje na tržaški živilski trg. Ko so prinesle hruške, jabolka, slive, so trgovci kar planili po njih, ker so bile od vsega številnega ponujenega sadja najbolj okusne. Tudi na Dunaju so (tako mi je pripovedoval oče) pred sto leti že (!) v boljših hotelih ponujali za drag denar hruške s Krasa, zavite v svilnen papir, in ustekleničen teran, ki je bil pravi

va poslastica za poznavalce. Ali pa vzemiva les – kraški les je slovel po tem, da je bil posebno »gost« in žilav. Celotno lipčance so znali včasih praviti, da imajo tako dobre lastnosti (močne, prožne noge) prav zato, ker tekajo po kraški, kamniti zemlji... In ljudje so se poleg trdega dela znali v prostem času zabavati, se družiti in kulturno izobraževati. Še pod Avstro-Ogrsko, zlasti pa pod Italijo, so na najrazličnejše načine kazali svojo narodnostno zavest, čeprav je bila prav ta na vsakem koraku tlačena in zanikovana. Pa vendar, smo se tudi pod tujimi go-

po vzroku, so imeli tudi takoj odgovor na jeziku: Kosovel je kriv, kdo drug! Saj je tako učil mlade... Kasneje, ko je bil na pohodu fašizma in so se Italijani spraševali, kako je to, da na vsem gornjem Krasu ni nobenega fašista, so spet govorili: Kosovel je kriv... In pri Kosovelovi hiši je bilo res tako, da se je svobodomiselnost narodnostno zavedni duh širil na okolico. Najprej pa so ga bili deležni otroci: Srečko, Samo, Karmela, Anica in Tončka. »Naš oče je tudi vodil v Sežani dva pevski zbora: kmečkega, ki se je imenoval Zora, pa tudi gospodarskega, ki je deloval v okviru Čitalnice. Otroci pa smo dolgo v noč pisali in prepisovali note; vse je bilo seveda prostovoljno in brezplačno.«

Tončka je odšla leta 1919 v svojo prvo službo, v takratno kraško občino Naklo, kjer je bila za občinsko tajnico. Delala je po cele dne-

la vse do druge vojne in še med njo.

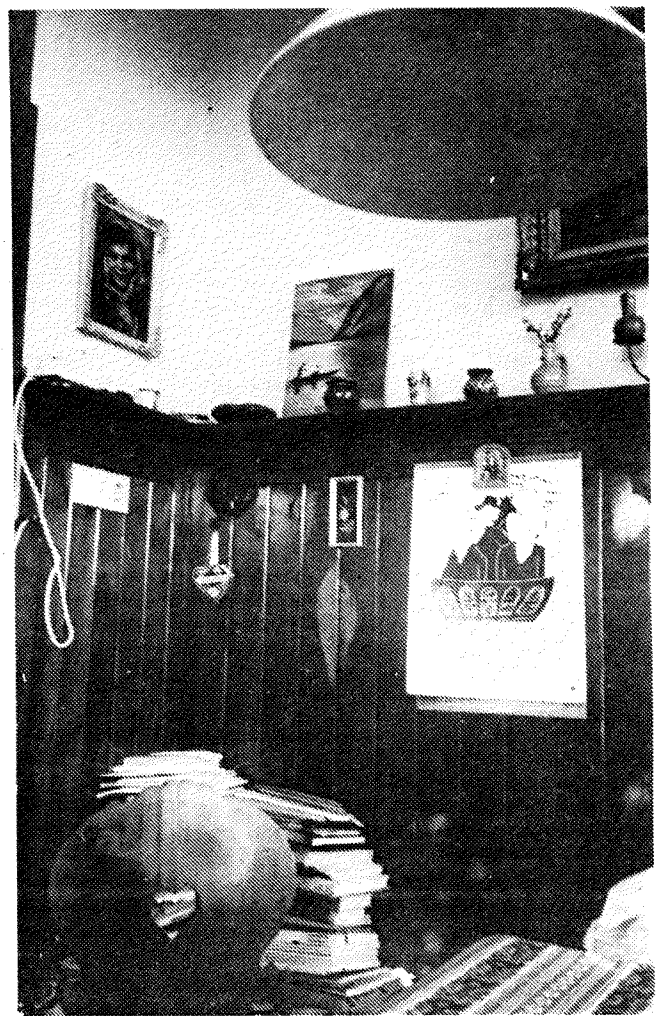
Tik pred drugo vojno so bili tu pri nas za kmete zelo hudi časi krize. Pridelki niso šli v denar, vino je ostajalo v kletih... Ljudje so se na veliko zadolževali in mnogi tudi odhajali v Ameriko. Kolikokrat so prišli k meni v hranilnico iskat na posodo komaj nekaj borih firkov in koliko opominov ter terjatev sem zavlačevala, vedoč, da gre lahko ta ali oni revež na boben...

Čutilo se je, da se bo nekaj zgodilo. Vse slabo se je kopičilo. Ni bilo dela, ni bilo denarja, fašisti so postajali bolj in bolj grobi. Potem je »veter« prinesel s Tržaškega glasove o organizaciji TIGR in kmalu so nas pretresli tržaški procesi proti našim ljudem. Po vaseh so se organizirale celice, naši so hodili v Trst, oni k nam...

V Tomaju, na vaškem trgu, so se v hišo (nekoč gostilno), vselili fašisti. Delovanje, zbiranje denarja in pomoči za naše je bilo ilegalno, dobro skrito. »Bolj glasno in jasno pa je postalo po kapitulaciji Italije. Tudi Tončko so za en dan zaprli v vaško šolo in jo zasliševali s številnimi drugimi vaščani.

Seveda ni vedela ničesar. Februarja 1944 so zaprli skupaj z 42 domačini tudi Tončkinega moža in ga odpeljali v zapore v Nemčijo; ona je pa naprej zbirala denar in drugo za partizane, bila tajnica krajevnega ljudskega odbora pa aktivna v AFŽ...

»Ves vojni čas je hodila vsa vojska v našo hišo. Prihajali so naši, prihajali pa so tudi Italijani in Nemci. Bila je edina hiša v vasi s kopalnico... in tako se je bilo treba nenehno varovati, nenehno, dan in noč oprezati. Nekoč sem ravno preštevala zbrani denar, pomoč partizanom, ki ga je bilo treba oddati naprej. Vse polno je bilo drobnih bankovcev, celi kupi. In prav tedaj so na vrata potrkali Nemci. Ni bilo časa za kaj drugega, kar pod blazinico na stolu sem vtaknila denar. Potlej sem jih povabila, naj sedijo, sa-

Sedli sva za mizo, kjer so se nekoč zbirali domači, skupaj z bratom Srečkom.

ma pa sem si izbrala stol z blazinicami – in ves čas trepetala, če bo kje izpod blazine prikukal denar...

Tončka Ravbar-Kosovelova, edina prebivalka v rojstni hiši Srečka Kosovela, živi tam upokojena že od leta 1952. Trideset let delovne dobe si je nabrala in še nekaj vojni let zraven je naneslo za celo redno pokojnino. Nobenega borčevskega dodatka ne prejema in dodatnih virov tudi ni. »Pojem malo,« pravi, »na vrtu še vedno pridelam kaj malega. Le hiša, ta pa stane. Nenehno je treba kaj popravljati. Zadnjič, ko je udarila (pred dvema letoma) strela vanjo, je nastala velika škoda. Po djetje, ki mi je obljubilo, da bo popravilo potrebno, je pripravilo račun za 22 starih milijonov. Morda se to komu sliši malo, zame je bilo vsekakor veliko. Potem ko so polovico opravili, sem jih pa odslavila, ker so tako malo delali, vmes kar naprej počivali in lenarili, da tega ni bilo več mogoče gledati. Delovna ura je bila draga in ko sem enega od fantov prosila, če bi premaknil težko mizo sredi sobe, da bi lažje delali, mi je zabrusil, da to že ni njegovo delo.«

Pogovor o takšnih stvareh jo razburi. Res, da ne hodi kar naprej naokrog, vendar dovolj, da vidi, če kje delavci lenarijo, če to in ono ni prav. Pridno se suče po hiši, pospravlja, obrezuje svoje lepe zimzelene grmičke, obdeluje vrt in – še vedno sprejema številne ekskurzije, ki se ustavljajo in prihajajo ogledovat Kosovelovo domačijo. Niti dinarja družbene pomoči ne prejema za to in se prav razhudi, če kdo kdaj namigne, da morebiti kaj vendarle dobi. »Iz vaše šole so mi sicer prijazno ponudili pomoč šolskih otrok, vendar to ni tisto, kar potrebujem. Da bi pa dobila kakšno žensko, ki bi prišla enkrat, dvakrat na teden pospraviti in malo pomagat, še misliti ni. Tukaj imajo vsi svoje kmetije in obilo dela. Nič ne pomaga.« Zazdaj z malo bolj upočasnjem ritmom najnujnejše še zmora sama. Dokler bo šlo, bo šlo, si reče in ob mirnih večerih (kadar ni v hiši obiskov, ki so pa prav pogosti) sede k branju Sodobnosti ali drugih revij. Še vedno zasleduje slovensko poezijo in umetnost nasploh. To jim je v krvi, tem Kosovelom.

Bojana Žokalj-Jesih

Tončka Ravbar-Kosovelova rada pripoveduje o davnih časih, veliko ve o Krasu in znamenitih Kraševcih skozi stoletja. Ponosna je na bojovito in uporno narodnostno zavest tamkajšnjih ljudi, ki so jo kazali pod Italijo in med zadnjo vojno.

spodarji to in ono naučili, pobrali od njih kaj koristnega.

Njena družina, še kolena nazaj, do pradedov, klena in neuklonljiva, je rojevala upornike in ljudi, ki so znali misliti s svojo glavo. Oče Kosovel (tudi pesnikov oče), ki je bil učitelj, je slovel po vsem Krasu kot izvrsten pedagog, med oblastniki pa tudi kot freigeist. »Na vseh volitvah, od državnih pa do okrajnih so v teh krajih klerikalci pogoreli, in ko so se potem velmožje spraševali

ve, mimo vseh uradnih urnikov, saj je bilo pogosto treba pomagati revnim in neukim kmetom s kakšnim pisanjem. Zato so jo imeli zelo radi in so ji vedno nosili z »ohceti« vseh mogočih dobrot. »Pa je bilo vendarle težko zdržati. Takrat so bile namreč cestne in železniške povezave tako slabe, da sem potovala domov v Tomaj (ob koncu tedna) po ves božji dan. No, po treh letih sem dobila namestitev v naši domači podružnici posojilnice in hranilnice. Tam sem dela-

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Koprivna – Srečanje borcev 4. VDV brigade z mladino

Koroški partizanski kurirji so sredi junija že trinajstič zapored obiskali šolo v Koprivni, nad katero so kurirji 4. VDV brigade prevzeli pokroviteljstvo. Zato se šola imenuje po eni partizanskih javk v Koprivni: K 10. Mali koprivniški pionirji so nas pričakali s čepicami in rdečimi ruticami okoli vratu.

Njihova tovarišica Marija Čarf je v imenu pionirjev pozdravila zbrane ter jim zaželela prijetno počutje, kakršnega so borci in kurirji uživali v Koprivni med vojno. Toda »tobart« je bilo v miru!

Lepo pripravljen otroški program z recitacijami in pesmijo je potekel vsem v zadovoljstvo. Nato je zagrnila na harmoniko domačinka iz Koprivne še nekaj partizanskih pesmi.

Med udeleženci srečanja je bil tudi direktor DO Gorenje-Muta Mirko Rutar. Ta delovna organizacija je prevzela pokroviteljstvo in se njeni predstavniki vsako leto udeležujejo naših srečanj v Koprivni.

Predsednik pododbora koroških partizanskih kurir-

jev Fajmut Ožbi se je pionirjem in njihovim mentorom zahvalil za lepo izveden program ter otrokom podelil knjige in druga darila, ki jih je za šolo v Koprivni podarila DO Gorenje-Muta.

Na prostem se je nadaljeval pravi partizanski miting. Ob domačem partizanskem golažu in dobri kapljici se je slavnost nadaljšala tja v pozno popoldne.

Partizanski kurirji so na tem srečanju spet ugotovljali, da se jih zbere vsako leto manj. Smrt sega tudi v njihove vrste. Nekaj kurirjev pa je bolnih, in zato ne morejo več prihajati na srečanja. Prav zato smo tisti dan obiskali v bolnišnici nekaj naših bolnikov in jim prenesli tudi dobre želje najmlajših iz Koprivne, naj se kmalu vrnejo domov in se prihodnje leto udeležijo štirinajstega srečanja.

Ignac Zdovec

Vogrsko – Cankarjevci na tradicionalnem srečanju

Kakor že pet let so se cankarjevci, ki živijo v novogoriški občini, tudi letos šestič torej zbrali v gostilni

pri Borisu Buflinu v zadružnem domu na Vogrskem. Predsednik pododbora Leopold Kotar je poročal o dejavnosti v preteklem letu in nakazal program dela za prihodnje obdobje. Borci Cankarjeve brigade so tudi v omenjenem času skrbeli za prenašanje izročil NOB na mlajše rodove, organizirali govore in in predavanja po šolah na temo NOB, o bojni poti Cankarjeve brigade in se z mladimi pogovarjali o NOB. Obiskovali so bolne in onemogle soborce doma ali v bolnišnicah. Centralni odbor Cankarjeve brigade je lani in letos organiziral več pomembnih psov, odkritij spomenikov, obeležij in drugih srečanj, katerih so se udeleževali tudi cankarjevci iz novogoriške občine.

Ob pesmi, harmoniki in v pogovarjanju s predsednikom ZZB NOV Nova Gorica Jožetom Pahorjem so ostali cankarjevci še dolgo v noč. Lojzetu Uršiču so za dolgoletno in uspešno delo v pododboru podelili knjigo Frontniki. Ogledali so si tudi diapozitive o lepoti naše narave.

Leopold Kotar

Ob prazniku vojne mornarice in rečnega ladjevja Jugoslavije

Dobrodošel gost v vsakem našem pristanišču

Noč je bila takšna, kot je večina poletnih noči na Jadranu. Bilo je vroče, samo kdaj pa kdaj je zapihljal rahel veter. V pristanišču patrolnih čolnov naše vojne mornarice je bilo mirno, le v pisarni dežurnega oficirja je gorela luč, na stražarskih mestih pa so mornarji budno pazili, da ne bi kdo nepovabljen prišel na ogled.

Pri dežurnem starešini je zazvonil telefon. Radarska postaja je opazila, da je mejo preplul čoln, ki je poskušal neprijavljen priti v bližino naše obale. Zvonec za alarm je neusmiljeno zazvonil. Posadka patrolnega čolna, ki nosi ime legendarne Romanije, je vedela, da je to znamenje za njih.

Komandant čolna Naser Seidini je ukazal takojšen odhod iz pristanišča. Starešina stroja Miran Dasko je poglaval več tisoč konjev in čoln se je pod spretno roko krmarja Djordja Jojića začel oddaljevati od obale. Radiotelegrafist na čolnu Srečko Dragun je medtem že postavil zvezo s opazovalnim centrom, od koder ga je Željko Djurić seznanjal z najnovejšimi podatki o neznanem čolnu. Medtem ko se je čoln z vso hitrostjo bližal kraju, kjer naj bi prestregel nepovabljenega gosta, so se pripravljale za morebitno dejstvo tudi posadke hitrostrelnih topov. V podpalublju pa se je pripravljala oddelek, ki naj bi se prekrčal na neznan čoln in ugotovil, kaj bi posadka rada. Starešine so skupaj z mornarji še enkrat ponovili celoten postopek. Bistvo vsega je, da je treba nalogo opraviti tako, da ne bo ogroženo nobeno življenje. Seveda pa mornarji ne bodo gledali, če bo nasprotna stran poskušala uporabiti orožje.

Romanija je imela za seboj že skoraj uro plovbe. Morje je postajalo rahlo valovito, daleč na vzhodu se je začelo svetlikati in rumenkasta svetloba je napovedovala nov sončen dan.

Mornar Pero Broketa, ki je napeto spremljal dogajanje na radarskem zaslonu, je komandantu čolna Naserju Seidini sporočil, da bodo kmalu videli neznan čoln. Vsa posadka na Romaniji je bila na svojih mestih in je budno opazovala morje pred seboj. Mornar Siniša Čefko, ki je opazoval desno stran čolna, je zagledal barkačo, ki je medtem že globoko zaplula v naše ozemeljske vode.

Romanija je povečala hitrost in po nekaj minutah je bila ob barkači. Naser Seidini je po magafonu ukazal, naj se barkača ustavi. Oddelek za preiskavo se je prekrčal na barkačo in kmalu so ugotovili, da gre za tihotapce cigaret. Kapitan barkače se niti ni dosti upiral, saj so poškodovane plovbe na skladiščih jasno govorile, da jih je nekdo že odpiral, kar

pa je v nasprotju z vsemi mednarodnimi zakoni o plovbi na morju. Sestavili so zapisnik, še prej pa je kapitan barkače odčital položaj svojega plovila na svojem radarju in ga vpisal na svojo karto. Tako se naši mornarji zavarujejo pred zapletmi na sodišču in drugih organih, saj je kapitan barkače z lastnim podpisom potrdil, da je res ilegalno prestopil našo mejo in kršil naše ozemeljske vode.

Ko so opravili vse predpisne postopke, je radiotelegrafist Srečko Dragun sporočil centru, da bodo barkačo spremljali do najbližjega pristanišča, to je Pulja, in naj o tem obvestijo organe za notranje zadeve, ki bodo prevzeli barkačo in posadko v nadaljnji postopek. Po vsej verjetnosti bodo barkačo in tovor zaplenili, kapitan pa bo moral plačati tudi visoko denarno kazen.

V pristanišču v Pulju so jih res čakali delavci organov za notranje zadeve, Naser Seidini jim je izročil še zapisnik, ki so ga sestavili ob pregledu na morju.

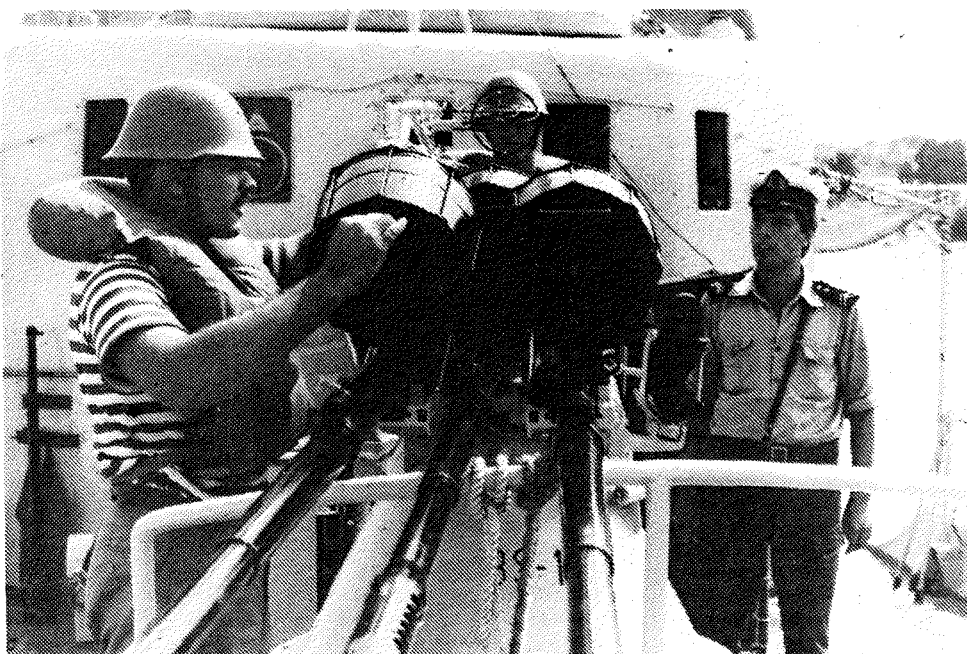
Medtem se je sonce že dvignilo visoko na modrem nebu. Romanija se je počasi obrnila in odplula v svoje matično pristanišče. Z uspešno opravljeno nalogo tega patrolnega čolna so bili seznanjeni vsi v enoti. Med prvimi, ki so čestitali

Za uspešno opravljeno nalogo je Dragoljub Cvetanović čestital tudi starešina Ranko Brajković.

kaj morajo mornarji ta dan še narediti. Predvsem so pregledali, ali ni morda nastala med opravljanjem naloge kakšna okvara ali poškodba, ki bi kasneje lahko ovirala delo na čolnu. Topni-

Posadka tricevnega avtomatskega topa – starešina Dragoljub Cvetanović, namerilec Robert Zigmund in strežac Nandor Magoši, je vedno pripravljena, da z ognjem zaustavi plovilo, ki bi skušalo kakor koli ogroziti varnost patrolnega čolna ali pa njegove posadke.

posadki, je bil tudi starešina Ranko Brajković. Kasneje je posadko obiskal še starešina Predrag Milić, ki poveljuje enoti, katere del je tudi Romanija.

Vsa posadka patrolnega čolna je bila vesela, da je brez večjih zapletov opravila svojo nalogo. Toda časa za navdušenje ni bilo veliko. Komandant čolna Naser Seidini je v podpalublju sklical vse starešine in jim povedal,

čarji so pregledali topove in drugo orožje, strojniki so pregledali stroj in ga dobro podmazali z mazivi in oljem. Pregledali so tudi vse druge dele čolna. Medtem pa je v mali kuhinji začelo dišati po kosilu. Pod spretnimi rokami kuharja Mira Štrelova so nastajale jedi, ki se jih ne bi sramovali v nobeni gostilni. Prav zaradi tega je Miro Štelov eden najbolj spoštovanih članov posadke.

»Kot ste opazili, poteka delo na čolnu po dnevnem in tedenskem razporedu. Delo je organizirano podobno kot v drugih vojašnicah, le da je prilagojeno mornarjem in pogojem na morju,« je začel pripovedovati komandant čolna Naser Seidini, ko smo sedeli na krmi. »Tudi posadka, ki je zdaj na čolnu, je zelo dobra. To so predvsem mladi ljudje, ki še nimajo ustaljenih navad in vsako delo opravijo brez odvečnih pomišljanj. Z njimi sem zelo zadovoljen.

Prav gotovo je Naser Seidini lahko zadovoljen s svojimi mornarji, saj so najboljša posadka v enoti vojne mornarice, ki ji poveljuje Predrag Milić. Ko smo mornarja, sicer ladijskega elektrika Sinišo Baričevića iz

Kaštel Novega vprašali, s čim so si zaslužili naslov najboljših, je odgovoril, da o tem odločajo malenkosti. Njihov čoln se je izkazal pri nalogah na morju, odločilni pa so bili po njegovem mnenju stiki z obalnim prebivalstvom in mladino. Tu so veliko pred vsemi drugimi posadkami.

»Čprav sem Dalmatinec,« prav Siniša Baričević, »in še ladijski elektrika, nimam veliko izkušen z ladjami. Velika razlika je namreč delati na ladji v ladjedelnici ali pa na ladji, ki pluje. Imel sem podobne težave kot moji sotovariši s celine. V za-

lično, vendar so še vedno možnosti, da bi ga izboljšali. Predvsem so zelo pristrana srečanja z ribiči na odprtem morju. Vedno najdejo čas, da se pogovorijo o dogodkih, ki lahko zanimajo mornarje. Miran Dasko, naš rojak iz Maribora, pa je pristavil, da so posebej veseli vsakega odhoda v Slovensko primorje. Pravi, da jih nikjer drugje ne sprejmejo tako pristrano kot ravno v slovenskih pristaniščih. Po njegovem mnenju in po mnenju vse posadke ima tak pristran sprejem zgodovinske korenine, saj je bila vsaka vojaška ladja do leta 1945 sovražna in je prinesla prebivalcem Slovenskega primorja samo nasilje in trpljenje. Iz tega izhaja tudi zelo tesno sodelovanje z ribiči Delamarisa iz Izole.

Ob koncu obiska pri patrolnem čolnu Romanija smo se pogovarjali še s starešino Rankom Brajkovićem. Pravi, da je moralno-politično stanje v njihovi enoti prav dobro. To potrjuje tudi ocena, ki jo je dalo višje poveljstvo. Nimajo nobenih težav z disciplino, veliko pa imajo nagradjenih mornarjev in starešin. Zelo pa se je enota izkazala pri vseh streljanjih in številnih vajah z drugimi strukturami, ki skrbijo za nedotakljivost naših meja in ozemeljsko celovitost, vaje so skoraj vsak mesec.

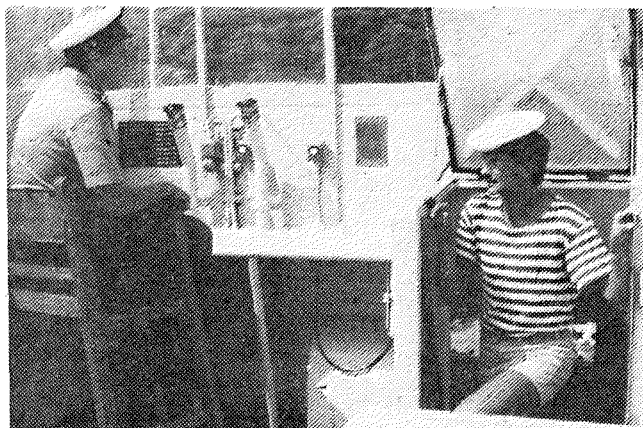
O enoti naše vojne mornarice, ki ji poveljuje starešina

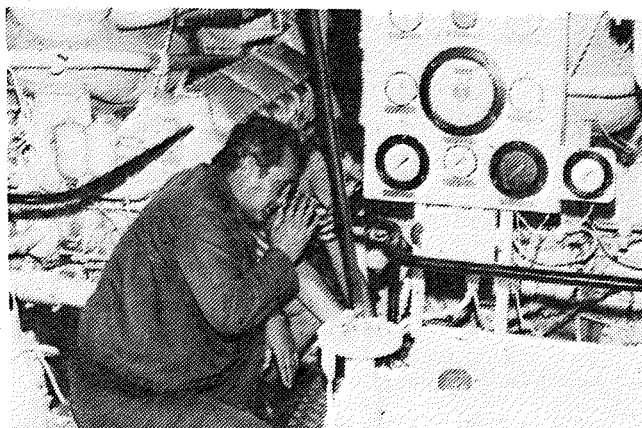
Potem ko je pripravil hrano za vso posadko, je pojedel kosilo tudi kuhar Miro Štelov.

Predrag Milić, bi lahko zapisali še marsikaj. Toda tudi mornarji so takšni, kot je večina pripadnikov naših oboroženih sil; ne govorijo radi o sebi, raje vidijo, da njihovo delo govori o njih.

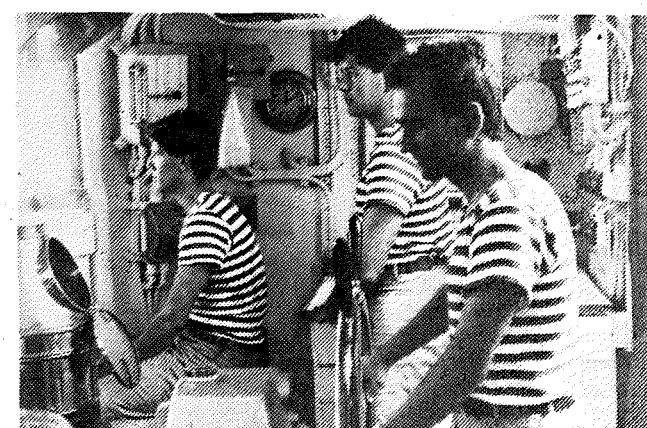
Bojan Kuntarić

Med vožnjo sta na poveljniškem mostu samo Naser Seidini in mornar signalizator Siniša Čefko.

Po prihodu v pristanišče sta starešina Miran Dasko in mornar Andrej Hribar natančno pregledala motor čolna.

Pomembno nalogo pri plovbi imajo krmar Djordje Jojić, radist Pero Broketa in mornar Dragoljub Savković.

Relejna kurirska postaja P 5 Jeklena mreža kurirskih vezi

Odbor skupnosti borcev 4. brigade VDV partizanskih kurirjev Slovenije za južno Primorsko je letos poleti v sodelovanju s krajevno skupnostjo Predmeja odkril spominško obeležje relejni kurirski postaji, ki je od novembra 1942. naprej delovala v Predgrizah pod Brezovim gričem pri Črnem vrhu, ter njenim šestim padlim kurirjem, delujočim med NOB na območju idrijske in ajdovske občine. Ta kurirska postaja se je sprva imenovala »karavla štev. 3«, nato »P V« in naposled – vse do osvoboditve »P 5«. Bila je ena močnejših kurirskih postaj na Primorskem. Obstajala in delovala je polnih 29 mesecev. V njej se je zvrstilo 48 kurirjev.

Komandir 3. čete Gregorčičevega bataljona Janko Premrl-Vojko je novembra 1942 ustanovil kurirsko postajo v Predgrizah pod Brinovim gričem pri Črnem vrhu in ji za kurirje določil pet borcev iz svoje čete. Postajo je ustanovil na ukaz štaba Soškega odreda in na pobudo PK KPS za Primorsko. Delovala je pod oznako karavla 3 do maja 1943. leta, nato pod oznako P V, od kapitulacije Italije do konca vojne pa pod oznako P 5.

Prve zveze so kurirji postavili z vodstvom NOG Slovenije v Dolomitih na eni strani in s karavlo št. 2 v Podragi, od kod je tekla zveza naprej v pokrajinski komite KPS za Primorsko na Vojvsko. Z januarjem 1943. leta, ko je bilo zgrajeno omrežje po vzhodnem loku proti Tolminski, je postaja imela redne zveze tudi s kurirji postaje 7, kasnejše P VI in Mrzli Rupi nad Idrijo. Od aprila 1943 naprej so imeli zvezo tudi z novo ustanovljeno postajo TV 2 a v Kalishah pri Logatcu ter s postajo P IV na Javorniku. Nekaj mesecev v poletju 1943 so imeli tudi zvezo z Gorenjsko. Kurirska pot je vodila iz Predgriz-Brinov grič, kjer je bil sedež postaje, prek Zale, Jeličnega vrha, Govejka in naprej proti Zirem. Sprva so kurirji hodili na zvezo iz karavle v karavlo, marca pa so bile postavljen javke v krajih nekako na pol poti med dvema karavla. S tem ukrepom je pošta še enkrat hitreje prišla do naslovnika in varnost je

bila boljša, ker kurirji niso mogli vedeti za lokacijo sosednje postaje. Od tedaj naprej je bila javka s postajo P VI na domačiji pri Ipavcu v Beli nad Idrijo, kasneje pa v gozdu dvakrat na teden.

Dne 18. marca 1943 so Italijani napadli kurirje v Predgrizah, vendar so se ti pravčasno in brez izgub umaknili. Italijani so se znesli nad taboriščem, požgali barako, šotore in vso opremo. Nato se je postaja preselila kilometer proč, kjer pa so jo 11. julija spet napadli. Med napadom je bil ranjen kurir Franc Šemrl iz Trebč pri Črnem vrhu. Kmalu nato je bil zadet v obe nogi tudi komandir postaje Jernej Habesamo, ko je šel po hrano v Zadlog.

Kurirji so preselili svoje taborišče nad Lanjevec v bližino Zadloga, kjer so taborili v šotorih. Že po desetih dneh so se prestavili na Špičasti vrh nad Zadlogom, kjer so taborili do avgusta 1943, ko so se preselili na Golobov vrh v bližino Zavrharja za Zakrižni vrh. Tam so ostali do italijanske kapitulacije, ko so se preselili v Črni vrh, od tam pa v Zadlog. Ob kapitulaciji Italije je bila edina oborožena enota NOV na območju Črnega vrha kurirska postaja. Kurirji so se povezali s terenskimi aktivisti, s katerimi so sodelovali pri razorožitvi italijanskih enot na tem območju. Zasežen material in orožje so sproti vozili na varno. Sprejemali so nove borce prostovoljce v NOV in ustanavljali partizanske čete ter

za komandirje postavljali najboljše kurirje.

Po nemški ofenzivi, prve dni oktobra 1943, so bile kurirske zveze reorganizirane in prilagojene novim razmeram. Kurirska postaja P 5 se je morala iz Črnega vrha preseliti na Predmejo, v hišo gozdarske milice. Reorganizacija je izvedel novi komandir Ivan Čuk-Slavko in postavil zveze s sosednjimi postajami P 7 v Gorenji Trebuši, s P 13 na Krasu (prek javke v Kamnjah) in s P 14 v Podragi (prek postaje P 5a v Budanjah) in s P 11 na javki v Krnici. Nekaj časa so imeli tudi telefonsko centralo. Dokler ni zapadel sneg, so kurirji na daljših progah (zvezah) uporabljali motorno kolo, nato pa smuči, da so lahko premagovali visoki sneg v Trnovskem gozdu, ko so potovali na zvezo s kurirji P 7 in Mrzlo Rupo.

S 1. januarjem 1944 so se preselili s Predmeje h Golobovim na Križno goro nad Colom. Prav v tem času je bila ponovno ustanovljena kurirska postaja P 4 na Javorniku, s katero je posledaj imela postaja P 5 tudi redne zveze.

Zaradi težavnega vzdrževanja zvez s kurirji P 7 in P 13 se je postaja 15. marca 1944 ponovno vrnila na Predmejo, v kraj Rupo, kjer je bila le kakih 10 dni, ko so jo neko noč Nemci in domobranci iz Ajdovščine obkolili in napadli. Kurirji so sovržnikov namen pravočasno opazili in se vsi rešili. Vendar pa je sovržnik zasegel nekaj opreme in domači-

jo, v kateri so bili kurirji, izropal in uničil. Spet so se selili, tokrat v zaselek Dol, v hišo h Polanki, kjer so ostali do avgusta 1944. Od tam so se premestili na Obreznico, nato pa v vzhodje Trnovskega gozda, v kraj Kapljico. S pomočjo domačinov so tukaj postavili leseno barako, v kateri so stanovali do marca 1945, ko so jih nekega dne spet izsledili Nemci in domobranci. Kurirji so se tudi tokrat srečno rešili, barako in del opreme pa so jim požgali.

Kurirji te postaje zadnja dva meseca pred osvoboditvijo niso imeli več stalnega bivališča, ker jih je sovražnik nenehno zasledoval. Zato so taborili po raznih krajih Trnovskega gozda vse tja do Gorenje Trebuše in Idrijske Bele.

Najhujšo preizkušnjo in tragedijo so kurirji postaje P 5 imeli v zadnji nemški ofenzivi na enote 9. korpusa marca in v začetku aprila 1945. Prvega aprila so Nemci v sodelovanju s četniki, ustaši in domobranci presestili in obkolili postajo P 5 v Kozjih stenah v Trnovskem gozdu in zajeli sedem kurirjev in kuharico. Kurirja Jožefa Bizjaka in kuharico Anico Cotič so neznano kje usmrtili, medtem ko so šest kurirjev odpeljali v zapor, kjer so na srečo dočakali svobodo. Nato so postajo si-

cer okrepili s kurirji iz drugih postaj, vendar ne do popolnega sestava.

Kot posebna enota je P 5 kakor vse druge kurirske postaje na Primorskem delovala po smernicah Centralne tehnike KP Slovenije in pod strokovnim in organizacijskim vodstvom štaba Soškega odreda, pokrajinskega komiteja KPS in primorske operativne cone. Ob ustanovitvi 9. korpusa 20. 12. 1943 pa so kurirji in postaje prišli v pristojnost Odsaka za zveze pri štabu 9. korpusa. Od maja 1944 do konca vojne so bile kurirske postaje urejene v novi vojaški organizaciji in so bile skupno s svojim poveljstvom priključene prvi slovenski diviziji vojske državne varnosti kot 4. brigada VDV. Spadale so pod štab

stnik komandirja je bil ob enem sekretar celice, ki je skrbel, da so bili redni sestanki enkrat na teden in to organizacijski in študijski. Postaja je imela tudi svojo štampiljko, urejeno administrativno poslovanje in arhiv.

Mladinska organizacija ZSM vasi Budanje jim je izdelala in poklonila v dar slovensko trobojnico, ki so jo vestno uporabljali. Zastavo in drugo opremo so potem ob napadu na postajo zasegli Nemci in jo uničili.

Kurirji te postaje so imeli širok krog poznanstva in sodelavcev na območju Črnega vrha, Križne gore, Javornika, Kanjega dola, Kovka, Otlice in še posebno Predmeje, kjer so se tudi zadrževali najdalj časa. Veliko sodelavcev in simpatizerjev so kurirji imeli v Vipavski dolini: v Budanjah, Dupljah, Lokavcu, Stomažu in vse tja do Vrtovina. Domačini teh vasi so skrbeli, da kurirji niso bili lačni in da so bili vedno čisti in dostojno oblečeni. Dajali so jim tudi obveščevalne podatke o varnosti poti na javko s kurirji sosednjih postaj itd. Kurirji so tesno sodelovali tudi z mladinsko organizacijo ZSM Predmeja.

Dne 3. maja 1945 so kurirji prišli v osvobodeno Ajdovščino, kjer so 5. maja sodelovali pri zavarovanju zasedanja prve slovenske vlade v Ajdovščini, popoldne istega dne pa so krenili v Gorico, kjer so bili priključeni 2. brigadi VDV.

Postaja P 5 je obstajala in delovala celih 29 mesecev na operativnem območju od Črnega vrha do Predmeje. V vsem času obstoja se je na njej zvrstilo 49 kurirjev in kuharica. Nihova povprečna starost je bila ob koncu vojne 21 let.

Franc Rejec-Kuhar

V naslednji številki bomo objavili zapis o relejni kurirski postaji P 13, ki je delovala v Zavinu na Vipavskem – izpod peresa istega avtorja

Marjan Linasi

Mežiška dolina...

(med oktobrom 1942. in oktobrom 1943. leta)

Nadaljevanje iz prejšnje številke

Februarja 1942 je obiskal črnske mladince Rudi Janhuba. Ponovno so dobili navodila, kaj in kako naj delajo. Še pred prihodom Janhuba so mladinci dobili pismo od izseljencev iz Srbije. Takoj so organizirali nabiralno akcijo in v kratkem zbrali 1200 RM pomoči, ki so jo prek mežnarjevega sina Karla Pika, ki je študiral v Zagrebu, posredovali izseljencem.

Okrog 20. aprila 1942 pa je gestapo začel aretirati posamezne mladince: Ivana Hercoga, Kristija Markoviča, Jožeta Kneza, Avgusta Ledineka, Ivana Šipka. Odpeljali so jih v prevaljske zapore. Izvedeli so namreč za pomoč, ki so jo mladinci poslali v Srbijo. Sedaj so zahtevali od njih, naj to priznajo. Ker niso hoteli priznati, da so denarno pomoč res poslali, so jih gestapovci močno pretepali in jih še drugače mučili, vendar brez uspeha. Prve dni maja so jih izpustili iz zaporov.

Takoj po prihodu iz zaporov so se mladinci spet zbrali v stanovanju Milana Kra-

nja. Sklenili so, da bodo odslej bolj previdni v svojem delovanju. Še v istem mesecu je bila postavljena zveza z Rudijem Knezom-Silasom, stricem Jožeta Kneza-Kolje, ki je bil načelnik VOS za Štajersko in Koroško.

Organizirali so zbiralno akcijo in predali borcem VOS precej obleke, denarja in hrane. Prošnjo, naj jih vzame s sabo, jim je Rudi Knež-Silas zavrnil, češ da je koristnejše, da ostanejo doma in podpirajo NOB.

Bolj organizirane oblike je delovanje dobilo od jeseni 1942 naprej. Takrat so začeli po zaslugi aktivistov, ki so bili poslani na to območje, nastajati v Mežiški dolini prvi zarodki odborov Zveze slovenske mladine, ki so se v letu 1943 razširili po vsem območju doline, nato pa se še v tem letu začeli širiti na ozemlje onkraj Karavank. Seveda nam število odborov še ne povsem vsega o dejanski aktivnosti mladine; mnogo je bilo mladincev na terenu, ki niso bili povezani v odbore, vendar so ogromno naredili za osvoboditev. Na območju Mežiške doli-

ne so se partizani prvič pojavili avgusta 1942 (Kranjčev bataljon, 1. štajerski bataljon). Zadnje dni oktobra 1942 pa je PK KPS za severno Slovenijo poslal na to območje inž. Pavleta Žavcerja-Matjaža kot sekretarja OK KPS za koroško okrožje, ki je bilo takrat še pod njegovo pristojnostjo in je obsegalo ves vzhodni del Koroške. Z njim je prišla v koroško okrožje tudi Gabrijela Letonja-Atena (por. Ulrhi) kot sekretarka OO OF, pa tudi dva borca – spremljevalca: Jože Polc-Don in Marjan Čater-Petja. Omeniti ju velja zato, ker sta bila člana SKOJ in sta padla kmalu nato, 19. novembra, pri Hedu v Koprivnici. Štejem ju lahko za prva skojevca, ki sta padla na Koroškem. Hkrati je prišla v Zgornjo Mežiško dolino tudi skupina 11 partizanov iz Savinjskega bataljona z namenom, da tu prezimi. Inž. Žavcer je čez zimo uspel te borce vzgojiti v pomembne politične in vojaške kadre, ki so spomladi začeli širiti osvobodilno misel po vsej dolini in naprej po vsej Koroški. Skupini se je 3. decembra pridružil Karel Prušnik-Gašper iz Lobnika pri Železni Kapli, ki je edini uspel zbežati pred aretacijo.

mi novembra 1942 na Obirskem (ki so doživele svoj epilog z znanim »celovskim procesom« aprila 1943, na katerem je bilo 13 koroških Slovencev obsojenih na smrt in še isti mesec obglavljenih na Dunaju). Skupina je kmalu narasla in postala 1. koroška četa, spomladi 1943 pa je iz nje nastal Koroški bataljon (prvi), ki je izvajal akcije na obeh straneh

Olga Jenko-Marjetka, sekretarka OK SKOJ za Mežiško okrožje

Karavank, poslal dve skupini partizanov na Pohorje, nato pa avgusta odšel na Moravsko, od tam pa na Dolensko v sestav Slandrove brigade zaradi kapitulacije Italije (ker je GS NOV in POS ukazal koncentracijo vseh partizanskih enot v Ljubljanski pokrajini*). Na Koroškem so ostali samo politični delavci in mobilizacijska četa 20 borcev, ki je v jeseni narasla v nov bataljon.

Tako kot na vojaškem se

je delo uspešno razvijalo tudi na političnem področju. Inž. Žavcer je ob pomoči drugih političnih delavcev, ki jih je v glavnem sam vzgojil, uspešno obdelal ves teren Mežiške doline in območja vzhodne Koroške onstran Karavank. Ustvaril je obsežno mrežo zaupnikov, ki je pozneje sestavljala dobro osnovo za razvoj odborov OF in drugih množičnih političnih organizacij. Viden dokaz

Pavle Žavcer-Matjaž, sekretar oblastnega komiteja KPS za Koroško

koroškega preroda je bila 1. konferenca političnih in vojaških funkcionarjev koroškega okrožja pod Belo pečjo v Bistri pri Črni na Koroškem 12. in 13. maja 1943. Na njej so aktivisti kritično pretresli dotedanji razvoj NOB na Koroškem in določili smernice za nadaljnji razvoj. Vse območje koroškega okrožja, v katerega je spadalo tudi Solčavsko, so razdelili na 3 rajone in določili aktiviste za posamezne od njih. Od belopeške konference

naprej so začeli aktivisti ustanavljati prve odbore OF, ZSM, SPZZ, DE, katerih število je kmalu močno naraslo in predstavljalo dobro osnovo za vojaško aktivnost partizanskih enot.

Avgusta 1943 je PK KPS za Štajersko iz prej enotnega koroškega okrožja ustanovil 2 novi okrožji: mežiško okrožje in podjunsko okrožje.

V zgornjem delu Mežiške doline – v vsaseh Ludravskega vrha, Javorje in Jazbina – je v jeseni 1942 deloval mlad partizan Milan Trtnik-Milanček iz Ljubljane, ki se je izgubil od Kranjčevega bataljona po bitki pri Robežu, ko je ta bataljon v sestavi 2. grupe odredov šel prek Koroške na Štajersko. Navezal je stike s mnogimi domačini in do prihoda inž. Žavcerja in drugih aktivistov ter skupine 11 borcev odlično obdelal teren. Za sodelovanje je pridobil tri dekleta z domačije Pri Permašku (partizansko ime Pri srnjaku) na Ludranskem vrhu; tu je bila tudi javka za odhode v partizane iz Črne in kurirska javka za PK KPS za Štajersko v zimi 1942/43.

Tudi v Javorju je organiziral mladinsko skupino, ki so jo sestavljale hčerke na domačiji Pri Petriču (partizansko ime Pri treh miškah). Ob prihodu inž. Žavcerja in skupine 11 partizanov se jim je priključil in njegovega samostojnega političnega dela na terenu je bilo s tem konec.

V začetku septembra 1942 je prišla na zgornji del Mežiške doline mlada partizanka 1. štajerskega bataljona in članica SKOJ Olga Jenko-

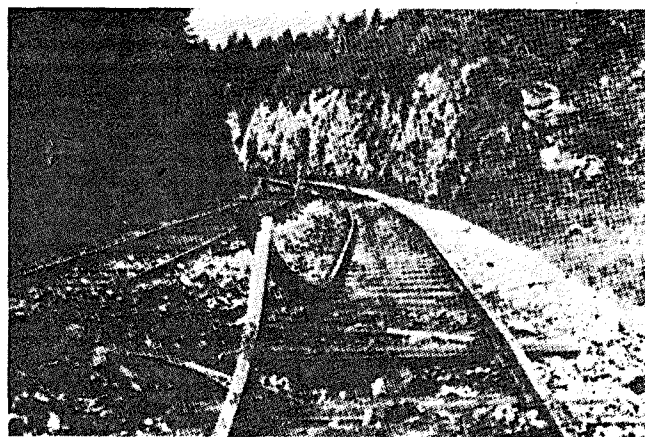
Eden izmed mnogih

Ko vsako leto sredi aprila slavimo dan železničarjev, imamo v mislih predvsem veliko stavko leta 1920, ko so železničarji v sprevedu korakali vzdolž ljubljanske Zaloške ceste proti središču mesta, a so orožniki njihov pohod zadušili v krvi. Manjkrat pomislimo na duha revolucionarnosti, ki je živel tudi po krvavo zadušeni stavki in se z vso močjo pokazala v času narodnoosvobodilnega boja in revolucije, ko so se v boj množično in z novorevolucionarno zavestjo vključevali tudi – in marsikdaj predvsem železničarji. Eden takšnih revolucionarjev je bil tudi Anton Pintar, ki je zdaj upokojen in živi v svoji hiši nasproti železniške postaje v Nomenju. Tu je bil dolga leta kretničar. Že pred drugo svetovno vojno je bil somišljenik KPJ, katere delovanje je tudi finančno podpiral. Ob napadu okupatorja se je z drugimi železničarji z bohinjske železniške proge umaknil na Jesenice, od koder so se s skupnim vlakom odpeljali proti Ljubljani in na Dolenjsko. Po razpadu jugoslovanske vojske se je vrnil domov z vlakom do Otoč, nato pa peš, kjer zaradi razstreljenega mostu čez Savo, predora nad Globokim in mostu v Mostah, vlaki niso vozili naprej. Okupator je zahteval, da so se vsi železničarji prijavili na delo. V Nomenju so bili tako zaposleni Adlešič kot šef postaje, prometnika Zelnikar in Kranjc, kretničarji pa so bili Anton Pintar, Anton Zupan, Janez Zupan, Anton Pretnar, nekoliko kasneje pa je bil

sprejet še Alojz Rožič. Pred vojno se je šef Adlešič precej družil z znanim revolucionarjem in prvoborcem Tomažem Godcem.

»Po okupaciji«, je pripovedoval Anton Pintar, »pa se je povsem spremenil in postal gestapovec. V šolskem poslopiju v Nomenju je začel učiti nemščino in peti nemške nacistične pesmi. K njemu so stalno hodili gestapovci. Njegova žena je večkrat v hvali dejala, da bodo po zmagi Nemcev ob jezeru dobili, kar bodo želeli.

Ko so enega od Bistričanov na gestapu pretepali, da bi povedal kaj o delu OF, je bil Adlešič tudi zraven. Ob splošni vstaji v Bohinju 16. decembra 1941 je Adlešič sodeloval z Nemci. O tej vstaji sem doleten, da sem ohranjal zve-

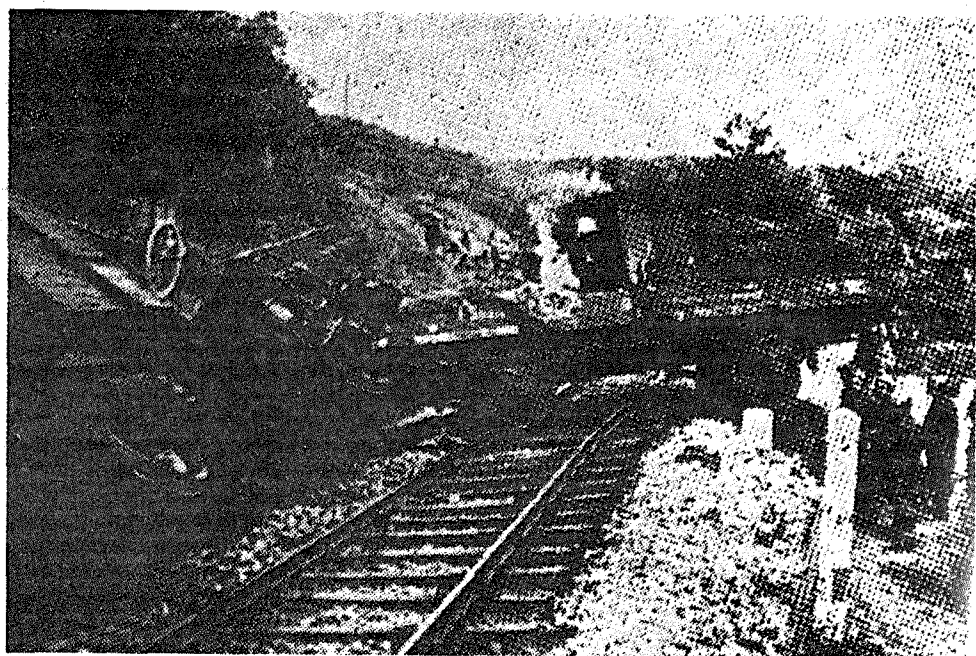
Razdejana železniška proga

zo s prostovoljcem Tomažem Godcem in mojim bratom Alojzom. Na dan vstaje so Nomenjci požgali smreke čez cesto, da bi preprečili prihod Nemcev z blejske strani. V Nomenju so takrat tudi stre-

ljali, a na nobeni strani ni bil nihče ranjen, pa tudi padel ni nihče. Po končani vstaji se je okupator takoj maščeval. V Nomenju so požgali pet hiš. 11. februarja naslednje leto pa so odpeljali 37 prebivalcev Nomenja in jih zaprli v Begunjah. Med njimi sta bila tudi moj oče Ivan, ki je bil tudi kretničar v Nomenju, in progovni delavec Janez Kenda.

Zaradi težkih razmer in brezposelnosti so v začetku mnogi simpatizirali z Nemci, ki so pravzaprav prinesli delo vsem. Izseljevanje inteligence in narodnjakov, zapiranje v Begunjah in streljanje talcev pa je narod obrnilo proti Nemcem. Le Adlešič je bil v Nomenju zagrizen nemčur in gestapovec. Aktivno je sodeloval, ko so Nemci pripravljali zasede in hajke proti partizanom. Zato so partizani oktobra 1942 sklenili, da nad njim izvrše obsodbo in ga odstranijo.

Določena je bila trojka, ki jo je vodil domačin Valentin Sušnik. Tisti dan so sredi belega dne blizu polodne, ko so ljudje hodili na vlak, prebredli Savo. Vrhovec, ki je nosil partizansko ime Bojislav, je zato,

Rušenje železniških prog

da bi Adlešiča videl in spoznal, šel k okencu kupit karto za Bistrico. Čez nekaj časa je šef postaje šel na stranišče. Ko se je vračal v prometno pisarno, se mu je Bojislav približal in ga dvakrat ustrelil s pištolo v prsi. Že zadet Adlešič je potegnil pištolo in dvakrat ustrelil za Bojislavom, a ga ni zadel. Nemci so bili takoj obveščeni in so odpeljali Adlešiča v bolnišnico. Toda med prevozom je umrl. Tako je končal nemški zagrizenec, ki je ne samo izdal samega sebe, pač pa pripomogel, da so Nemci izselili in zaprli veliko najbolj zavednih Bohinjcev,« je končal svojo pripoved Anton Pintar.

Nomenj je bil tako rešen nevarnega človeka, ki je bil v veliko oviro delovanju OF. Tu sta bila med okupacijo še dva šefa postaje Avstrijca Götzhaber in Tischler, ki pa nista ho-

tela ničesar videti ne slišati. Zato so ju tudi partizani pustili pri miru. Nemci pa so po usmrtni Adlešiča spremenili železniško postajo v utrjeno postojanko. Anton Pintar se je moral umakniti v čuvajnico, v čačalnico na postaji pa se je naselilo 42 vojakov. Pod cesto so skopali rov, ki je bil povezava z utrjeno orožniško postajo nasproti železniške postaje. Spomladi 18. maja 1944 je to utrjeno postojanko, mimo grede, demonstrativno napadla Prešernova brigada. Ob tej priložnosti je Pintar odšel v partizane, ker bi ga sicer Nemci odpeljali v Begunje. Naprej je držala zvezo in obveščevala partizane o nevarnostih njegova žena Marija.

Pintar je ostal v NOV do konca vojne, nato pa je bil do upokojitve zopet kretničar v Nomenju. Ko je bil v partizanih, se je žena z otroki tako preživljala. Obdelovala je železniški svet

okrog čuvajnice. Tu pa tam so ji pomagali partizani. Marija je pri tem dodala, da je bil nemški šef postaje Tischler v redu človek. Čeprav je vedel, da je mož v partizanih, ji je vendar dovolil, da je pri železničarjih dobila premo-

Anton Pintar je o pogovoru tudi povedal, da je dobro poznal Slavka Tomazina, ki je bil prometnik v Soteski. Že leta 1942 je šel v partizane, a je naslednje leto padel. Kot lovec pa je dobro poznal tudi strojevodjo Franca Pesjaka z Jesenic. Ko je tu mimo vozil vlake, mu je večkrat prinesel obleko, papir pa tudi denar, kar je dvakrat na teden nosil partizanom na Gorjuše.

Anton Pintar je bil tako eden od mnogih železničarjev, ki so aktivno sodelovali z OF in NOB in pomagali pregnati okupatorja iz naših krajev.

Branko Blenkuš

Marjetka, ki se je izgubila od svoje enote. Ker ni našla več enote, je sklenila, da bo kot bivša sekretarka SKOJ v 1. četi Štajerskega bataljona politično organizirala mladino na terenu; z mladino je seveda najlaže navezala stike, ker je imela takrat šele 18 let, seveda pa je bilo njeno delovanje namenjeno tudi odraslim.

Prvi mladinec, na katerega je naletela, je bil Jožko Kos, Špesov iz Bistre pri Črni, ki je pozneje postal eden od prvih partizanov-domačinov. On, njegova sestra Terezija (danes poročena Lesjak) in Ratihova hči Marija (danes poročena Kos) so sestavljali prvo mladinsko trojko. Seveda pa je bilo zavednih mladincev v Bistri še več; vse domačije v tem kraju so bile namreč narodno zavedne in so podpirale NOB.

Od tod je šla v Koprivno k Hedovi domačiji (partizansko ime Pri Goležu). Domačega sina Jakoba Kebra so Nemci že prej, 15. avgusta 1942, ustrelili kot talca. Olga Jenko-Marjetka se je na tej zavedni partizanski domačiji skrivala 6 tednov. Domače hčere Micko, Kristenko, Valerijo in Jerico je seznanjala s cilji OF, jim brala literaturo, ki jo je imela s seboj in jih naučila partizanskih pesmi. Postale so aktivne mladinke, pripravljene izvršiti vsako nalogo. Prek njih je dobila stike s skoraj vsemi domačijami na tem hribovitem območju, kjer so povsod imeli sinove in hčere ter mlade hlapce, dekle in pastirje. Ko so prišli na to območje inž. Zavcer ter skupina partizanov – revircevi, se jim

je Olga Jenko-Marjetka pridružila, vendar s političnim delom, predvsem med mladino, ni prenehala.

Skupina partizanov in aktivistov je sedaj krenila v Toplo pod Peco in povsod naletela na dober sprejem pri domačinih. Od mladincev so postala posebno aktivna Burjakova dekleta in mladoletni Končnikov Hanzi. Nad Toplo si je skupina, ki je kmalu prerasla v 1. ko-

Stane Mavrič

roško četo, uredila skromno taborišče in od tod opravljala svoje poslanstvo. Tu je delovala tudi prva koroška tehnika. Olga Jenko-Marjetka je tipkala letake in radijska poročila na pisalni stroj,

ki ga je četa zaplenila ob napadu na Solčavo 15. decembra 1942. Med drugim je bil v tej tehniki natipkan tudi letak »Slovenska mladina, ne odzovi se Hitlerjevi mobilizaciji«.

Že v decembru 1942 je inž. Pavle Zavcer-Matjaž med drugimi navezal stike tudi s črnskimi mladinci – bivšimi skavti, ki so že od začetka aktivno delovali proti nemškemu oblastem. Po njegovih

hranjevalnega urada; pri njem je bil namreč zaposlen mladinec Ivan Šipek. Vsak mesec, ko je prispela pošiljka kart za hrano, sta jih mladince Ivan Šipek in Avgust Ledinek sortirala, pri tem pa jih odbrala precej zase. Poslala sta jih pekarnam in trgovinam, te pa so nato po zvezah pošiljale hrano v Koprivno in Toplo, kjer so jo prevzemali partizani. Nabrano orožje in strelivo so skrivali v Rožančevi žagi, od tam pa ga je Hedov sin Pavel odpeljal v Koprivno in predal partizanom Koroške čete.

Maja 1943 je bila večina črnskih mladincev nasilno mobilizirana v nemško vojsko. Doma sta ostala samo Ivan Hercog in Milan Kranjc. Začela sta pridobivati nove mladince, med drugim tudi Karla Markoviča, ki se je vrnil iz nemškega ujetniškega taborišča, in Franceta Strmčnika (o njem bo govora še kasneje).

Na pomlad 1943 je 22 fantov iz Mežiške doline namesto v nemško vojsko omenili v partizane, kar je bilo brez dvoma sad aktivnega dela partizanov in aktivistov Koroške čete.

Vse je potekalo tako, kot je bilo zapisano v smernicah CK KPS in PK SKOJ za Slovenijo, čeprav teh okroglic niso poznali; fantje naj gredo v partizansko vojsko, dekleta pa naj ostanejo doma in delujejo na terenu. Med mladinci na terenu zasluži posebno obravnavo Milan Osojnik, Golobov iz Koprivne. Čeprav je imel tedaj šele 12 let, je s partizani sodelo-

val kot odrasel in se z njimi udeležil napada na Solčavo. Dobro je znal nemško, prebiral je vse časopise in partizanom poročal. Z nekaterimi vrstniki je organiziral kurirsko in obveščevalno službo v Črno in celo prek bivše meje. Pozneje je bil partizan.

V Jazbini je bila že od novembra 1942 vključena v NOB hčerka Pavla iz siromašne Jerinove bajte. Z materjo sta živeli sami v globeli pod Javorjem več kot skromno, a sta partizane radi sprejemali in jim dajali hrano, kolikor sta je pač imeli. Pavla je predvsem izvrševala kurirske posle.

Zelo zgodaj je nastala mladinska trojka tudi na domačiji Pri petelinu (Adamič) pod Kramarico (partizansko ime Pri Katrci), v katero so bile vključene tri domače hčerke. Nadalje je treba v tem obdobju med partizanskimi sodelavci omeniti Pirkova dekleta ter »coklaričino hčer« iz Javorja; imele so zelo zaupne naloge, skrbele so tudi za partizansko tehniko, ki je tedaj delovala na senčni strani Javorja. Marjana Rovšnik iz Mežice je sodelovala z aktivistom Jožetom Tilčkom-Voronovom in hodila v celovško lekarno ter prinašala zdravila.

Na znameniti belopeški konferenci 12. 5. 1943 je aktivist Polde Eberl-Jamski v svojem referatu omenil tudi delovanje mladine – potrebo po ustanavljanju odbora ZSM. Posebno veliko

govora o delovanju mladine na tej konferenci sicer ni bilo, vendar so aktivisti po njej na terenu vedno ustanavljali (poleg drugih odborov) tudi odbore ZSM, in celo odbore pionirjev. V tej smeri pa niso delovali le aktivisti KPS in OF, pač pa tudi partizani v enotah. Tudi Olga Jenko-Marjetka je bila tedaj še vedno v 1. četi Koroškega bataljona. Potem ko se je s svojo enoto vrnila s Pliberškega polja, kamor je odšla kmalu po napadu na Mežico 3. aprila 1943, je v maju ustanovila odbore ZSM na Šentanelu, Jamnici in Strojni, to je v krajih blizu današnje avstrijsko-jugoslovanske meje. Njihova glavna naloga je bila vzdrževati zvezo s kraji na obeh straneh »bivše« meje. Na Šentanelu so bili npr. v odboru ZSM povezani Pavle Sekalo-Danilo, ki je pozneje postal partizan, nadalje njegovo dekle Pavla, ki je služila pri kmetu Plodru, bratranec Anton Sekalo, sestra Jožica ter Jože Potočnik (partizansko ime domačije Pri dobrovoljčku), Dvornikovi (partizansko ime Pri hruškah), kjer so sinovi organizirali poslušanje radia, pri njih pa je bila tudi javka za novomobilizirance. Nadalje so bili vključeni Obramova Matilda z Dolgih brd (part. ime Pri Gašperju), Pavel Kert-Branko (partizansko ime domačije Pri moštu) in drugi.

(se bo nadaljevalo)

Fant izpod Triglava gre v Ukrajino po nevesto

Dne 16. aprila 1945. leta je z beograjske železniške postaje odpeljal transport, na katerem je bilo tisoč mladeničev in mladenk, borcev in bork jugoslovanske armade, ki so šli na šolanje v Sovjetsko zvezo. Osem dni so potovali do Kijeva, kjer je bila za nekatere končna postaja. Pred odhodom so jih v Beogradu nasitili, potem pa so zvečili suho hrano.

»Morda smo na kaki postaji dobili toplo čorbo, a se ne spominjam,« mi je pripovedoval Janez Rozman iz vasi Polje v Bohinju. Osem dni potovanja ni videti veliko, za nas pa so se tiste ure in dneve vlekli in vlekli. Ni bilo nobene udobnosti.

Okoli 60 s tega transporta nas je bilo razporejenih v artilerijsko šolo v Kijevu, tu so bile tudi tankovska šola, šola za zveze in srednja medicinska šola.

Ne spominjam se, da bi se kdaj v Kijevu do siteda navedel. Za večerjo bi lahko pojedel sedem porcij, tako malo je bilo v njej. Bili smo tako lačni, tako sestradani, da smo kljub zelo strogi prepovedi na njih vahnili zelje in ga ponoči jedli pod odejo; takšnega, kakršnega smo prinesli z njive.

Srečni smo bili, kadar smo bili na službi in konjušnici. Dežurstvo pri konjih nam je omogočilo, da smo se ponoči splazili iz konjušnice na bližnjo njivo, kjer smo smo si izgrebli nekaj krompirja. Tega smo potem skrili kje zunaj vojašnice in ga ob nedeljah, ko smo imeli izhod, spekli na skrivnem kraju v naravi. Lakota je blažila slabo vest.

Gojenci vojaških šol smo pomagali obnavljati mesto. Središče Kijeva je bilo popolnoma razrušeno. Posebno ob nedeljah smo hodili na udarniško. Ob sezonah smo pomagali kolhozom; pospravljali smo

letino: korenje, peso, repo, krompir. Oblast nam ni zaupala obirati jabolk. Lačnemu pač ne gre verjeti. Če smo se hoteli najesti sadja, smo ga morali ukrasti. Beseda zveni grdo, toda v Kijevu sem bil več kot tri leta in v teh letih se pri rednem obroku nikdar nisem navedel do siteda. Slavimo štiridesetletno osvoboditve, jaz pa to obletnico kot obdobje, ko sem bil bolj lačen kot med vojno pod Triglavom.

Kako se je Janez Rozman-Janko znašel na transportu za Ukrajino? Kako je prispel iz Bohinja v Beograd?

»Moja rojstna vas Polje je kmečka vas s 27 hišami. V NOV je sodelovalo 30 vaščanov, od tega jih je 12 padlo.

V naši revni kmečki družini smo bili štirje bratje in štiri sestre, jaz sem najmlajši. Oče je bil kmet in priložnostni mizar. Mati, sestra Franca in njen otrok so umrli kmalu po okupaciji. Pri partizanih smo bili vsi štirje bratje: Jože je bil od 1943. leta kuhar v Prešernovi brigadi (umrl po vojni); Tone je bil kot vojak jugoslovanske vojske ujet arila 1941. Ko se je vrnil iz ujetništva, se je priključil Jeseniško-bohinjskemu odredu. Tudi on je umrl po vojni. Lojze je bil mobiliziran v nemško vojsko, ko pa je prišel na dopust, se je priključil partizanom. Sestra Marica Ravnik je bila bolničarka v partizanski ambulanti v Bohinju.

Jeseni 1944. leta se nas je skupina mladincev iz Polja in okoliških vasi odločila za odhod k partizanom. V štabu Jeseniško-bohinjskega odreda so me takoj določili za kurirja, čez nekaj časa pa za kurirja in osebnega spremljevalca komandanta odreda Franca Jernejca-Milčeta. Tedaj sem bil star 16 let. Kot kurir sem doživel požig koč na Uskovnici.

Odred je namreč v začetku novembra 1944. leta opravil vojaško in prehranjevalno akcijo v Bohinjski Bistrici in okolici. Zaplenili smo veliko hrane, padlo je več nemških vojakov, od naših pa Ivan Preželj v Gorjuš, ki je dobil strel v trebuh.

Nemci so takoj krenili v maševalno akcijo. Z Bleda so na tovornjakih pripeljali vojaštvo do Mrzlega studenca. Ta kolona je prek Rudnega polja prodrla do Uskovnice. Druga skupina Nemcev je krenila s psi iz Bistrice, se dvakrat spopadla s partizanskimi zaseda-

Janez in Ljubica Rozman

mi, ki so se morale umakniti. Za tretjo skupino pa sploh ni znano, po kateri poti je prišla na Uskovnico.

Za sovražnikov namen je štab odreda zvedel, zato so se vse enote umaknile z Uskovnice. Kurirji o tem nismo bili obveščeni in smo tja prišli ponoči. In tako se nas je šest znašlo v obroču na Uskovnici. Med streljanjem smo se vsi razbežali v razne smeri in se reševali vsak po svoje. Pet se nas je rešilo, padel pa je Janez Ražen, mlad kmečki fant iz

Studorja. Šestdesetletnega planšarja Janeza Oblaka, po domače Konzula, so Nemci vrgli v gorečo stajo. Iz planšarskih staj so odgnali 40 glav živine. Po podatkih, ki jih je pisatelj Mile Pavlin objavil v knjigi Jeseniško-bohinjski odred, so tedaj Nemci na Uskovnici in po drugih planinah požgali približno 150 pastirskih koč, staj in senikov.

V drugi polovici decembra sta me komandant in komisar odreda obvestila, da sem določen za gojenca vojaške akademije v Beogradu. Bil sem ponesen. Iz odreda so določili še tri borce.

V tistih dneh je odred opravil več mobilizacijskih akcij v bohinjskih vaseh, nekateri pa so prišli prostovoljno. Nam širim so v štabu odreda rekli približno tole: »Šli boste v Cerkljo, kjer je zborna mesto za vse, ki greste iz teh krajev in sploh z Gorenjske in Cerkljskega v Beograd. Do tja boste vi štirje spremljali mobilizirance.

Boljše orožje smo morali pustiti v odredu, dali pa so nam stare italijanske puške. Z mobiliziranci smo krenili s planine Vogar. Pot nas je vodila skozi mojo rojstno vas. Oglasil sem se doma. Očetu sem povedal, naj ne bo v skrbeh, ker grem v Beograd. Z očitnim strahom mi je rekel, da sem premlad za tako dolgo pot v mrazu in snegu. Bal se je, da ne bom prišel v Beograd. Omagal bom.

Poslovil sem se in pohitel za kolono. Pred vasjo Zlan blizu moje rojstne vasi smo zašli v zasedo. Mobiliziranci niso bili oboroženi, mi štirje pa s stari puškami nismo mogli sprejeti boja. Hitro smo se umaknili na planino Vogar, zjutraj pa smo šli po isti poti in čez Jelovico prišli v Cerkljo, kjer smo oddali mobilizirance, mi štirje pa smo se zbrali na komandi mesta, kjer se je zbirala skupina za Beograd...

O pohodu te skupine za Beograd so ob obletnici januarja letos časopisi že precej pisali (52 dni so potovali do Beograda, od tega od Zadra z leta-

Ljubica Rozman-Ugrinovič, doma iz Daruvarja. Fotografija je z vaje v Ukrajini, kjer je bila kot gojenka srednje medicinske šole v Kijevu.

lom), zato še enkrat skočimo v Kijev.

»Gojenke v srednji medicinski šoli so bile v internatu. V prostem času smo organizirano obiskovali mi njih, one pa nas. Prirejali smo kulturne prireditve s plesom. Od teh so mi bile tri vseh in vse tri »kandidatkinje« za mojo ženo. Bili smo na istem transportu, a se med potjo nismo spoznali. Plešem z eno, drugič z drugo pa s tretjo. Do vseh sem bil enako prijažen, nobeni pa nisem mogel ničesar ne podariti in ne obljubiti. V internatu so imeli boljšo hrano in pri njih smo se vedno najedli.

Po treh letih in štirih mesecih smo se vrnil v Jugoslavijo. Bilo je konec šolanja pa tudi prijateljstva s Sovjetsko zvezo zaradi informbirojevske krivične obtožbe na račun naše partije in njenega vodstva. Zaradi tega smo imeli mi, ki smo se vračali iz SZ, določene težave. Zasliševali so nas, če so nas tam snubili za tajno obveščevalno delo za SZ, o odnosu predavateljev do nas, Jugoslovancev in podobno. Včasih sem imel boleč občutek, da nam ne zaupajo. Izginil je nekdanji ponos gojenca artilerijske šole v Kijevu. Zavidal sem vsem, ki so ostali v akademiji v Beogradu. Za ta občutek vemo samo mi, ki smo

ga imeli, preboleli in preživeli.

Po vrnitvi sem bil kot artilerijski oficir v Bitoli in nato v Prilepu. Leta 1950 sem prišel v Titovo Mitrovico. Tamkajšnjo vojaško bolnišnico in našo vojašnico je razmejevala le ograja. Nekega dne sem na poti v službo zagledal medicinsko sestro, ki sem jo spoznal v Kijevu. Bila je ena od treh simpatij. Potem sva se srečevala na plesu v domu JLA, pa na poti v službo, dokler se nisva po nekaj mesecih znašla pred maticarjem.

Ljubica Ugrinovič iz Daruvarja je bila bolničarka v 17. slavonski brigadi. Njen oče Mile je bil več let delavec v ZDA, po vrnitvi pa je imel majhno kmetijo.

Ljubica je z omenjeno brigado sodelovala v bojih za osvoboditev Beograda, potem pa je ostala kot bolničarka v vojaški bolnišnici v Beogradu. Najin sin Marjan je zdravnik v vojaški bolnišnici v Ljubljani, hčerka Malči pa živi v Zagrebu, je pa dr. farmacije.

Dvajset let sem bil predavatelj v artilerijskem šolskem centru v Zadru, žena pa višja medicinska sestra v tamkajšnji bolnišnici. Pred šestimi leti sva bila upokojena, in zdaj živiva v Ljubljani, poleti pa hodiva v Zadar.

Jože Vidic

Vabila

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Laško vabi vse ranjence in zdravstveno osebje partizanskih bolnišnic, ki so delovale med NOB na Voluški gori pri Jurklostru, na že tradicionalno srečanje, ki bo v nedeljo, 8. septembra 1985, v naselju Sela pri Jurklostru na domačiji kmeta Bezgovšek.

Prevoz ne bo preskrbljen!

Prihod je možen iz Laškega prek Vrha nad Laškim, iz Rimskih Toplic prek Jurklostra, za udeležence iz Posavja pa po cesti Breg-Lisca.

OO ZZB NOV Laško

Odbor skupnosti borcev 31. divizije in odbor za organizacijo pohoda po poti prenosarancev Primorske in Gorenjske na Notranjsko, ki so ga opravile enote 9. korpusa avgusta 1944, vabi krajanje, mladino, borce in aktiviste NOV na srečanje s pohodniki. Srečanje bo v petek, 6. 9. 1985, ob 12.30 pri gasilskem domu v Cerkljem in ob 20. uri v DOMU IMP na Vojskem;

v soboto, 7. 9. 1985, ob 9. uri na Hudem polju, ob 13. uri na Predmeji in ob 20. uri v šoli na Otlici;

v nedeljo, 8. 9. 1985, ob 9. uri pri spomeniku na Makovcu na Ravbarkomandi, ob 12. uri pri obeležju na bivšem letališču v Nadlesku v Loški dolini in ob 13. uri na tovariškem srečanju v Kozariščah pri Gradu Snežnik.

Ob štirideseti obletnici bojev v obroču, ki ga je od 13. do 15. marca 1945 okrog Menine sklenila 23-krat močnejša sovražnikova vojska, vabimo udeležence teh hudih bojev na tovariško srečanje dne 15. 9. ob 9. uri.

Zborna mesto je na cesti od Laz proti Česnjicam v Tuhinjski dolini (približno kilometer pred Česnjicami). Ob 9.30 bo na tem kraju, kjer so se brigade in enote VDV izvale iz obroča, odkrito spominsko obeležje. Razen kratkega govora bo tudi kulturno umetniški program, ki ga prireja ZB in KS Tuhinj.

Ob 11. uri naj bi se v koloni napotili po zelo dobri gozdni cesti čez Biba do doma na Menini. Tu bi pri spomeniku padlim na Menini položili venec, v domu pa bi ostali na tovariškem srečanju. Z obujanjem spominov bi želeli zbrati čim več podrobnosti ob teh bojih za brošuro, ki jo pripravlja Franc Sever-Franta.

Kdor se srečanja ne bo udeležil, pa naj spomine napiše in jih pošlje Severju na naslov: Ljubljana, Linhartova 5. Dogodke v zvezi s prenosom ranjencev iz obroča pa na naslov: Ivan Krulc, Ljubljana, Kodrova 26.

Posebno radi bi dobili natančna imena padlih in ranjenih, podatke o poveljujočem kadru čet in bataljonov, osebna doživljaja udeležencev boja in drugo.

Naj dodamo še to, da bo v domu na Menini poskrbljeno za gostinske storitve, ter da smo se zaradi stabilizacije odločili za samofinanciranje. Prav tako naj bi bil tudi prevoz v lastni režiji oziroma v organizaciji ZB. Cesta od Česnjic naprej je primerna za vsa osebna vozila in kombibuse.

Po pooblastilu odborov VI. in XI. SNOUB Ivan Krulc-Iztok

Krajevna skupnost Grgur z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami vabi vse bivše delavce nekdanjega grgarskega okraja na tovariško srečanje, ki bo v nedeljo, 8. septembra, ob 16. uri v počastitev krajevnega praznika in 40. obletnice zmage in svobode. Pripravljalni odbor

Skupnost borcev Goriškega vojnega področja vabi vse borke in borce komande Goriškega, Vipavskega in Idrijskega vojaškega področja, pripadajočih enot, komande mesta in drugih enot, da se udeležijo odkritja pomnika veliki zmagi pri Lipi na Krasu nad 7. bataljonom SS divizije Princ Eugen, 16. januarja 1945. leta, ko so jo izbojevali udarni in tamkajšnji krajanje Lipe in Skrbine na Krasu.

Pomnik bomo odkrili v sklopu občinskega praznika občine Nova Gorica v nedeljo, 15. septembra 1985, ob 13. uri.

Vaša številna udeležba bo ponovno prispevala k večji in lepši slovesnosti ob spominu na vojne dogodke ter na aktivno sodelovanje domačinov v narodnoosvobodilnem boju.

Obvestila

Komisija za bivše politične zapornike, internirance in izgnance pri občinskem odboru ZZB NOV Domžale organizira 28. septembra 1985 ob 13. uri v Jamarskem domu na Gorjuši pri Domžalah 10. srečanje, v okviru 40-letnice osvoboditve iz nacističnih taborišč.

Vse, ki ste preživeli te krute čase, vabimo, da se prijavite za to srečanje v svoji krajevni organizaciji ZB NOV do 20. 9. 1985, kjer boste dobili druge informacije glede prijav.

Prosimo, upoštevajte rok prijave. Komisija za bivše politične zapornike, internirance in izgnance

V nedeljo, 8. septembra, bo ob 11. uri pri spomeniku 2. grupe odredov na Jezercih pod Kravcem 12. srečanje borcev, aktivstov in planincev. Srečanja se bodo udeležili številni prebivalci vasi pod Kravcem, Avto-moto društvo Cerklje pa bo organiziralo za člane društva avtoralji Jezerca 85.

Pester kulturni program bodo pripravili moški pevski zbor KUD Davorin Jenko iz Cerklje in učenci osnovne šole Davorin Jenko iz Cerklje. Na Jezercih pa bo hkrati tudi srečanje borcev 2. grupe odredov in Kokrškega odreda.

Spominsko obeležje na Jezercih je bilo postavljeno pred petimi leti. Avgustovski dogodki leta 1942 so povezani s prihodom 2. grupe odredov na Gorenjsko med njenim pohodom na Stajersko. V takratnih bojih (med 13. in 20. avgustom) je padlo 24 borcev, 14 pa jih je bilo ujetih. Nemška ofenziva pod Kravcem pa kljub veliki sovražnikovi vojaški premoči ni dosegla pomembnega uspeha. Druga grupa odredov je izpolnila svojo nalogo in prišla na Stajersko. Dostop do spomenika na Jezercih je možen s kabinsko žičnico do spodnje postaje na Krvavcu, od koder je še pol ure hoda. Cena

vozovnice bo v nedeljo znižana za četrtino. Pohod na Jezerc pa je možen tudi po 16 kilometrov dolgi cesti mimo Ambroža pod Krvavcem. Jezerca so na nadmorski višini 1300 metrov.

Janez Kuhar

V počastitev 40. obletnice zmage nad fašizmom in osvoboditve ter ob praznovanju praznika občine Nova Gorica bodo v Novi Gorici v parku ob Kidričevi ulici (ob avtobusni postaji) odkrili spomenik borcem diverzantom Primorske in Gorenjske. Odkritje bo v petek, 6. septembra 1985, ob 17. uri.

Pobudo za postavitev je dal odbor skupnosti borcev VOS OF za severno Primorsko, realiziral pa odbor za postavitev pri skupnosti krajevnih skupnosti mesta Nova Gorica. Spomenik je iz kraskega kamna izdelal akademski kipar Negovan Nemec. Avtor si je diverzantske akcije zamislil kot vsklajeno delovanje, enotno voljo in hotelne primorskega in gorenjskega ljudstva za osvoboditev izpod tujčevega jarma.

Na slovesnosti ob odkritju, na katerem bodo navzoči nekdanji borci diverzanti VOS OF Primorske in Gorenjske ter zamejstva, 9. korpusa, VDV, družbeno-politični delavci iz regij in občin Primorske in Gorenjske, JLA, UNZ in občani, bo spregovoril Tomaž Ertl, republiški sekretar za notranje zadeve. V kulturnem programu bodo nastopili učenci OŠ 9. korpus NOVJ iz Nov

Gorice, delavci UNZ, pevski zbor in goriški pihalni orkester. Sodelovali bodo tudi vojaški in ajdovski garnizije.

Za postavitev spomenika so denarna sredstva prispevali borci VOS OF Primorske, domični odbori enot 9. korpusa, skupščine občin in družbenopolitične organizacije Gorenjske in Primorske, delovne organizacije Primorske in Gorenjske, novogoriški obrtniki in drugi.

Spomenik bo odkrila delegacija treh borcev s Primorske, Gorenjske in zamejstva (GAP). Spomenik bo v varstvo sprejel delovni kolektiv Zavarovalne skupnosti Triglav. Območne skupnosti iz Nove Gorice. Ob odkritju je odbor za postavitev spomenika izdal tudi posebno brošuro.

Odbor za postavitev spomenika borcem diverzantom

Odbor 1. SNOUB Toneta Tomšiča obvešča borce brigade, da bo odkritje spominskega znamenja na kraju ustanovitve 3. bataljona pri Zagi na Gorjancih dne 14. 9. 1985 ob 11. uri.

Odhod avtobusa iz Ljubljane bo 14. 9. ob 8. uri izpred Kluba delegatov.

Zainteresirani naj se glede prevoza prijavi po tel. 216-568 do 10. 9. 1985.

Tudi letos prireja Zveza društev invalidov mesta Ljubljane v sodelovanju z društvom invalidov občine Ljubljana-Siška že tradicionalno srečanje invalidov, ki bo v nedeljo, 8. septembra, v športno-rekreacijskem centru v Mostecu pri Ljubljani. Že dopoldan istega dne se bodo začela tudi športna srečanja med športniki invalidskih društev. Pomerili se bodo v ribištvu, pikadu (metanju puščic), hitri hoji in balinanju.

Osrednja slovesnost se bo začela ob 13.30 s pozdravno besedo Vinka Rakovca, predsednika mestne zveze invalidov, in slavnostnim nagovorom podpredsednice MK SZDL Ljubljana Metke Verbičeve. V kulturnem programu pa bodo sodelovali glasbeniki in recitatorji iz vrst invalidskih društev ter priznani umetniki.

Za ta dan je napovedana tudi okrogla miza - Invalidi danes in jutri, udeležili pa se je bodo predstavniki družbenopolitičnega življenja, predstavniki republiške zveze invalidov Slovenije ter delegacije pobratenih društev.

Letošnje srečanje invalidov mesta Ljubljane in invalidov pobratenih društev bo izvenlo v znamenju 40-letnice osvoboditve in invalidov 40 let v svobodi. Če bo slabo vreme, bo srečanje naslednjo nedeljo.

Jože Čurin

Emil Cesar – Boj brez puške

Dovolj neprijetno, pa zato za naša razmerja tolikanj bolj simpatično je videti dejstvo, da so se ob knjigi kulturniško spominskih raziskav Emila Cesarja (Boj brez puške, Založba Borec 1984 – nagrada vstaje slovenskega naroda za leto 1985) ponudila kaj redka recenzentska peresa. Še več: knjiga je šla mimo slovenske javnosti tiho in nevzmetljivo, čeprav bi si bila ob izidu zaslužila, če nič drugega, vsaj odziv. Delo, ki se ga je avtor lotil in ga izpeljal, je vsekakor vredno pozornosti in priznanj.

Cesarja zanimajo kulturniški pojmi in dejanja iz obdobja naše revolucije. Posveča se predvsem študijskemu raziskovanju in aдекватnemu popisovanju kulturne ustvarjalnosti v okrilju narodnoosvobodilnega boja, a se pri tem ne želi zamejevati v okvire zgolj vojnih letnic. Kar je v kulturi postoril oziroma vanjo vnesel vojni čas, je zrelo že leta prej. Porodila sta se novo socialno čustvo in nova zavest, duha umetnosti je na vseh področjih prežela uporna revolucijska volja. Dobršen del umetniških snovanj in kulturniških delovanj se je že pred vojno, v obdobju njenih napovedi, spontano usmerjal v boj in postajal zavzeti člen Osvobodilne fronte že tudi v času, ko

to gibanje še ni bilo poimenovano in ga še niso pisali z veliko začetnico.

O angažirani socialni literaturi in vsem drugem, kar je na Slovenskem označevalo in za vselej tudi zgodovinsko zaznamovalo tisti čas, sicer precej že vemo, vsega pa še zdaleč ne. Mnoga poglavja iz tedanjih dni so ostala vse do današnjih časov neobdelana ali vsaj preskopo razčlenjena – in nekateri ključni pojmi ali dogodki celo povsem neraziskani (kar v naslednjem vpliva tudi na podobo časa v njegovi sintetizirani celoti; ta je v naši zavesti slejkoprej nepopolna). Emil Cesar se z razčlenitvami teh »sivih lis« ukvarja z načrtno marljivostjo – ter seveda z mislijo na sintezo, do katere nam je priti. Študijski zapisi, zbrani v njegovem Boju brez puške, to – slednje – kajpak niso. Za kaj takega si v svoji knjigi niti ni prizadeval. Povsem očitno je, da ob preučevanju posameznih pojavov, ki so zbudili njegovo raziskovalno in analitično pozornost, ni mislil na knjigo, ali drugače povedano: ni zastavil pisanja knjige. Pisal je posamezne eseje, katerih vsak ima svojo avtonomno veljavo in vrednost. Knjiga je zgolj posoda, v kateri so zbrani, in v njej

lahko določeneje razkrivamo rdečo nit, ki jih veže, kot bi nam to bilo omogočeno ob ločenih objavah posameznih študij.

Izkaže se, da je Cesarjevo pisanje kljub navidezni raznorodnosti motivov, ki se jih loteva, vendarle iz enega kosa, vpeto v svojevrstno »dramaturgijo« te knjige. Uvodna študija obravnava slovenski pesniški delež pri nastajanju vsejugoslovanske zbirke takratne aktualne socialno angažirane revolucijske poezije (Knjiga drugova), ki je seveda morala doživeti svoj epilog na sodišču in v sodnih pregonih sodelujočih avtorjev. Prav tej represiji državnega režima nad revolucionarno razpoloženimi pesniki posveča Emil Cesar maksimalno pozornost – na podoben način kot v zanimivem povzemanju gestapovskega zasliševanja, ki ga je bil kot eden vodilnih jugoslovanskih komunistov po svoji aretaciji triinštridesetega »deležen« Prežihov Voranc. Esej o Prežihovem ravnanju v tej odločilni življenjski preizkušnji je sad temeljitega prebiranja ohranjenih zapisnikov ter njihovega kombiniranja z izjavami ali zapiski živih prič, kar je nasploh metoda Cesarjevega postopka.

Vmes med začetnim in sklepnim esejem, ki sta nosilna, so v knjigi natisnjeni bolj ali manj izraziti »drobci«, med katere sodijo zapisi o delovanju »umetniškega kluba« (v letih pred okupacijo), o »veselem teatru«, ki so ga v prvem letu vojne v Ljubljani gojili iz Maribora prebegli tamkajšnji igralci, o silovitem koncertu Maroltovega Akademskemu pevskemu zboru in njegovi nepozabni Lipi v Unionski dvorani, o uporno protestniškem samomoru starega ljubljanskega župana dr. Hribarja, ki se je, razboj-
ljen sprčo okupacije in njenih »sužnih dni« pognal v Ljubljano, o zadnjih dneh Čufarjevega življenja ter ne nazadnje o velikem organizacijskem delu, kot ga je v imenu Osvobodilne fronte med kulturniki in v prid narodnoosvobodilnemu gibanju, ki je bilo tudi in predvsem kulturno gibanje, opravil ljubljanski ilegalce Prežihov Voranc. Vse to so bila velika, ponosna dejanja, o katerih pa doslej nismo vedeli vsega, kvečjemu iztočnice. Emil Cesar je razgrnil ozadje in povezal vse doslej neznane ali skrite niti.

Pri pisanju pa mu ni šlo zgolj za povzemanje dokumentarnih izsledkov. Zelel je več. Skušal je dokazovati in dokazati vzgibe zavestno in organizirano opredeljenih človeških ravnanj posameznikov, kot so bili Prežih, Kozar, Čufar, Jarc, Marolt, Podkrajšek in še dolga vrsta drugih. Tu in tam je prav želja po utemeljitvi takšnega in ne drugačnega ravnanja ključni namen njegovega pisanja, pri čemer pa se morda tudi nekoliko čez potrebnost mero zateka h kombiniranim lastnim domnevam, ki nas spriče svoje prevlade ne prepričajo popolnoma. V tem pogledu je nekoliko vprašljiv predvsem njegov dokazovalni postopek v sklepnem esejem (o Prežihovem inteligentnem zadržanju pred gestapovskim zasliševalcem spomladi triinštridesetega), saj je Cesarjev domnev in zatiranje v njem več kot dokumentarnega dokaznega gradiva, sama po sebi pa le niso tako zelo neizpodbitna, da bi jim mogli pripisati vrednost esejistične definitivnosti.

Viktor Konjar

Nepozabno doživetje

Kako se je pripravljala ta javna manifestacija narodnoosvobodilne misli? Ker se je pripravljala z vednostjo Osvobodilne fronte, moramo izvedeti čim več o tem, kako je potekal dogovor v zvezi s koncertom in kako so potekale priprave na koncert. Ali je imela Osvobodilna fronta kake posebne zahteve glede programa? Kdo se je kot predstavnik Osvobodilne fronte dogovarjal z vodstvom Akademskemu pevskemu zboru? Kdo je v imenu pevcev sodeloval ilegalno v pripravi za koncert?

Številni demonstrativni nastopi, ki so dokazovali, da Slovenci ne bodo nikdar priznali vsiljenega položaja, v kakršnega jih je pahnila okupacija, so spodbudili tudi zastopnike odbora Akademskemu pevskemu zboru, da prispevajo svoj delež za popularizacijo bojne aktivnosti. Zato so po svojih zastopnikih predlagali vodstvu Osvobodilne fronte, da bi pripravili demonstrativni koncert v tej najprezervativnejši slovenski dvorani, v veliki dvorani hotela Union v Ljubljani, pred izključno slovenskimi poslušalci. Tudi z izključno slovenskimi pesmimi naj bi izražal koncert svoj protest in nepomirljivost s politično stvarnostjo. S tem bi bil večer dragocena spodbuda vsem, ki so se zavedali usodnosti zgodovinskega trenutka in občutili v sebi velik upor.

Vodstvo Osvobodilne fronte je soglašalo s predlogom aktivistov Osvobodilne fronte v Akademskemu pevskemu zboru. Sledil je sestanek odbora Akademskemu pevskemu zboru s članom plenuma kulturnih delavcev Lovrom Kuharjem-Prežihom Vorancem, in sicer v balkonski dvorani ljubljanske univerze, na katerem je bil celotni odbor Akademskemu pevskemu zboru za zamisljivo seznanjen in je z njo v vsem soglašal. Dogodki, ki so potem sledili, so zaradi varnosti in izpeljave potekali z največjo naglico. Takoj po omenjeni seji je odbor sklical vse člane zbora in začel z rednimi vajami nič manj temeljito, kot se je na koncert pripravljaj pred vojno. Znano je, da Marolt pri svojem delu ni poznal popuščenja, četudi so bile okoliščine še tako težke.

Da je bil Maroltu dobro poznan pravi smisel koncerta, in da se je za tako dejanje

zavestno odločil, dokazuje dejstvo, da je dan po koncertu zapustil Ljubljano in odšel »na zdravljenje« v Dolenjske Toplice samo zato, da se izogne morebitnemu preganjanju.

Organizacijske priprave v zvezi s koncertom so okupatorjem povzročale probleme zlasti zato, ker niso poznali procedure v zvezi s prijavo koncerta. Zato so funkcionarji Akademskemu pevskemu zboru po aktivistih in simpatizerjih Osvobodilne fronte, zaposlenih na visokem komisariatu, pozvedeli za vse formalnosti, ki so bile potrebne, da bi dobili privolitev okupacijskih oblasti za izvedbo koncerta.

Italijanske oblasti so zahtevale podroben program pesmi ter njihovo besedilo v originalu in italijanskem prevodu. Prav tako so zahtevali podrobne podatke o dejavnosti Akademskemu pevskemu zboru. Najprej je že kazalo, da Italijani koncerta ne bodo dovolili, končno pa so le izdali dovoljenje in s pečatom potrdili predloženi program.

Kljub zapletom z okupatorji zbor ni prenehal s pevskimi vajami. Dirigent France Marolt je s pevci vsak večer vadil program, kot da ni nobenega zapleta. Pesmi, ki jih je uvrstil v predvideni program, sicer niso bile nove, zato pa skoraj vse izžarjavale ljubezen do domovine. Pevci so se redno udeleževali vaj in »z vso predanostjo in zagrizenostjo sledili Maroltu v njegovih dovršenih interpretacijah.« Medtem ko so bile zvečer zahtevne pevске vaje, pa tudi podnevi niso mirovali – v tem času je potekala tiha propaganda za koncert. Bila je uspešna, saj so bile že nekaj dni pred koncertom – v smislu dogovora, da je koncert namenjen samo Slovincem – odane vse vstopnice.

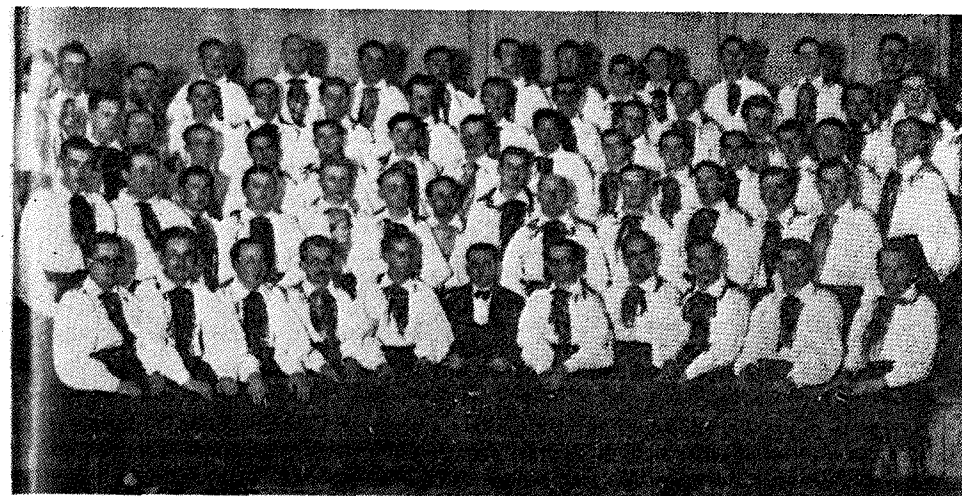
Na dan koncerta so Ljubljancani do zadnjega kotička napolnili Unionsko dvorano. Med poslušalci so bili rektor ljubljanske univerze dr. Milko Kos, univerzitetni profesorji, študentje, dijaki, znanci nastopajočih, predvsem pa vsi, ki jih je že leta privlačevala narodna in narodna slovenska pesem.

Prvi del koncerta je bil sestavljen iz naslednjih pesmi: Srce je žalostno Marka Bajuka, Svatovske pesmi Matije Tomca, Pojdam u Rute Franceta Marolta (Solistka je bila Nada Stritarjeva),

Flosarska Oskarja Deva, V kloster bi rada šla Franceta Marolta, Te, te, te dobru poznam Franceta Marolta (solist je bil Jože Segedin) in končno Lipa Davorina Jenka.

France Marolt je izbor gradil tako, da je višek dosegel v zadnji pesmi v prvem delu koncerta, tako da je bila in da je ostala Lipa osrednja pesem koncerta, njena misel pa obvladujoča.

To pesem so dotlej peli že večkrat in po splošnem vtisu pevcev ni posebno pritegnila poslušalcev. Zdaj pa je zadobila poseben pomen. Prvi in najvažnejši je bil ta, da smo se ob tej pesmi dobro zavedeli, da smo bili oropani nacionalne svobode, s tem pa je silno narasel pomen vsega, kar je bilo domače, slovensko. Bila je protest zaradi odvzete svobode in okupacije ter zavestna napoved boja za ohranitev slovenstva v okviru bojnega programa Osvobodilne fronte.

Akademski pevski zbor z dirigentom Francetom Maroltom leta 1939

te. Napačno pa bi bilo, če ne bi upoštevali tudi sugestivne sile, moči in enovitosti zbora, predvsem pa neponovljive interpretacije slovenskih domoljubnih pesmi, ki sta jih napajala upor in srda nad okupatorjem ter ljubezen do rodne zemlje. Ob vsem tem je bila pesem po svoji vsebini dobro izbrana. Ze motiv lipe je v ponovno oživljeni nacionalni zavesti predstavljal bolj kot kdajkoli dotlej simbol slovenstva in slovanstva ter vero v njuno neuničljivost. Prve tri kitice so v posebni pesniški govorici odkrivala svobodno življenje, katerega lepoto smo nenadoma začutili do najmanjših odtenkov. Lipa, ki ji pozimi odpade listje, o čemer govori četrta kitica, je v posebni situaciji in v ezo-povski govorici pomenila okupacijo. Pomemben je tu-

di optimistični zaključek pe-te in šeste kitice, ki skrivata bojno napoved okupaciji in njenim nosilcem ter vlivata zaupanje v boj, zlasti v boj za ponovno osvoboditev naroda. Glasbena interpretacija pa je bila taka, da se je dal tekstovni del razumeti tudi v prenesenem pomenu.

In kakšno reakcijo je povzročila pesem med poslušalstvom? Tončka Maroltova se je takole spominja: »Zadonela je slovenska pesem iz mladih grl, še bolj globoka, prepričevalna kot sicer. Pretresujoče so zadoneli stihhi: Zdaj pa nam je revica skoraj ovenela... do mogočnega fortissima: Zopet bodo ptičice, ptičice vesele... V popolni tišini prvega dela se je med petjem slišal marsikateri vzdih, mnogo solza je zdrknilo po licih poslušalcev, dokler ni dvorana pri zadnjem zvoku pesmi dala odduška v spontanem, frenetičnem aplavzu.« O tem, kako so poslušalci spreje-

po tle, ko je ta izvrstni zbor začel peti in dopel pesem Lipa zelenela je, tega tudi ne bi znal logično razložiti. Kaj se je nenadoma znašlo v skladbi, ki smo jo poznali in že tolikokrat slišali peti ali jo tudi sami peli, da je nenadoma učinkovala vse drugače kot dotlej in dobila izrazito simbolično, vendar povsem določeni pomen? Zelena lipa, ki raztezuje svoje veje visoko proti nebu, je postala simbol našega prejšnjega življenja v svobodi; zdaj v suženstvu nam je revica skoraj ovenela, a vendar, prišel bo dan, ko bodo ptičice spet veselo prepevale v njenih vejah. Z drugimi besedami: to kar nas tare zdaj, je nekaj prehodnega. Seveda tedaj vsega nismo razčlenjevali razumsko in vsak zase, temveč smo vsi nekaj podobnega čutili v srcu... Vsekakor pa so po vsej podobi te reči prej tudi razmislili in zato še globlje občutili člani zbora in njihov

in samozavestno. Hoteli so izvedeti, kaj pravzaprav pomeni »Lipa« in čemu tolikšno navdušenje. Člani zbora so molčali.

Odgovarjala pa je dvorana, ki se ni in ni hotela pomiriti in koncert se je nadaljeval brez uradnih zastopnikov oblasti. Še podrobneje opisuje reakcijo navzočih Italijanov Niko Košir. »Skoraj tretjina dvorane je imela obokane oči, drugi so le stežka zadrževali ihtenje. In tedaj se je zgodilo nekaj čudnega tudi z navzočimi Italijani, katerih vedenje se poprej ni kdove kako razlikovalo od vedenja domačinov. Očitno so začutili, da se tu dogaja nekaj, čemur ne vedo razloga. Zlasti častniki v prvih vrstah so začeli begati od stola do stola, se zbirati v skupince in se nekaj živo meniti med sabo, nekaj ljudi v civilu, lahko da je bil tedaj med njimi tudi kak naš tedanji imenitnik, pa je nanaglo zapustilo dvorano.« Tončka Maroltova nam odkriva še zanimivo podrobnost, ki je ostala poslušalcem prikrita, čeprav so jo vsi upravičeno pričakovali. Takoj v odmoru je prišel k dirigentu in pevcem v garderobo predstavnik italijanske policijske oblasti in zahteval, da koncert prekinejo, ter spraševal, kaj je v pesmih, da na poslušalstvo tako učinkujejo. To pa je bilo tudi tisto vprašanje, ki si ga je okupator v naslednjih dneh po manifestativnem pevskem nastopu najpogosteje zastavljal in kar ga je tudi poslej v želji, da odkrije pravo ost, najbolj zanimalo. Ze takoj pa so dirigent in člani odbora Akademskemu pevskemu zboru njegovo zahtevo zavrnili in ga opomnili, da je bil tekst »po vseh pravih pravočasno predlagan oblasti in tudi dovoljen v izvajanje.«

Prispevek zaključimo z besedami Borisa Trampuža, zlasti, ker z vso nesebičnostjo razkrivajo tudi pomen dirigenta Akademskemu pevskemu zboru Franceta Marolta in odkrivajo resničnost vrzeli, ki je nastala v slovenskem glasbenem življenju po njegovi smrti: »Pevci Akademskemu pevskemu zboru se v takšni formaciji in pod istim naslovom niso več zbrali vse do prezgodnje Maroltove smrti, ko so še enkrat ponesli njegovo pesem po vseh središčih Slovenije in med zamejske Slovence. Tako je bil koncert v decembru 1941. leta veliki vzpon Maroltove umetnosti in zadnja priča mojstrstva Akademskemu pevskemu zboru.«

dirigent, zato je bila pesem zapeta kot nikoli dotlej.«

Občinstvo je bilo med izvajanjem posameznih točk vseskozi zelo odzivno ter se je zavedalo pomena kulturne manifestacije in usodne zgodovinske stvarnosti. Boris Trampuž opisuje odziv poslušalcev s temi besedami: »Kot da bi se sprostila neznana skrita moč, je uporni aplavz zagrnil dvorano. Bilo je enkratno, silovito doživetje in oni redki službujoči italijanski policijski organi so mahoma začutili, da se okrog njih dogaja nekaj nepredvidenega, nekaj, kar po njihovem mnenju nikakor ni sodilo v kulturo; ne rdeči šopki, ki so jih prinesli na oder, ne samo odobravanje, ki je grozilo, da poruši dvorano, bilo je nekaj več, skrito v solznih očeh ljudi, ki so se lesketale odločno, uporno

IZOLA

Invalidi na Vojskem

Medobčinsko društvo civilnih invalidov vojne za Slovensko primorje – Nova Gorica je konec junija organiziralo izlet na Vojsko. Na izletu naj bi se srečali civilni invalidi z vse Primorske in bi obiskali spomenike in obeležja iz NOV na tem območju.

Udeležba je bila tako z Obale, ki je zajela tudi Brkine in Postojno, kakor tudi iz goriške smeri nadvse zadovoljiva. Zborna mesto smo imeli pri lovski koči na Vojskem. Od tam smo se podali na pot vsi, ki smo bili sposobni hoje. Okoli trideset nas je šlo na pohod na Vojsčico, kje smo se poklonili padlim, položili venec, nato smo si šli ogledat muzej Partizanske tiskarne Slovenija.

Naporno, toda enkratno doživetje. Ko nam je skrbnik razlagal, kako so dobili tiskarski stroj, kako so ga v močnih zabojih po kosih z verigo spuščali v globačo, kjer je bila že postavljena baraka za tiskarno, kako so iz Italije dobivali prepotreben papir, kako so pridobivali obvestila za tisk in kako so tiskali, kar verjeti nismo mogli, da je bilo to res. Vendar je bila resnica, ki se ne sme ponoviti. Ob vrnitvi nas je čakalo kosilo pri lovski koči. Ni manjkalo tudi zabave, saj smo imeli dve harmoniki, in ko smo se boljše spoznali, ni bilo konca besedčenja in petja. Vsakdo je pozabil, da je treba iti domov. Invalidi smo se vrnili v pozni nočni uri, vendar zadovoljni z vsem, kar smo doživeli.

Se enkrat se bomo srečali to leto. Tokrat na Obali. Potrudili se bomo, da bomo obiskali vse spomenike in obeležja iz NOB na tem območju.

STANE RENER

PREM

Aktivni med vojno in po njej

Vas Čelje v krajevni skupnosti Prem v ilirskobistriški občini leži v jugozahodnem delu Slovenije v osrčju partizanskih Brkinov.

Pred vojno je v tej hribovski vasici živel precejšnje število ljudi. Zaradi vojne vihrje in povojnega izseljevanja mladine v mesta je zdaj v njej le še kakšnih sedemdeset prebivalcev. Med NOB je na bojiščih in v taboriščih umrlo ali padlo 15 vaščanov. V znak zahvale so jim leta 1971. postavili spomenik.

Svojo aktivnost v revolucionarnem boju so Čeljani izpričevali tudi po osvoboditvi in jo kažejo še danes.

Več let so gojili željo, da bi imeli svoj vaški praznik. Želja se jim je izpolnila leta 1977. Od tlej praznujejo vsakokrat zadnjo nedeljo v juliju, žal ob preskopi pozornosti in podpori širše družbenopolitične skupnosti.

Konec maja 1944. leta je gestapo z bliskovito racijo obkolil vas in odpeljal v koncentracijsko taborišče Auschwitz 11 mladih deklet-aktivistk in udeleženk NOB. Iz taborišča smrti se jih je po osvoboditvi vrnilo deset. Ena ni dočakala svobode.

Letošnjo proslavo so pripravili vaški recitatorji in pevci pod vodstvom Mirke in Janje Ivančič.

JOŽE VIČIČ

SLOVENJ GRADEC

Srečanje upokojencev

Društvo upokojencev občine Slovenj Gradec je ob tradicionalnem tednu upokojencev pripravilo srečanje upokojencev. Ker društvo nima svojih društvenih prostorov, so srečanje pripravili na prostem.

Pri ureditvi prostora za srečanje, postavljajući miz in klopi je priskočila na pomoč OO ZSMS Legen, kateri gre vsa hvala in naj bo za zgled drugim OO ZSMS, kako je treba pomagati ostarelim ljudem. Mentorstvo in pokroviteljstvo med tednom upokojencev je prevzel delovni kolektiv Tovarne usnja Slovenj Gradec – TOZD NTU, ki je vse organizirane aktivnosti materialno in moralno podprl. Enako so materialno podprli to prireditev tudi drugi delovni kolektivi tozdrov Tovarne usnja ter kolektivi drugih delovnih organizacij v občini Slovenj Gradec.

Slavnostni govor je imel predstavnik pokrovitelja Vinko Arh. Govornik je spregovoril o času, ko so bili sedanji upokojenci aktivni delavci in ustvarjalci. Generacija, ki je sedaj upokojena, je s trdno zavestjo gradila med vojno porušeno domovino. Ob slabi preskrbi je z udarniškim delom pomagala zdraviti rane. V tem času ni bilo 7-urnega delavnika, ni bilo toplih malic in odmorov, ampak se je delalo vztrajno in udarniško, z zavestjo in željo, da bi bila prihodnost za njih in njihove otroke boljša.

Govornik je tudi omenil, da živijo današnji upokojenci v slabih življenjskih razmerah z nizkimi pokojninami. Vse to se mora izboljšati, a izboljšalo se bo le z večjo produktivnostjo in boljšo kvaliteto dela v združenem delu, s tem se bodo upravičeno dvignili osebni dohodki in z njimi pokojnine. Zbor društva upokojencev Jelka je v kulturnem programu zapel nekaj pesmi, godbeniki z Raven na Koroškem pa so zaigrali prijetne zvoke. Po kulturnem programu so upokojencem podelili skromne malice.

Te prireditve se je udeležilo veliko upokojencev, ki so si stiskali roke in ko so pripeljali invalide na vozičku, se je marsikomu zaiskrilo oko. Upokojenci so izrazili željo, da bi bilo več takšnih srečanj, saj jim bo to srečanje ostalo v lepem spominu.

ADOLF ANKON

OPLOTNICA

Krajevni praznik

KS Oplotnica je letos spremenila datum svojega krajevnega praznika. Namesto 8. januarja (padec Pohorskega bataljona 1943. na Osankarici), ko je hkrati tudi praznik občine Slovenska Bistrica, je na pobudo ZB Oplotnica izbrala za svoj krajevni praznik 22. maj. Na ta dan leta 1944 so namreč borci Zidanske brigade zasedli Oplotnico, blokirali orožniško postajo ter izvedli oskrbovalno akcijo za borce Zidanskeve in Bračičeve brigade, ki je v teh dneh prišla v Kot nad Oplotnico. Tu se je v naslednjih dneh odvijala ena od največjih in najuspešnejših partizanskih bitk na tem območju.

Svoj prvi krajevni praznik na ta datum je KS Oplotnica proslavila s številnimi manifestacijami, ki so se vrstile ves teden. Sodelovale so vse organizacije in društva v kraju, finančno obremenitev pa je v veliki meri prevzelo združeno delo.

Med drugim je bila odprta razstava dokumentov in fotografij Razvoj NOB na oplotniškem področju v avli šole. Na glavni proslavi je govoril nekdanji sekretar okrožnega odbora OF Lojze Libnik – Zametni Lojzek, kot se Pohorci še danes radi spominjajo partizana v zametni suknji. Zelo dobro pa je uspel tudi prvi oplotniški kolesarski maraton.

BREDA VEBER

PTUJ

Občinska zlata plaketa za borce

Delovni ljudje in občani občine Ptuj so z enotedenskimi športnimi in drugimi manifestacijami proslavili svoj občinski praznik. Letos je minilo trideset let, odkar je v Mostju pri Ptuj izkpravela v neenakem boju slovenjgorska Lackova četa.

Osrednja slovesnost je bila v avli tamkajšnje-ga srednješolskega centra Dušana Kvedra-Tomaža, kjer je Franc Tetičkovič, predsednik občine orisal dosedanj razvoj ter nanizal nekaj gospodarskih in drugih problemov.

Na slovesnosti so podelili družbena priznanja. Občinska borbewska organizacija je prejela zlato plaketo občine. V obrazložitvi je med drugim rečeno, da je to priznanje za junaštvo in požrtvovalnost borcev in aktivistov med NOB, za njihove žrtve, ki so jih dali za osvoboditev in zmago socialistične revolucije, za velik prispevek pri obnovi domovine in pri samoupravnem razreševanju problemov današnjega časa, za uresničevanje nalog v okviru gospodarske stabilizacije ter za učinkovito prenašanje tradicij NOB na mlade rodove. Razen tega se borbewska organizacija veliko angažira pri zbiranju podatkov in dokumentov za zgodovinsko-revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na ptujskem območju.

Ko so v Ptuj 1948. leta ustanovili občinsko borbewsko organizacijo, je bilo vanjo vključenih 2.976 članov. Danes po 37 letih jih je v 29 krajevnih združenjih ostalo le še 1.254 s povprečno starostjo 69 let. Kljub temu jih je več kot tretjina družbenopolitično dejavnih.

DRAGO MIKLAVEC

HUDI KOT PRI RIBNICI

Sedmero kurirjev

Srečanja partizanskih vojaških kurirjev potajajo 1-9 pri Samčevi kmetiji v Hudem kotu pri Ribnici se je po enainštiridesetih letih udeležilo sedem nekdanjih kurirjev. Najstarejši je star 81 let, najmlajši pa 58.

Zbrali so se na domačiji Štefke in Karla Čodrla ki so jima v spomin na to srečanje izročili knjigo Spomeniki in znamenja NOB v občini Slovenj Gradec. Skupaj so se podali na pokopališče v Ribnico in položili šopek cvetja na grob njunih pokojnih staršev. Kurirjem sta nekoč dajala zatočišče, bila sta jima kot oče in mati, z njimi sta delila dobro in zlo. Ob prihodu na Samčevo domačijo so nekdanji kurirji ugotovili, kaj vse se je spremenilo. Hiše, v kateri so prebivali, ni več, gospodarsko poslopje propada, o bunkerju, ki je bil v gostem smrekovem gaju, ni nobenih sledov. Tam zdaj rastejo močrne smreke...

Obiskali so tudi prebivalce na bližnjih kmetijah in obujali spomine na dogodke med opravljanjem kurirskih nalog. Teh spominov pa je veliko...

Srečanje so končali s piknikom na domačiji Čodrlavih, zapeli partizanske pesmi in se pozno v noč razšli z obljubo, da se čez leto dni zopet snidejo.

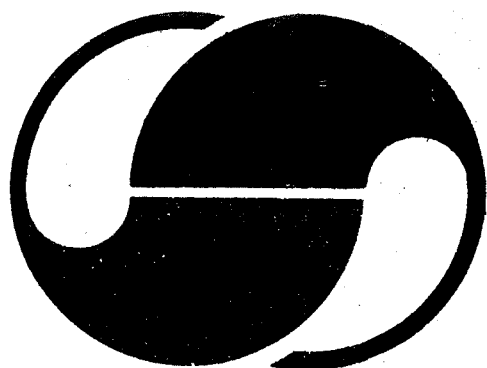
STANKO HOVNIK

**DO ASTRA –
STEKLARNA
p. o.**

Proizvodnja ročno pihanega
stekla in kozmetične embalaže

66240 Kozina, Hrpelje 29

Ročno pihano steklo

- gostinsko steklo
- farmacevtsko steklo

Polavtomatska proizvodnja

- kozmetična embalaža
- farmacevtska embalaža

Avtomatska proizvodnja steklene embalaže

- kozmetična embalaža
- farmacevtska embalaža

Kemijski program

- proizvodnja proti kislini odpornih kitov
- proizvodnja preparatov za usnjarsko industrijo

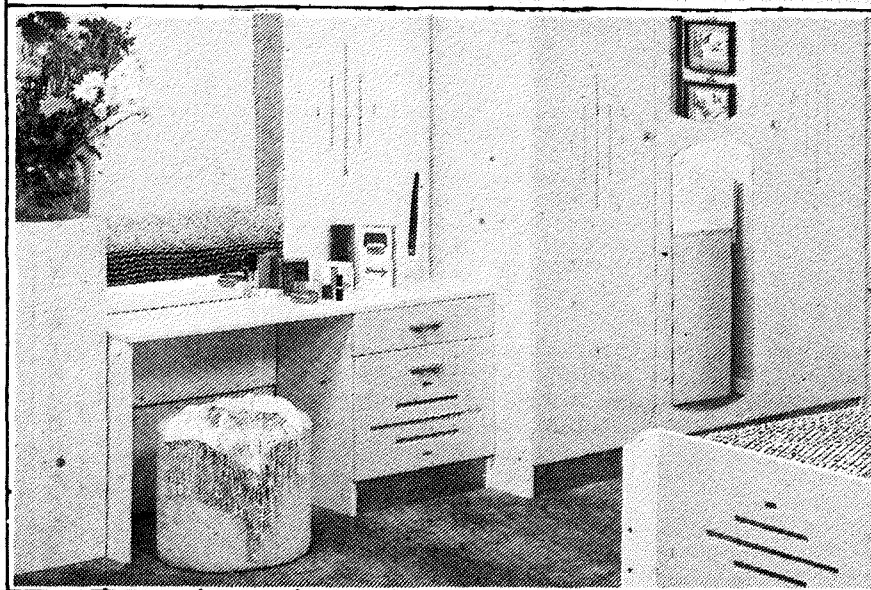
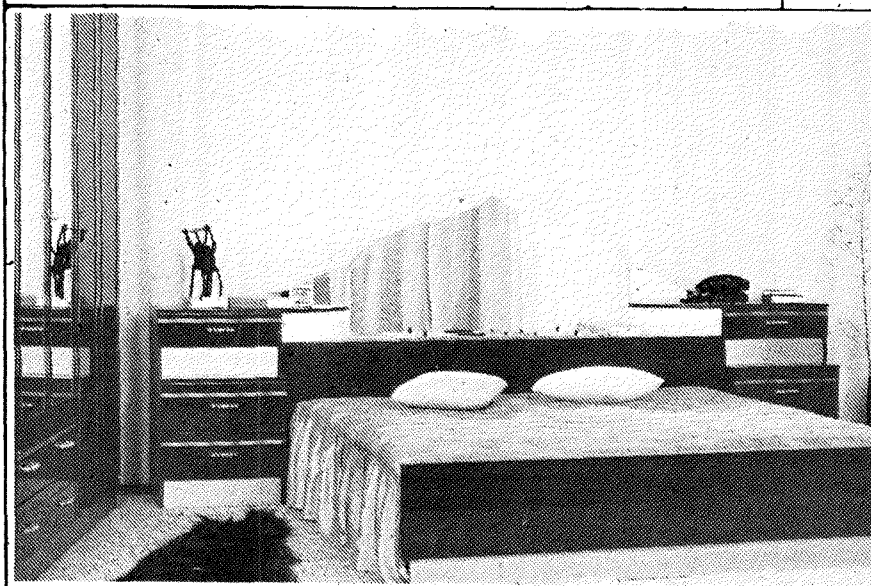
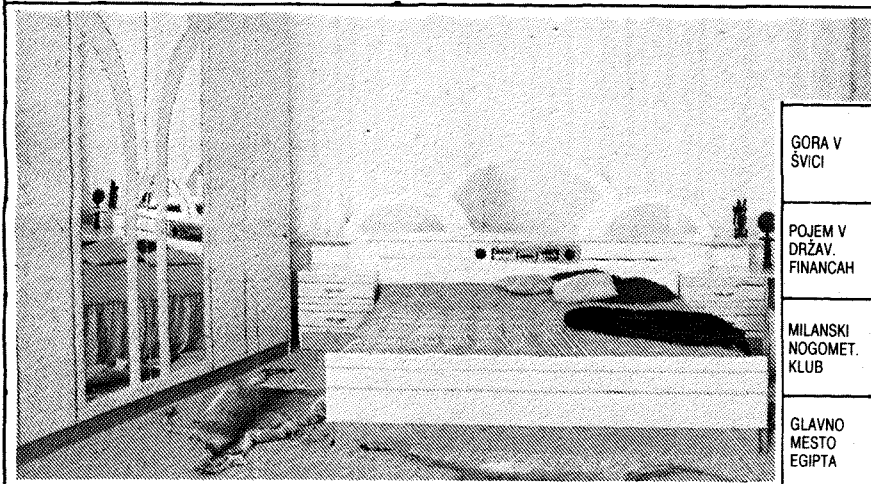
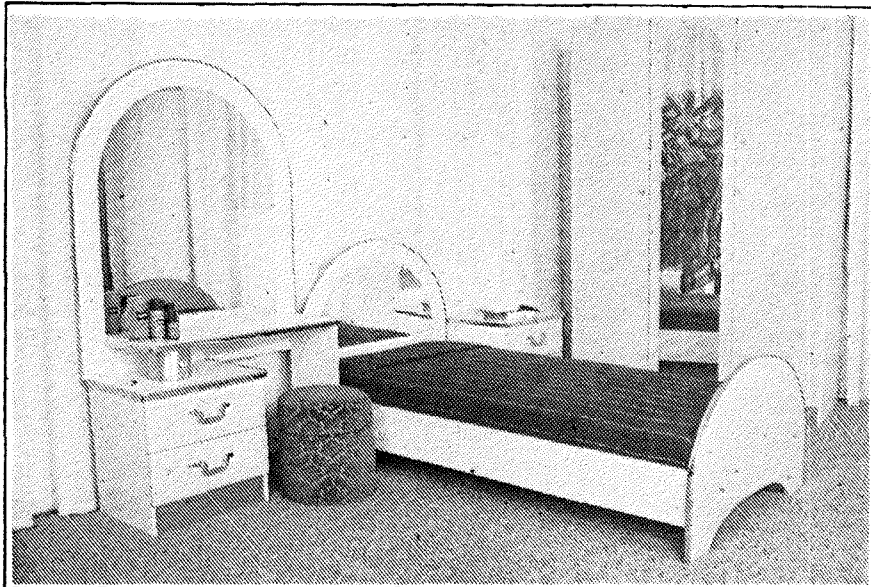
Telefon: (066) 81-260 • Telegram: Steklarna Hrpelje
• Telex: 34038

NAGRADNA KRIŽANKA

IZTOK MIREN

Razpis nagradne križanke

Tokrat vam je pripravila nagradno križanko delovna organizacija Iztok Miren. Pravilne rešitve pošljite do 20. septembra 1985 na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi rob pa pripišite Iztok Miren. Tri reševalce čakajo nagrade iz knjižnega programa založbe Borec.

tv-15	DEL TENIŠKE IGRE	TRAP	TUJE M. IME	HLEV	NAŠA TOVARNA BARV										
ŽENSKO IME															
ZNAMKA TUJIH CIGARET															
PRIPADNIK AZIJSKEGA LJUDSTVA															
JUGOSLOV. OTOK	VRSTA ŠPORT PRIVAJENOST														
					SLOVENSKA GORA	LUDWIG ERHARD				LUTKAR					
					PODNEBJE DONATOR						LUKA V IZRAELU				
	GORA V ŠVICI		MAJHEN RT	VRSTA ŽELEZNIŠ. VOZILA JEZERO V AFRIKI											
	POJEM V DRŽAV. FINANCAH					UKANA MARGANOVIC									
	MILANSKI NOGOMET. KLUB					PESNITEV									
	GLAVNO MESTO EGIPTA					MOZOLJAVO GROBO SUKNO					LEUKOTEA				
		PAZNIK						STARA JAPONSKA PRESTOLNICA	TITAN ŠTEVNIK						
		BALTID	ODSTOP VRSTA AGAVE												
	ŽIVOJINOVIČ					NEPOS. NAPO BOLEZNI ZAGOVORNIČA ETATIZMA									
	ANGLEŠKO PIVO				VEK KRAJ PRI LJUBLJANI					MATERIJA	AVSIČ				
									SIMON JENKO HERCEGOVEC						
	PODROČJE V RUSIJI							ŠTEVNIK STAR SLOVAN							
		REKET	PRESS	VRSTA IGRE S KARTAMI	VRSTA OBD. LESA										
	GRŠKI BAJESLOVNI JUNAK														
	ANGLEŠKI DRŽAVNIK							HRV. ŠPRT. REVILJA							
	PODATEK														
	RAVNINA														

NAGRADNI KUPON

IME: _____

PRIIMEK: _____

NASLOV: _____

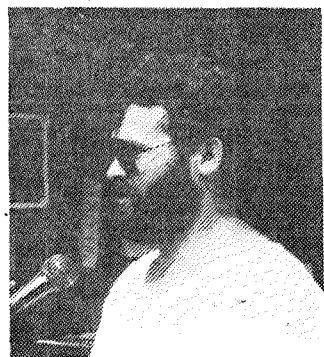
Konec brigadirskega poletja 85

Deset let mladinskih delovnih akcij v Posočju

Brigadirsko poletje je mimo. Končalo se je s slovesnostmi v krajih z brigadirskimi naselji. Seveda so se brigadirji potem še dolgo poslavljali, vse dokler jih avtobusi niso odpeljali v različne smeri. Če kdo ne vidi, ne bi verjel, da je brigadirsko slovo tako težko. Objemi, poljubi, solze, obljube in upanja, da se bodo še srečali, morda na kateri akciji prihodnje leto. Ne, to ne more v pozabo, saj so skupaj gradili, ne samo vodovode, ceste in električno napeljavo, gradili so tudi košček svojega sveta, gradili so sebe. Tako je bilo ob koncu prejšnjega tedna v Vanganelu pri Kopru ob koncu akcije Istra 85, v Dornavi pri Ptuj, kjer so končali akcijo Slovenske gorice 85, v Šentvidu pri Planini, kjer so se poslovili brigadirji na akciji Kozjansko 85, ob slovesnem koncu akcije Suha krajina 85 v Žužemberku, tako je bilo tudi že teden dni prej v Tolminu na akciji Posočje 85, v Križevcih na akciji Goriško 85 in v Bistrici ob Sotli, kjer je zadnji letošnji brigadirski Z-D-R-A-V-O veljal akciji Trebče 85.

Zadnji dan smo obiskali brigadirje v Posočju. V brigadirskih uniformah in s prapori korakajo po cesti pod brigadirskega naselja v domu učencev Svetozar Marković v Tolminu do zgradbe PTT, kjer že tečejo priprave na slovesnost ob koncu vsega tistega, kar so brigadirji letos zapustili Posočju. Brigadirska pesem se razlega celo pot in čeprav zdaj hodijo po ravnini, so v njih bolj žive strmine, po katerih so skozi poletje prelivali znoj in dobivali žulje.

Deset let je že tega, kar se je v Posočju začelo brigadirsko delo. O njegovem pomenu je spregovoril sekretar občinske konference ZSMS Tolmin Niko Maver. Začelo se je junija 1976, kmalu po

Komandant akcije Posočje 85 Rado Stojanović

potresu na Tolminskem. Brigadirji so priskočili na pomoč obupanim domačinom. Prekrivali so strehe, pomagali pri rušenju nevarnih objektov, pomagali pri obnovi poškodovanih domov. Akcija je bila spontan odnos solidarnosti mlade generacije z ljudmi na prizadetem območju. Oktobra šestinsedemdesetega se je pridružila specializirana brigada gradincev iz cele Jugoslavije. Sledil je sklep, da bodo akcije nadaljevali vsa-

ko leto do 1980. Sedeminsedemdesetega so brigadirji prišli v Breginj, Podbelo. Zdaj ni šlo več samo za odpravljanje posledic potresa. Brigadirji so se lotili infrastrukturnih objektov, ki zagotavljajo vsaj osnovni standard življenja ljudi. Tako se je vsako leto zvrstilo od 16 do 18 brigad s 650 do 800 brigadirji v treh izmenah, opravljeno je bilo 60.000 učinkovitih delovnih ur, vrednost dela teh desetih let pa so ocenili na 36 starih milijard dinarjev. Brigadirjem so bili v veliko pomoč pripadniki JLA. Rasli so vodovodi, električna napeljava, kilometri urejenih cest, hektari pašnikov, urejeni hudoorniki, arheološke ostaline itd., skratka, malo je krajev na Tolminskem, ki se jih ni sta dotaknila brigadirski kramp in lopata. Domačini niso ostali ravnodušni do brigadirjev. Že res, tudi godrnjače se je našlo vmeš, toda zlasti v manjših krajih je bil stik pristen in domač.

»Vsakdo, ki so mu brigade naredile to ali ono,« je dejal Niko Maver, »ve, da bi drugače tega ne mogel dobiti. Zato jim bo, o tem sem prepričan, vedno hvaležen. Brigadir predstavlja kanček upanja, da bo tudi kraj, kamor stroji ne morejo, stopal v korak z drugimi, bolj razvitimi kraji v Sloveniji in Jugoslaviji.«

Letos je na akciji Posočje 85 sodelovalo od julija do konca avgusta 400 brigadirjev v 12 brigadah, ki se jim je pridružila še skupina 18 brigadirjev iz Češkoslovaške. Brigadirji prve izmene so prepustili krampe in lopate svojim naslednikom v drugi izmeni, ti pa so do konca akcije v Posočju kar pestro in razdrobljeno. O tem, kako je potekalo, nam

je povedal komandant akcije Rado Stojanović.

Dva avtobusa sta vsak dan zgodaj zjutraj odvažala brigadirje na delovišča. Brigade so bile razporejene pač tako, kakor so potrebe zahtevale. Včasih sta se po dve brigadi strnili v skupno moč in se zagrizli v kamnito strmino. Gradili so vodovode v Smasti, Čiginju, Starem selu, Drobočniku, Podbeli, napeljali so 1300 metrov vodovoda v Krnu, preskrbeli so

Predsednik RK ZSMS Slovenije Robert Černe je ob koncu akcije Posočje 85 povedal, da se vsako leto vključuje v prizadevanja za boljše življenje ljudi in razvoj krajev več kot 4000 brigadirjev iz Slovenije in Jugoslavije. Letos se izteka družbeni dogovor o MDA. Oblikovanje novega dogovora v novem obdobju je priložnost, da v širši razpravi spregovorimo o perspektivi mladinskega prostovoljnega dela. Predsednik slovenske mladine je še posebej opozoril na krizo, v kateri so se znašle mladinske delovne akcije, in ki ni od danes, ampak se kaže vse sem od začetka osemdesetih let. »Vse pogostejše je slišati,« je dejal, »da so mladinske delovne akcije in prostovoljno delo v krizi. Pri iskanju izhoda iz sedanjega stanja spet oživljajo že znana in zastarela razmišljanja, od tega, da se moramo vrniti k izvorni zasnovi organiziranja in vsebinske opredelitve mladinskih delovnih akcij neposredno po vojni, pa vse do premišljanja, da je MDA čas že zdavnaj povozil in da sodijo z drugimi pojavnimi oblikami 'totalitarnega režima' le še v muzej naše preteklosti. Povsem je jasno, da mladinskim akcijam s sedanjo usmerjenostjo k preprostim fizičnim de-

pa Mostu na Soči so napeljevali PTT kabel, skupina arheologov pa se je lotila zasipavanja pri tamkajšnjem pokopališču. Tudi za urejene pašnike jim bodo marsikje hvaležni: na Pečinah, v Magozdu, na Matajurju.

Popoldnevi in večeri so bili čas za interesne dejavnosti; za kopanje, izlete v hribe, za kulturo in zabavo, za javne tribune o problemih brigadirskega dela, za različne tečaje od prve po-

lom s krampom in lopato pojenjuje dah. Današnje MDA, ki so v nasprotju z akcijami v povojni obnovi naše domovine, zunaj žarišča družbenoekonomskih dogajanj in najbolj aktualnih družbenih nalog, vse bolj tonejo v družbeno obrobno položaj in so zato tudi vse slabše družbeno vrednotene.«

Težave so v zagotavljanju sredstev, zbiranju brigadirjev, v prepuščanju akcij, kot da so le stvar mladinske organizacije. O vsem tem je treba odkrito spregovoriti. Ni potrebna velika močnost za ugotovitev, da so potrebni koreniti ukrepi za preobrazbo akcij. Mladinske delovne akcije povsebinsi in obliki niso nekaj večnega, ampak se morajo spreminjati v skladu z družbenim razvojem. To so v mladinski organizaciji že zgodaj spoznali. Zato so na primer začeli uvajati specializirane brigade, ki so se dobro obnesle. Mladi se želijo lotiti večjih kompleksov v skladu s svojo strokovno usmerjenostjo.

»Idejna kriza akcij seveda ne pomeni beg od fizičnega dela,« je še dodal tovariš Černe. »Nesporno je, da smo na pragu tretjega obdobja v povojnem razvoju mladinskih delovnih akcij. To spoznanje bi moralo prevajati tudi organe v mladinski organizaciji Jugoslavije, ki krojijo načrt razvoja akcij, da bi usmerili svojo aktivnost v širitev obzorij razvoja mladinskega prostovoljnega dela in s tem v krepitev njegovega družbenega pomena, ne pa da v pomanjkanju ustvarjalnosti in poguma za nujne spremembe vidijo svoje poslanstvo v jalovih, birokratsko - mediokritetskimi razpravah o ukinjanju nekaterih akcij in ponovnem priznavanju njihovega zveznega statusa.«

vodovod pašni skupnosti na Matajurju itd., skupaj 7 kilometrov vodovoda. Obenem so se lotili cest v Selcah, Podbeli, v Prodih, gozdne ceste v Mlinah pri Kneži, betonirali so 400 metrov ceste v Fonih, pripeljali so u reje no cesto v Temline v Baški grapi in celo v vasico Krn pod nosatim očakom Krnom. Na krnskih planinah so skupaj z domačini izvedli tri udarniške akcije. Skupaj so zapustili za seboj 20 kilometrov urejenih cest. V Bovcu so z 800 metri kabla poskrbeli za elektrifikacijo,

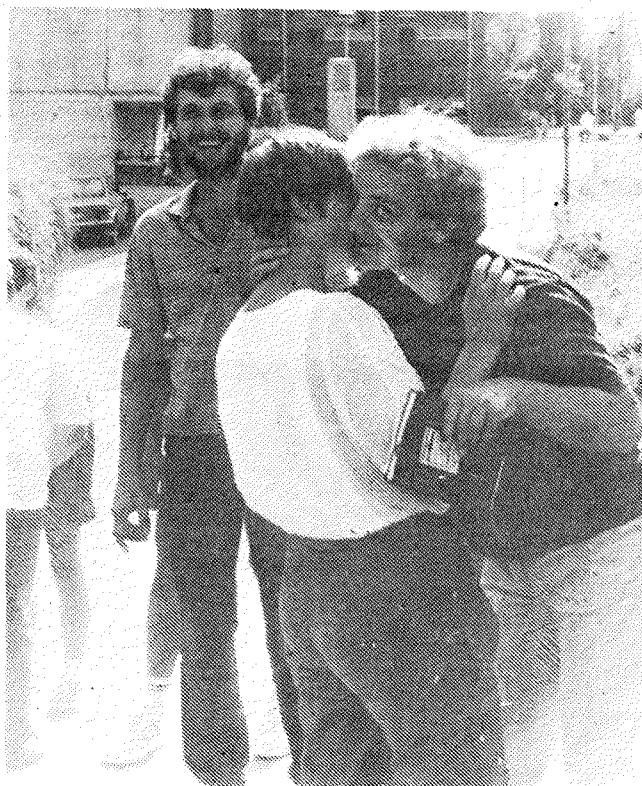
moči do računalništva in veliko športa. Uspešno so izvedli tudi brigadirske igre brez meja in likovni ex-tempore. Obrambni dan so popestrili z javno tribuno o vprašanjih vojne in miru. Živahno je bilo ob »odprti sceni«, na kateri je vsak lahko pokazal, kaj zna. Za brigadirje Slovake so pripravili še posebej zanimiv program bivanja v Posočju, saj so jim poleg običajnih interesnih dejavnosti ponudili tudi nekaj izletov po okoliških krajih in še marsikaj takšnega, kar je pomagalo Slovacom str-

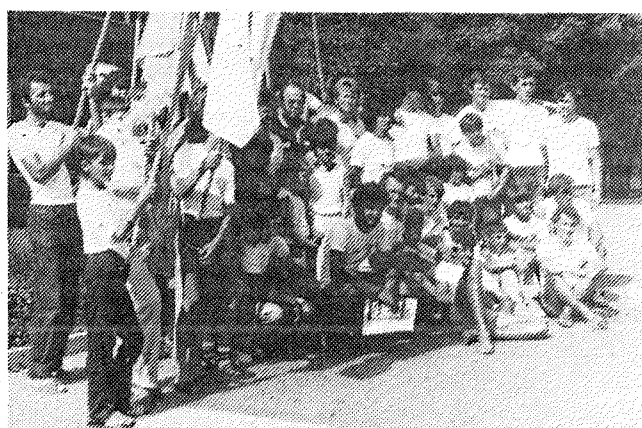
Takšni prizori se ponavljajo vsako leto ob koncu mladinskih delovnih akcij

Brigade in brigadirji so prejeli priznanja

Poslavljanje pred brigadirskim naseljem v Tolminu

Brigada dr. Mladen iz Čelince blizu Banjaluke z domačini iz Starega sela pri Kobaridu, kjer so brigadirji delali vodovod in betonirali vaške poti. Prijaznost domačinov, ki so vedno poskrbeli, da brigadirji niso bili preveč jejni, je rodila prijateljstvo. V svetu krajevne skupnosti Staro selo so sklenili, da se bodo od brigade poslovili s knjigo Zakladi Slovenije, ki jim bo odkrivala lepote tega prgišča naše zemlje in jih spominjala na kraje, kjer so bili dobrodošli.

niti drobce v čimbolj popolno sliko o življenju v Sloveniji in Jugoslaviji.

»Akcija je bila zelo uspešna,« z gotovostjo trdi njen komandant Rado Stojanović. »To pa zato, ker smo imeli dobre pogoje, dobre brigadirje in bolj ali manj dobro pripravljena deloviš-

ča. V občini nameravajo združiti od investitorjev 500 milijonov sredstev in s tem pokriti finančno plat akcije. Za letos je konec, toda na Tolminskem so še kraji, ki potrebujejo brigadirsko pomoč, zato ne smemo dovoliti, da bi brigadirska pesem v Posočju zamrla. Živa Drole

Med potjo od brigadirskega naselja, doma Svetozara Markovića v Tolminu, do prireditvenega prostora v središču mesta se je razlegala brigadirska pesem

Ivan Lešnik

V Slovenski Bistrici je julija umrl Ivan Lešnik. Rodil se je leta 1918 blizu Nove Gorice. Po mobilizaciji v nemško vojsko je zbežal v Rusijo in se vključil v Rdečo armado, kjer je ostal do maja 1945. Demobiliziran je bil kot major Rdeče armade. Za zasluge je prejel tri visoka ruska odlikovanja.

Lojze Okoren

Maja smo se na Stari gori poslovili od borca Cankarjeve brigade Lojzeta Okorna iz Nove Gorice. Rodil se je leta 1924 v vasi luče pri Grosupljem. V začetku 1942. leta so v vas prišli prvi partizani. Lojze se je vključil v vaško stražo in z borci Dakijeve skupine izvedel revizijsko akcijo. Junija 1942 se je priključil 1. četi 2. štajerske grupe v bližini Stične, nato pa odšel v Zapadno-dolenjski odred. V drugi polovici leta 1942 je postal borec 5. udarne brigade Ivana Cankarja. Po 4. ofenzivi na Kordunu je bil ranjen. Zdravil se je v bolnišnicah na Hrvaškem in Kočevskem, potem pa so ga poslali na zdravljenje v Gravino. Decembra 1944 se je vrnil v Belo krajino, kjer je postal delegat 5. prometnega oddelka letališča pri Krasincu. Marca 1945 so ga ustaši zopet ranili in moral je v Italijo, od koder se je vrnil maja 1945 v Ljubljano. Tudi po vojni je bil aktiven v družbenopolitičnih organizacijah. Prejel je več odlikovanj in priznanj.

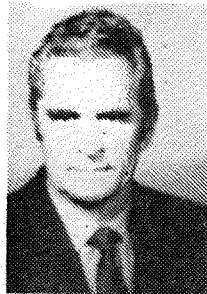
Rudi Simšič

Junija smo se na pokopališču v Stari gori poslovili od Rudija Simšiča, rojenega 1925. leta v Podgori v Italiji. Januarja 1943. je bil mobiliziran v italijansko vojsko, od koder se je jeseni istega leta vrnil domov in se takoj priključil komandi mesta Kojško. Februarja 1944 je odšel v Gradnikovo brigado, julija pa se je priključil artileriji 9. korpusa, kjer je ostal vse do konca vojne. Za zasluge med NOB in po njej je prejel več odlikovanj in drugih priznanj.

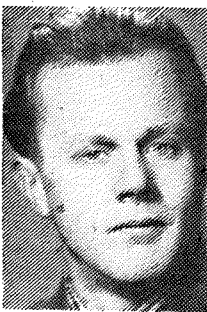
Janez Kordež

V Topli pri Črni na Koroškem je umrl Janez Kordež, rojen pred 75. leti. Že jeseni 1942 je navezal stike s prvimi koroškimi partizani, ko je nad Toplo v skalah Pece prezmila prva Koroška četa partizanov. Vse do konca vojne so bili Kordeževi partizanska družina.

Leopold Kurnik

V Črni na Koroškem je v 58. letu umrl Leopold Kurnik. V letih 1944–45 je razvijal filme za partizane in skupaj z očetom slike pošiljal partizanom. Januarja 1945 so Nemci izselili vso družino naprej v celovške zapore, pozneje pa v taborišče Radhenau v Nemčijo. Po vojni je bil organizator in pobudnik za ustanovitev raznih organizacij v Črni.

Miha Zalokar

Avgusta smo se na Blejski Dobravi poslovili od bivšega mladinskega aktivista in borca Gradnikove, Gregorčičeve in Vojkove brigade Mihe Zalokarja. Za zasluge je bil odlikovan z vojaškim odlikovanjem.

Franc Zarnik

Avgusta je umrl eden starejših Vačanov Franc Zarnik, ki se je rodil pred 86 leti. Bojeval se je že med prvo svetovno vojno. Leta 1942 so ga zaprli Nemci, pozneje pa se je vključil v narodno zaščito. Ob osvoboditvi Vač v drugi polovici leta 1944 so se v njegovi hiši pogosto zadrževala vodstva brigad in drugih vojaških enot. Vključeval se je v kulturno-prosvetno dejavnost skoraj vse do zadnjega dne.

Andrej Širc

Avgusta smo se na pokopališču poslovlili od 88-letnega Andreja Širca-Plešca. V NOG je aktivno sodeloval od 1942. leta in okupil taborišče Dachau. Odlikovan je bil z redom zaslug za narod III. Po vojni je prejel tudi družbeno priznanje.

Alojz Zupan

Na pokopališču v Križah smo julija pokopali Alojza Zupana, rojenega 1903. leta. Ze zelo zgodaj je začel delati za NOG. V NOV je vstopil 1944. leta, najprej kot borec Kokrškega odreda, nato pa je prišel v Vojkovo brigado. Januarja 1945 so ga ujeli in ga odpeljali na prisilno delo.

Jože Fabčič

Rodil se je pred 65 leti v Orehovici. Zivljenjska pot ga je odpeljala na Sicilijo in v angleško ujetništvo v Afriko. Med prvimi prekomorci se je vrnil v domovino, da bi prispeval k njeni osvoboditvi. Bojeval se je od Visa, Črne gore, Hrvaške do Srbije. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod ter medaljo za hrabrost.

Roza Garantini

Marca smo se na pokopališču na Senožetih nad Zagorjem poslovili od Roze Garantini, ki je umrla v 70. letu starosti. Bila je aktivna udeleženka NOB vse od 1942. leta. Tudi po vojni je aktivno sodelovala v družbenih organizacijah, predvsem v ZB NOV in SZDL. Bila je nosilka dveh odlikovanj.

Dušan Kavčič

Marca je v 64. letu umrl član KO ZB NOV Videm Dobropolje. Že avgusta 1941. leta je postal član odbora OF v Dobropolju, zadolžen za kurirske zveze in obveščanje. Leta 1942 so ga aretirali Italijani in ga skupaj z očetom odpeljali v taborišče Gonars. Nato so Kavčičevo domaćijo požgali, družino pa izgnali. Po kapitulaciji Italije so ga Nemci odpeljali na prisilno delo v Nemčijo, nato pa v zloglasno taborišče Oranienburg in potem še v Mauthausen, kjer je dočkal svobodo. Domov se je vrnil bolan, po ozdravitvi pa se je takoj vključil v obnovo porušene domovine. Zaupali so mu različne naloge v organih ljudske oblasti, ki jih je izpolnjeval kot vreden družbenopolitični delavec. Prejel je veliko priznanj in red zaslug za narod.

Ana Stane

V 83. letu nas je zapustila Ana Stane iz Ludranskega vrha pri Črni na Koroškem. S partizani je začela sodelovati vsa družina že spomladi 1943. Tudi njen sin Franc je bil partizan in je 1945. leta padel kot borec Zidanske brigade. Od nje smo se poslovili v Črni na Koroškem.

Katarina Kokalj

Rodila se je leta 1896. Po svojih močeh je pomagala v NOG s hrano, obutvijo in z obveščanjem. Od nje smo se poslovili junija na pokopališču v Križah.

Marija Urh

Rodila se je 1929. leta v Črnom potoku pri Čabru, avgusta pa smo se poslovili od nje na kočevskem pokopališču. S 14. leti je postala mladinska aktivistka in sekretarka SKOJ. Bila je tudi delegatka na 1. kongresu mladine leta 1943 v Kočevski Reki.

Leopold Gregorič

V Prvačini smo se avgusta poslovili od borca 3. prekomorske brigade Leopolda Gregoriča, rojenega leta 1918. Leta 1939 je bil mobiliziran v italijansko vojsko in odpeljan na Sardinijo, kjer je dočkal drugo svetovno vojno. Povezal se je z aktivisti OF. Po kapitulaciji Italije mu je uspelo ilegalno priti na Sicilijo, od tam pa v Bari in nato na Vis, kjer je bil dodeljen 3. prekomorski brigadi. Po vojni se je vključil v graditev porušene domovine. Prejel je dve odlikovanji.

Peter Fajmut

V Črni na Koroškem smo se avgusta poslovili od Petra Fajmuta, upokojenega gozdnega delavca in vojaškega vojnega invalida. Z bratom Ožbijem je bil med koroškimi borci, medtem ko so brata Silvestra odpeljali Nemci v taborišče. Med partizane je odšel 1944. leta v Bračičevo brigado in prehodil z njo Pohorje, Mislinjsko in Savinjsko dolino. Jeseni istega leta je zbolel. Zdravil se je na kurirski postaji K-11. Nato je odšel na kurirsko postajo TV-17. Med Opravljanjem dolžnosti je bil ranjen in se je zdravil v partizanski bolnišnici v Bistri.

Andrej Pirnat

Na ljubljanskih Žalah smo se lani poslovili od Andreja Pirnata, rojenega leta 1912 na Velikih Poljanah nad Ortnekom. Bil je borec 9. udarne brigade – Kočevske, sekretar okrajnega odbora OF Kočevje, organizacijski sekretar okrajnega komiteja KPS in član predsedstva okrajnega ljudskega odbora Kočevje. Imel je čin kapetana 1. razreda in več odlikovanj. Prejel je tudi srebrni znak OF.

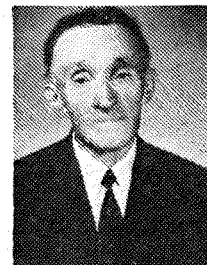
Popravek

V prvoavgustovskem zapisu o umrlem Jožetu Kojcu se nam je pomotoma zapisalo, da smo se poslovili od predvojnega komunista, prav pa je: od predvojnega aktivista.

Anton Dolničar

Avgusta smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od Antona Dolničarja, rojenega 1913. leta v številni družini. Med NOB so bili trije bratje med partizani, eden je padel, sestre pa so bile v internaciji v Nemčiji, kjer sta bila tudi oče in Anton. Že pred vojno se je vključil v napredno delavsko gibanje, v povojni graditvi domovine pa je bil drugi predsednik delavskega sveta v Tobačni tovarni v Ljubljani. Tudi v krajevni skupnosti Milan Česnik, v skupščini občine Ljubljana Vič-Rudnik, v borcevski in drugih organizacijah je bil vsestransko družbenopolitično aktiven. Prejel je vrsto visokih državnih odlikovanj in največje priznanje – zlati znak sindikata.

Matevž Kuhar

Julija je po hudi bolezni umrl borec in kurir Matevž Kuhar-Smrekovec iz Lepe njeve pri Mozirju. Ze leta 1942 se je pridružil koroškimi partizanom. Za zasluge in hrabrost je prejel številna odlikovanja. Bil je dober mož, oče in zelo marljiv delavec.

Helena Puškarevič

Rodila se je leta 1924. Ze od vsega začetka je po svojih močeh sodelovala v NOB, organizirano pa je naloge izpolnjevala od 1943. leta do konca vojne. Od nje smo se poslovili avgusta.

Avgust Cimperšek

Maja je umrl član ZZB NOV Sevnica Avgust Cimperšek, rojen leta 1921. Bil je borec Zidanske brigade, pozneje pa v 2. bataljonu 3. VDV brigade, kjer je ostal do konca vojne. Za zasluge med NOB je bil odlikovan.

Jože Ciuha v ljubljanski galeriji Equrna

V sredo, četrtega septembra, so v ljubljanski galeriji Equrna odprli razstavo akvarelov slovenskega slikarja in grafika Jožeta Ciuhe. Umetnik (rojen 1924. leta v Trbovljah) je študiral in končal študij likovnih umetnosti na ljubljanski likovni akademiji ter nato izpopolnil svoje znanje še na specialki in študijskih potovanjih po Evropi ter drugih deželah po svetu. Poznamo ga tudi kot svojevrstnega potopisca z reminiscencami doživljanja iz eksotičnih dežel Azije in Južne Amerike. V zadnjem času se je slovenskemu občinstvu že nekajkrat predstavil z akvareli, subtilno tehniko najbolj intimnih in svežih zapisov v risbi in barvi. V spremni besedi k tej svoji razstavi je sam zapisal o svojem delu:

»Poletje je čas moje neizmernosti. Že od nekdaj je bilo tako. Že od prvega razreda osnovne šole naprej, ko so zgolj še počitnice ostajale čas nenačetoosti in nedorčenih obljub. Začel se je nekako s kresno nočjo, končal pa nekako s prvim septembrskim nalivom. Blažen čas.

Prve akvarele sem naslikal poleti. Bilo je sredi osemdesetih let, ko sem pet

Poleg širšemu občinstvu znanih slik na steklo je Jože Ciuha znan kot grafik, tapiserist in dolgoletni ilustrator. Tokrat se v Equrni predstavlja z akvareli. (Na fotografiji je njegov akvarel iz leta 1982.)

let zapored vodil seminar za svobodno slikarstvo na mednarodni poletni akademiji v Salzburgu. Nekaj študentov, ki sem z njimi delal, se je ubadalo z vodenimi barvami. In naneslo je, da sem tudi sam kdajpakdaj zgrabil čopič, ga pomočil v vodo in raztopil barvo. Začela se je igra, ki se je sprva zdela povsem naključna in neobvezna, a je bila že na samem začetku čarobna in polasčujoča...

... Poletje je darežljivo. Poletje je čas neba in vode in čas pustolovščin. Čas sonca in srebrnih senc in nenačehanih srečanj. Septembrski nalivi pa vse to spremeni. Tako kot v naravi, se tudi v meni premaknejo težišča. Jesen je manj snovna od poletja, predvsem pa je bolj razmišljena. Svet vnane svetlobe vse bolj peša in se v tem vse bolj obrača navznoter...

B. Ž. J.

Padlim športnikom

Telesnokulturna skupnost Kranj je te dni izdala skrbno izdelano spominsko publikacijo padlim športnikom v osvobodilni vojni 1941-45.

V vsem povojnem prodoru Kranja v ospredje športnih vrst republike in Jugoslavije, začenši od alpinistov, plavalcev, smučarjev in drugih, se je namreč potrebno zahvaliti tradiciji, prednikom, zlasti predvojnim, ki so kot športniki dali svoja življenja za domovino, za narod in svobodo. To je lepo poudaril že predvojni kranjski telovadec, nosilec partizanske spomenice, sedanji predsednik skupščine SR Slovenije Vinko Hafner v svojem uvodnem pozdravu, in sicer da »se v trdih športnih naporih in bojih niso krepili le telesno zdravje, moč, vzdržljivost in spretnost, temveč tudi uporen, napreden in svobodomisljen duh.«

Znotraj športnih dejavnosti so gojili tudi narodno zavest, svobodoljubje in tovarštvo. To pa je ob usodnem času vodilo k množični udeležbi športnikov v OF in osvobodilni boji.

Brošura na 74 straneh z 69 slikami zajema 77 športnikov, padlih v NOB. O dvaindvajsetih pa so zbrali in objavili tudi krajše biografije in slike. To je »bataljon, ki mu je bila dodeljena samo ena medalja – naša svoboda«, kot ugotavlja tovariš Hafner.

Zbiranje gradiva je trajalo leto dni. Finančno so to podprli zlasti Gorenjski muzej v Kranju, kolektiv tekstilne tovarne IBI in odbor podpisnikov družbenega dogovora o varstvu grobišč, grobov in spominskih obeležij v občini Kranj. Toda poleg publikacije je tudi kranjski muzej obogaten za kakih 150 eksponatov zanimive dokumentacije, ki jo bodo razstavili javnosti 15. septembra.

Glavni organizator in urednik Baldomir Bizjak, je poudaril, da je publikacija namenjena predvsem knjižnicam po šolah, po športnih organizacijah in društvih kakor tudi sorodnikom in nekdanjim prijateljem padlih športnikov.

K. Makuc

Kolesarji partizani za 40. letnico osvoboditve

V akcijo praznovanja 40. letnice osvoboditve Jugoslavije so se aktivno vključili tudi kolesarji partizani kolesarske sekcije kluba Maksa Perca iz Ljubljane.

Kolesarji rekreativci, udeleženci NOV, partizanski kurirji, še vedno uspešno poganjajo kolesa na vseh kolesarskih vožnjah in maratonih, organiziranih v čast slavni enot NOB in pomembnih dogodkov naše preteklosti, kot so: pohorski maraton, maraton 9. korpusa, maraton Franja, maraton 2. grupe odredov, Dakijev maraton ter prva in druga partizanska kolesarska transverzala Slovenije, ki je dolga prek tisoč kilometrov. Kolesarji partizani kluba Maksa Perca so jo že večkrat prevozili in skupaj z drugimi kolesarji obujali spomine in utrjevali izročila NOB.

Na to veliko akcijsko vožnjo bo štartalo deset kolesarjev 11. septembra z jugoslovansko-italijanske meje na Debelem rtiču prek Pulja, Reke, Karlobaga, Bio-

grada, Splita, Kardeljevega, Dubrovnika, Boke Kotorske do Ulcinja. Ob srečanju se bodo kolesarji ustavili še v zgodovinskem mestu Jajcu, od koder jih bo pot vodila prek Titovega Drvarja do Bihaća, kjer se bo končala jubilejna kolesarska vožnja.

To veliko akcijo so podprla številna gospodarska podjetja, mestni odbor Združene borbe NOV Ljubljane ter glavni odbor združenja

ZB NOV Slovenije, ki je tudi pokrovitelj celotne akcije. Vožnja bo razdeljena na 10 etap, prevozilo jo bo 8 kolesarjev v spremstvu mehanika z avtokombijem in znano kolesarsko steverdoso Maričo Pertotovo.

Zaželimo vsem voznikom in spremstvu čim manj ovir na cesti in srečno snidenje v Ljubljani 21. septembra 1985.

Jože Jenič

Kolesarji-partizani na 1. partizanski transverzali Slovenije 1984

Šola je dala samo osnovno znanje

Te dni je začela v vojašnicah JLA po vsej Jugoslaviji službovati nova generacija starešin, ki so končali šolanje na srednjih vojaških šolah, vojaških akademijah in drugih visokih vojaških šolah. Pred odhodom na njihova delovna mesta so jim na poveljstvih armadnih območij pripravili sprejeme, kjer so jim opisali njihove naloge in jih seznanili z gospodarskim, kulturnim in zgodovinskim razvojem okolja, v katerem bodo živeli in delali.

V Ljubljanskem armadnem območju je skoraj sto novih starešin, ki so prvi končali šolanje po novih učnih načrtih, sprejel načelnik štaba LAO generalpodpolkovnik Svetozar Višnjić s sodelavci. Sprejema se je udeležil sekretar predsedstva CK ZKS Miha Ravnik. Novim starešinam je opisal geopolitični položaj in zgodovinski razvoj Slovenije in orisal gospodarski položaj pri nas. Poudaril je, da se slovensko gospodarstvo trudi, da bi povečalo izvoz in s tem devizni priliv. Druga velika naloga pa je uresničiti nagajevanje po delu, ki v praksi še vedno ni zaživel. Na to kažejo tudi podatki o prekinitvah dela in izsiljenih sestankih.

Miha Ravnik je nove starešine seznanil tudi s pripravami na kongrese in volitve in jim predstavil sestavo in organiziranost zveze komunistov v Sloveniji.

Sicer pa so starešine, ki so prišli v našo republiko, pokazali veliko znanja na šolah, ki so jih končali. Tako jih je 7,6 odstotka končalo šolanje z odličnim, več kot 43 odstotkov pa s prav dobrim uspehom. Med njimi je tudi skoraj 90 odstotkov čla-

nov zveze komunistov. Prvo delovno mesto na območju Slovenije je dobilo tudi šest

Generalpodpolkovnik Svetozar Višnjić in sekretar predsedstva CK ZKS Miha Ravnik pozdravljata nove starešine.

starešin, ki so končali Splošno srednjo vojaško šolo Franc Rozman Stane v Ljubljani. Med njimi je tudi Renato Križanič iz Murske Sobote.

»Za vojaški poklic sem se odločil že v sedmem razredu osnovne šole. Na mojo odločitev je vplivalo več dejavnikov, predvsem pa to, da sem se veliko družil s starešinami, ki so živeli blizu mojega doma. Vpisal sem se na Splošno srednjo vojaško šolo Franc Rozman Stane, ki sem jo uspešno končal, in se nato vpisal na akademijo

kopenske vojske v Beogradu. Tam sem se tudi odločil, da bo moja zvrst pehota.

Delovni pogoji v akademiji so zelo dobri, mogoče sem malo pogrešal stike s civilisti, ki jih je bilo v Ljubljani veliko več. Tudi sam sem imel trenutke krize, vendar nisem nikoli pomislil, da bi izstopil. Ne vem, če je to pravilo, vendar smo pri moji

generaciji vsi, ki smo uspešno končali prvi letnik, končali tudi akademijo. Sicer pa je znanje, ki sem ga dobil v akademiji, samo osnova za delo v enoti, in ga bo treba izrabiti do največje možnosti. Prav gotovo bom moral tudi redno študirati strokovno literaturo, pričakujem pa tudi pomoč starejših kolegov,« je pripovedoval Renato Križanič.

»V šoli smo dobili veliko znanja,« je nadaljeval Hafir Hodža iz Kosovske Vitine, »in lahko bomo delali z vojaški. Vendar pa to še ne pomeni, da ne bo treba nadaljevati izobraževanja, saj vsak dan prinese nekaj novega. Zelo sem presenečen nad sprejemom v Ljubljani. Tudi v vojašnicah bo verjetno tako. Vsakega od nas že čakata skromna postelja in soba, kjer bomo preživljali prve dni na službenem mestu, nato pa si bo vsak sam poiskal ustrezno sobo. Kasneje pride na vrsto tudi stanovanje. Seveda ga bodo tisti, ki bodo v manjših krajih, dobili prej kot tisti v večjih.«

Podporočnik Renato Križanič

Vodnik Hafir Hodža

Bojan Kuntarič

Akcija za spomenik je dobro stekla

V Šempetru bodo 22. septembra letos postavili spomenik Goriški fronti in padlim borcem NOV. V ta namen je bilo in bo še potrebno zbrati določeno finančno sredstvo. Večino sredstev bodo prispevala delovne organizacije Šempetra. Tudi borci in krajanje ne bi smeli stati ob strani. Poverjeniki borčevske organizacije so se že lotili akcije. Odziv je dober. Po dosedanjih podatkih prispevajo posamezniki od 500 do 1000 dinarjev.

Od vseh pa se je do sedaj najbolj izkazal Tone Ribarič-Tarzan, delavec pri Goriških vodovodih, ki je prispeval kar 20.000 dinarjev. Ribarič ni krajan Šempetra, tudi nikoli ni stanoval v Šempetru, vendar zelo rad pomaga in sodeluje pri številnih akcijah. Povprašali smo ga, zakaj se je odločil prispevati takšen znesek za spomenik v Šempetru. »Doma sem iz Pazina, imam še tri

mlajše brate, nisem oženjen, vse od 1958. leta sem na Primorskem. Prva zaposlitev je bila pri Mlečniku v Bukovici, nato pa sem večina delal kot težak v KK Vipava s sedežem v Šempetru. Šempeter mi je bil že od nekdaj zelo priljubljen, tu imam več prijateljev in znancev in svoj prosti čas rad preživljam med njimi.

Rad pomagam družbi, hodim tudi na udarniška dela. Čeprav bom drugo leto dopolnil 50 let, sem zdrav in močan. Vključujem se tudi v akcije RK, v pomoč bolnišnicam, potresnemu območju itd. Nikoli nisem bil med zadnjimi. Denar, ki sem ga dal za spomenik, je bil namenjen dopustu, a sem potem morje letos izpustil. Šempetrski borčevska organizacija se Tonetu zahvaljuje za nakazani znesek in želi, da bi bilo še več takih darovalcev.

L. Kotar

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelk: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 1.100 din, posamezna številka v prosti prodaji 30 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektura in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35